การแสดงปาฐกถาพิเศษ

ป๋วย อึ๊งภากรณ์

ครั้งที่ ๑๘

คณะเศรษฐศาสตร์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์



พิศ(ษ)ผู้หญิง ในชีวิตของ "สันติวิธี"

ชัยวัฒน์ สถาอานันท์

การแสดงปาฐกถาพิเศษ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ครั้งที่ ๑๘ | พิศ(ษ)ผู้หญิงในชีวิตของ "สันติวิธี" | ชัยวัฒน์ สถาอานันท์

ป๋วย อึ๊งภากรณ์

การแสดงปาฐกถาพิเศษ ป๋วย อึ๊งภากรณ์
ครั้งที่ ๑๔



พิศ(ษ)ผู้หญิงในชีวิตของ "สันติวิธี"

ชัยวัฒน์ สถาอานันท์

วันที่ ๙ มีนาคม ๒๕๕๘
ห้อง ศ. ๑๐๑ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์



คำนำ

คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เริ่มจัดแสดงปาฐกถาพิเศษ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ตั้งแต่ปี ๒๕๓๐ โดยมีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ

๑. เผยแพร่ชื่อเสียงและเกียรติคุณของศาสตราจารย์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์

๒. เพื่อสดุดีและประกาศเกียรติคุณนักวิชาการที่มีผลงานทางวิชาการอันดีเด่นและมีความรับผิดชอบต่อสังคม

๓. เพื่อส่งเสริม สนับสนุน และเผยแพร่การศึกษาและการค้นคว้าที่มีความเป็นเลิศทางวิชาการ

เพื่อให้การแสดงปาฐกถาพิเศษ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว คณะเศรษฐศาสตร์ได้คัดเลือกปาฐกจากนักวิชาการที่มีผลงานดีเด่น หรือบุคคลที่สนใจศึกษาความรู้ด้านสังคมศาสตร์ กอปรทั้งมีเกียรติประวัติอันแสดงถึงคุณธรรมและจิตสำนึกรับใช้และแก้ไขปัญหาสังคม

สำหรับการแสดงปาฐกถาพิเศษ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ นี้ คณะกรรมการคัดเลือกปาฐกได้มีมติให้เชิญ ศาสตราจารย์ ดร.ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ มาแสดงปาฐกถาพิเศษฯ ครั้งที่ ๑๔

ศาสตราจารย์ ดร.ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ เป็นนักวิชาการที่บุกเบิกการสอนวิชาความรุนแรงและการไม่ใช้ความรุนแรงในประเทศไทย รวมถึงการวิจัยด้านความรุนแรงและสันติวิธีมาตลอดชีวิตวิชาการของท่าน จนได้รับยกย่องจากวงวิชาการและแวดวงนักเขียนเป็นอย่างสูง ดังเห็นได้จากการได้รับตำแหน่ง "กีรตยาจารย์สาขาสังคมศาสตร์" จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อปี ๒๕๔๖ ตำแหน่ง "เมธีวิจัยอาวุโส" จากสำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย เมื่อปี ๒๕๔๘ ตำแหน่ง "นักวิจัยดีเด่นแห่งชาติสาขารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์" จากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ เมื่อปี ๒๕๔๙ และรางวัล "ศรีบูรพา" จากกองทุนศรีบูรพา เมื่อปี ๒๕๕๕ เป็นอาทิ

นอกจากนี้ ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ย่อมเป็นการพิสูจน์ได้ประจักษ์แล้วว่า ศาสตราจารย์ ดร.ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ ดำรงตนตามหลักการสันติวิธีอย่างมั่นคงต่อการแสดงบทบาททางสังคมและการเมือง โดยเฉพาะในช่วงเวลาที่สังคมเผชิญกับความขัดแย้งรุนแรง รวมถึงได้ใช้ความสามารถด้านวิชาการแก้ไขปัญหาความรุนแรงอย่างเป็นรูปธรรม ดังเช่น การเข้าร่วมเป็นหนึ่งในคณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ (กอส.) เพื่อเสนอแนวทางจัดการปัญหาความรุนแรงในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้อย่างสมานฉันท์และยั่งยืน เป็นต้น

การจัดงานแสดงปาฐกถาพิเศษ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ครั้งที่ ๑๔ ทั้งด้านการเขียนบทความ และการจัดทำวีดิทัศน์ประวัติและผลงานของปาฐกครั้งนี้ มิอาจสำเร็จลุล่วงไปได้ หากปราศจากการสนับสนุนและความร่วมมืออย่างดียิ่งจากทุกภาคส่วน คณะเศรษฐศาสตร์ขอขอบคุณบุคคลต่างๆ ดังรายนามต่อไปนี้

อาจารย์ ดร.สายพิณ ศุพุทธมงคล คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ศาสตราจารย์ ดร.เกษียร เตชะพีระ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

อาจารย์ ดร.จันจิรา สมบัติพูนสิริ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

อาจารย์ ดร.ประจักษ์ ก้องกีรติ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

รองศาสตราจารย์ ดร.ปัทมาวดี โพชนุกูล คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

คุณวันชัย ตันติวิทยาพิทักษ์

นิตยสาร *สารคดี*

กลุ่มกระต่ายตื่นตัว

และ

ศาสตราจารย์ ดร.ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ ปาฐกของการแสดงปาฐกถาพิเศษ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ครั้งที่ ๑๔ นี้ ในหัวข้อ พิศ(ษ)ผู้หญิงในชีวิตของ “สันติวิธี”

คณะกรรมการจัดการแสดง
ปาฐกถาพิเศษ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ครั้งที่ ๑๔

สารบัญ





ชัยวัฒน์ สถาอานันท์

โดย สายพิณ ศุพุทธมงคล

พุทธศักราช 2525 เมื่อชัยวัฒน์ สถาอานันท์ ศึกษาจบปริญญาเอกจากมหาวิทยาลัย Hawaii และเริ่มสอนหนังสือที่คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ข้าพเจ้า ขณะนั้นเป็นนักศึกษาปริญญาตรี มองว่าอาจารย์ใหม่น่าจะมีเรื่องใหม่ ๆ มาสอน ความแปลกใหม่ที่ข้าพเจ้าสัมผัสคือการเป็นอาจารย์ที่พยายามชวนให้นักศึกษาแสดงความเห็น ให้ตั้งคำถามกับสิ่งที่เขาพูด

ภายหลัง ข้าพเจ้าถามชัยวัฒน์ว่าทำไมเลือกเรียนรัฐศาสตร์ เขาตอบว่าเพราะอยากเป็นทูต ข้าพเจ้าถามต่อว่าแล้วเหตุใดจึงไม่เป็นทูต เขาตอบว่าเพราะอาจารย์สมบัติ (ศาสตราจารย์ ดร.สมบัติ จันทรวงศ์) ข้าพเจ้าถามอีกว่าอาจารย์สมบัติทำอะไร เขาตอบว่าเพราะอาจารย์สมบัติมีคำอธิบายให้ทุกเรื่องที่เขาสงสัย

ชัยวัฒน์ในฐานะอาจารย์ ข้าพเจ้าคิดว่าสิ่งที่เขาทำ อาจไม่ใช่การอธิบายทุกเรื่อง แต่คือการเปลี่ยนมุมคำถามของนักศึกษา ที่ทำให้คำถามพื้นๆ กลายเป็นคำถามน่าอัศจรรย์ ทำให้นักศึกษากล้าถาม เพราะมั่นใจขึ้นว่าคำถามของตนไม่ไร้สาระ ไม่ตื้นเขิน ไม่ประกาศความด้อยปัญญาของผู้ถาม สิ่งที่ข้าพเจ้าได้เรียนจากวิชาผู้นำทางการเมืองคือ ทำอย่างไรเมื่ออ่าน text เมื่อมองปรากฏการณ์ทางสังคม แล้วจะสามารถตั้งคำถาม "สนุกๆ" ชวนคิดต่อ ชวนให้พยายามหาคำอธิบาย มิใช่การจำได้ว่าผู้นำทางการเมือง "ที่ดี" มีลักษณะอย่างไร อาจเพราะเช่นนี้ แม้ข้าพเจ้าไม่เลือกศึกษาต่อทางด้านรัฐศาสตร์ ซึ่งให้ความสำคัญกับสถาบันทางการเมืองที่เป็นทางการ และดูเหมือนมุ่งสร้างคนเข้าสู่ระบบราชการ แต่ข้าพเจ้าก็ยังไม่ทิ้งรัฐศาสตร์ แม้ข้าพเจ้าไม่ได้เรียนในห้องเรียนกับชัยวัฒน์ สถาอานันท์ แต่ข้าพเจ้าก็เรียนกับชัยวัฒน์ สถาอานันท์ ตลอดมา

เมื่อได้รับมอบหมายจากผู้จัดการแสดงปาฐกถาพิเศษ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ให้เขียนประวัติชีวิตเชิงภูมิปัญญาของชัยวัฒน์ สถาอานันท์ ข้าพเจ้าก็คุยกับเขาอีก เราได้ข้อสรุปร่วมกันว่า

ประการที่หนึ่ง ข้าพเจ้าไม่ใช่ผู้ที่เหมาะสมจะทำภารกิจสำคัญนี้ เพราะเราต่างรู้ว่าข้าพเจ้าไม่สนใจและไม่ได้ติดตามอ่านงานวิจัย ข้อเขียนทางวิชาการที่มีเป็นจำนวนมากของเขา (โปรดดูล้อมกรอบ ประวัติโดยย่อของ ศ.ดร.ชัยวัฒน์ สถาอานันท์) แม้บางเรื่องมีความสนใจใส่ใจร่วมกัน แต่เราก็มักยืนมองกันคนละมุม บางครั้งก็ให้ความสำคัญกับรายละเอียดคนละชุด

ประการที่สอง และประการสำคัญ งานทางสังคมศาสตร์มิใช่ผลิตภัณฑ์สำเร็จที่ครบถ้วนสมบูรณ์ในตัวมันเอง แต่เป็นการตั้งคำถาม คิดหาวิธีบรรยาย และสร้างคำอธิบายที่ "ฟังขึ้น" ให้เหตุการณ์ สถานการณ์ทางการเมือง สังคม วัฒนธรรม ณ เวลาหนึ่งๆ แต่เมื่อเหตุการณ์/สถานการณ์ดูเหมือนยุติหรือคลี่คลาย เมื่อเวลาผ่านไป เรามักสามารถ

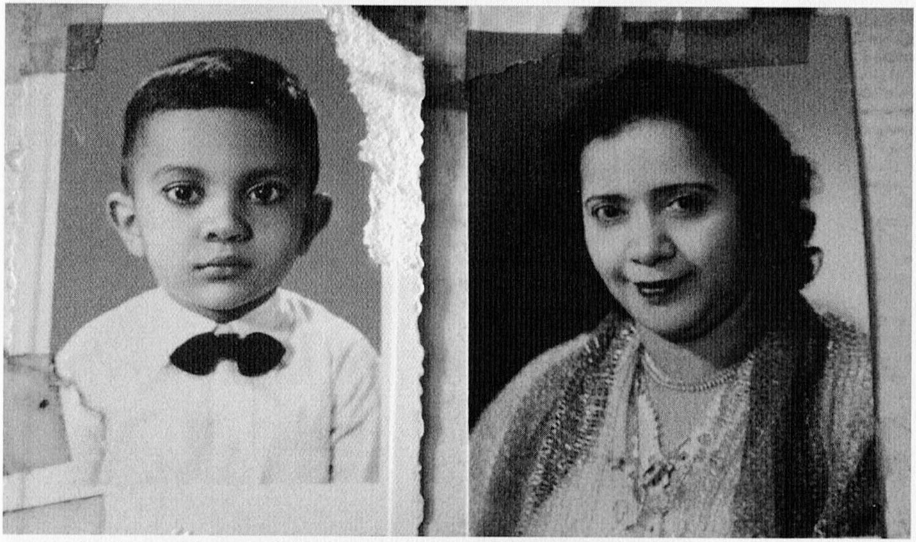
กล่าวถึง บรรยาย อธิบายเรื่องราวเดิม ด้วยพล็อตใหม่ ได้ทบทวนงานที่ทำไปแล้ว ที่บางครั้งอาจต้องปรับ กระทั่งเปลี่ยนวิธีการมอง เปลี่ยนมุมที่จะมองเหตุการณ์/ปรากฏการณ์นั้น ข้าพเจ้านึกถึง Hannah Arendt (1998) ที่เคยกล่าวว่า งานคือสิ่งที่มนุษย์สร้างเพื่อเป็นสื่อกลาง เปิดการสนทนาระหว่างมนุษย์ด้วยกัน ข้าพเจ้าคิดว่างานของชัยวัฒน์ก็มีลักษณะเช่นนี้ จึงไม่ใช่กิจของข้าพเจ้าที่จะตัดบทการสนทนาที่ชัยวัฒน์เริ่มไว้ด้วยสิ่งที่เขียนจากมุมมองเดียวของข้าพเจ้า

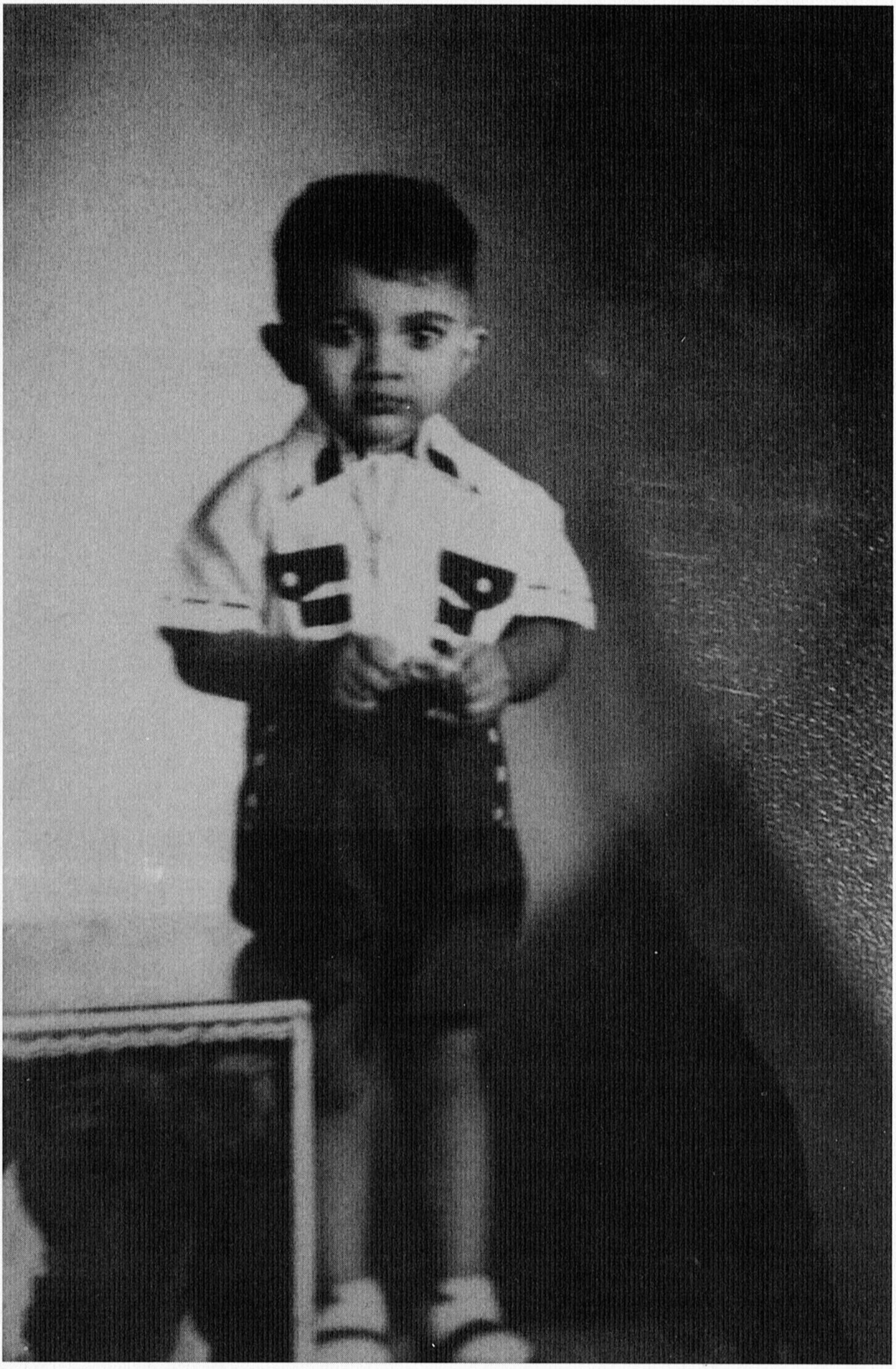
เราจึงเห็นตรงกันว่าข้อเขียนชิ้นนี้เป็นได้อย่างมากก็เพียงเสี้ยวทางปัญญาของชัยวัฒน์ สถาอานันท์ ที่ข้าพเจ้ารู้จัก เพราะงานที่เขาทำและข้าพเจ้ากล่าวถึง เป็นเพียงส่วนหนึ่งและส่วนน้อยมากของงานที่เขาเขียน

นักวิชาการมุสลิม มุสลิมศึกษา

ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ เกิดและเติบโตในครอบครัวมุสลิม ที่ย่านบางรัก กรุงเทพมหานคร สมัยเป็นเด็กชาย ชัยวัฒน์พาเพื่อนที่เรียนโรงเรียนอัสสัมชัญบางรัก มาเล่น มากิน มานอนที่บ้าน ชัยวัฒน์กล่าวว่าอาจเพราะเขาเป็นลูกชายคนเดียวของบ้าน พ่อแม่จึงให้เสรีภาพในการคบเพื่อนค่อนข้างมาก ทั้งยังมองและปฏิบัติกับเพื่อนของเขาเหมือนลูกหลาน

ในคราวที่เขาเป็นอาจารย์คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เขาก็พาลูกศิษย์ไปกินข้าว ให้รู้จักคุณแม่ พี่น้อง และหลานๆ ของเขา เมื่อเวลาผ่านไป คุณแม่ พี่น้อง และหลานของเขา ก็เป็นคุณแม่ พี่น้อง และหลานของลูกศิษย์เหล่านั้นด้วย (เขามีวิธีทำให้ลูกศิษย์มีตัวตนด้วยการแนะนำบุคลิกภาพบางด้านหรืองานที่จะทำให้ญาติพี่น้องจำได้ไม่ลืม เช่น บอกคุณแม่ของเขาว่าข้าพเจ้าทำวิจัยในคุก ต่อมาก็บอกว่าได้เปลี่ยนไปอยู่ในโรงพยาบาลสำหรับผู้ป่วยโรคจิต) ชัยวัฒน์มักพูดว่าครอบครัวของเขาเป็นครอบครัวขยาย เพราะนอกจากผู้ร่วมสายโลหิตทั้ง



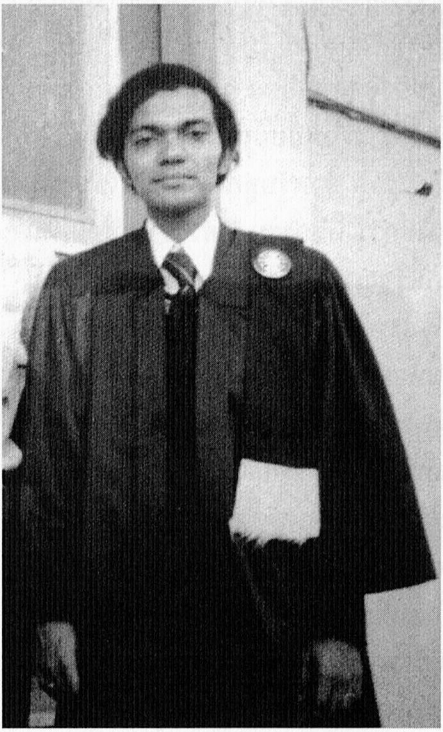


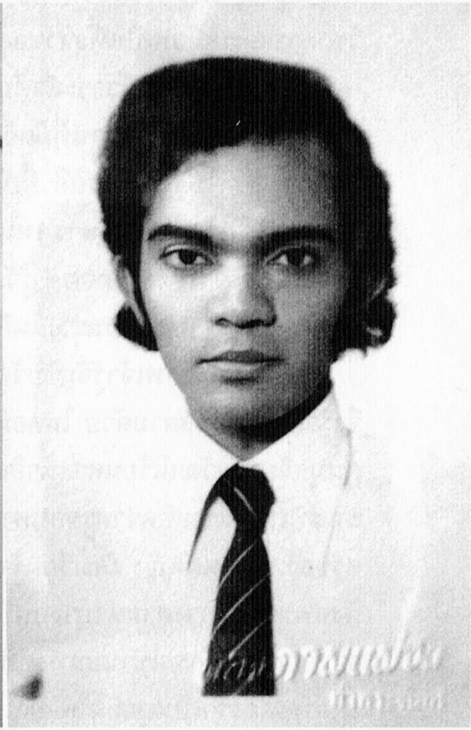
ใกล้ไกล เขายังโอบรวมลูกศิษย์ ที่นอกจากไปบ้านเขาบ่อยๆ ยังมีโอกาสรู้จักญาติๆ ทั้งที่อาศัยอยู่แถบโรงภาษี ชานกรุง และเข้านอกออกในบ้านที่เขาอยู่กับ "เพื่อนร่วมชีวิต" คือ สุวรรณา สถาอานันท์ ผู้เป็นมิตรในทางวิชาการและเสมือนเป็นพี่สาวของบรรดาลูกศิษย์

ดังนั้น เมื่อมีวาระสำคัญของศาสนาอิสลาม วาระสำคัญของครอบครัว ชัยวัฒน์จัดงานที่มัสยิดฮารูณ ไปเยี่ยมญาติ ลูกศิษย์ก็จะได้รับคำเชิญให้ไปงานที่มัสยิด ที่บ้านญาติ สำหรับลูกศิษย์ที่ไม่ใช่มุสลิม นอกจากรู้จักคน รู้จักอาหาร เห็นพิธีการ พิธีกรรม ที่ต่างจากที่เคยเห็นในชีวิตประจำวัน ยังได้ค่อยๆ รู้จักปรัชญาพุทธ คริสต์ และอิสลาม ผ่านการฟัง สังเกต และมีส่วนร่วมในกิจกรรมของครอบครัวของเขา

เพราะข้าพเจ้ารู้จักชัยวัฒน์อย่างที่เขาอนุญาตให้รู้จัก ข้าพเจ้าจึงรู้จักศาสนาอิสลามด้วย ในตอนแรก ผ่านเรื่องเล่าและการกิน อยู่ กับคนมุสลิม ชัยวัฒน์เรียนศาสนาอิสลามจากครูที่พ่อแม่เชิญมาสอนที่บ้าน ขณะที่เราคุ้นชิน/คิดว่าครูสอนศาสนาต้องเป็นเพศชาย ชัยวัฒน์บอกว่าครูของเขาเป็นผู้หญิง และเรียนรู้จากบิดาซึ่งพาเขาเดินทางไปเยี่ยมหลุมฝังศพของผู้รู้ทางศาสนาบางคนที่อินเดีย เขาเล่าว่าตั้งแต่เด็ก บิดาสอนว่าหากเราสามารถเข้านอนทั้งๆ ที่รู้ว่าเพื่อนบ้านยังท้องว่าง เราก็ไม่อาจเรียกตนเองว่าเป็นมุสลิมได้ ทำให้เขาตระหนักว่าในฐานะผู้มีศรัทธาต่อศาสนา เขาไม่เพียงต้องดูแลตนเองและครอบครัว แต่ต้องดูแลเพื่อนบ้าน ช่วยผู้อื่นที่ต้องการความช่วยเหลือด้วย

ต่อมา เมื่อศาสตราจารย์ ดร.ปิยะวัติ บุญ-หลง ผู้อำนวยการสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ในขณะนั้น (พ.ศ. 2550) ชวนชัยวัฒน์ สถาอานันท์ เป็นที่ปรึกษาโครงการพัฒนานักวิจัยรุ่นใหม่ในสามจังหวัดภาคใต้ เขาชวนข้าพเจ้าไปร่วมงานด้วย ในฐานะนักวิจัยที่มีประสบการณ์ในการทำงานภาคสนาม ที่สำคัญ เขาอาจคิดว่าแม้เราจะมีความเห็นต่อเรื่องต่างๆ ทั้งในทางการใช้ทฤษฎีที่ต่างมุมมอง มีทัศนคติ





ต่อหลายเรื่องไม่ตรงกัน แต่ก็น่าจะเห็นตรงกันในเรื่องแนวทางการวิจัย คือแนวทางมุสลิมศึกษา (Muslim studies)

ปัจจุบัน การศึกษาสังคมและวัฒนธรรมมุสลิมทำได้สองแนวทาง

แนวทางที่หนึ่ง ซึ่งเป็นที่นิยมในหมู่นักวิจัยมุสลิม อาจจะโดยเฉพาะนักวิจัยมลายูมุสลิมในสามจังหวัดภาคใต้ และอาจารย์ในคณะ/ภาควิชาอิสลามศึกษา คือแนวทางอิสลามศึกษา (Islamic studies) แนวทางนี้เน้นการศึกษา ตีความ และอ้างอิงตัวบทสำคัญทางศาสนา คือพระคัมภีร์*อัลกุรอาน* และบันทึกจริยวัตรของท่านศาสดามุฮัมมัด ผู้ศึกษาต้องเป็นผู้มีความรู้ทางศาสนา สามารถอ่านเอกสารภาษาอาหรับได้อย่างแตกฉานจึงจะทำงานเช่นนี้ได้

เมื่อนำแนวทางอิสลามศึกษา ที่เน้นความศักดิ์สิทธิ์ ความเที่ยงแท้ ความเป็นสัจจะสัมบูรณ์ของคำสั่งและคำสอนที่จารึกในพระคัมภีร์ไปศึกษาการกระทำและปัญหาของคนมุสลิม ชุมชนมุสลิม ข้อสรุปที่นักวิจัยได้จึงมักออกมาในทำนอง ... ปัญหาสังคม การเมือง วัฒนธรรม เช่น การใช้สารเสพติดในหมู่ชน/เยาวชนมุสลิม การก่อเหตุรุนแรงถึงตาย การไม่สำรวมทางเพศ มีสาเหตุมาจากการที่บุคคลเหล่านี้ขาดความรู้ทางศาสนาหรือมีความรู้ทางศาสนาไม่เพียงพอ หรือเป็นผู้ขาดศรัทธา

ข้อสรุปแบบนี้มักนำไปสู่ข้อเสนอ/หนทางในการแก้ปัญหาว่าต้องให้การศึกษาทางศาสนาแก่ผู้ที่ "หลงผิด" เพราะ "ไม่รู้" หรือมีความรู้ "ไม่พอเพียง" (อันที่จริง การศึกษาปัญหาสังคมด้วยแนวทางแบบอิสลามศึกษาอาจมิได้เกิดขึ้นเฉพาะ/หรือจำกัดวงอยู่แต่ในหมู่นักวิจัยมลายูมุสลิม หากทบทวนการศึกษา/วิจัยปัญหาสังคมในสังคมไทย ก็จะพบว่ามีงานวิจัยจำนวนไม่น้อยที่ใช้แนวทางวิจัยแบบนี้ ถ้าเรียกก็อาจเรียกได้ว่าพุทธศาสน์ศึกษา และมีข้อค้นพบ ข้อเสนอแนะ ในทำนองเดียวกัน จะต่างกันก็เพียงแทนที่จะเสนอให้มีการให้การศึกษาศาสนาอิสลาม ก็เสนอให้

กล่อมเกลา “ผู้หลงผิด” หรือป้องกันปัญหาด้วยสัจธรรมของพุทธศาสนา และ/หรือจริยธรรม คุณธรรม ที่มีฐานรากคือศาสนาพุทธ)

แนวทางที่สอง เป็นแนวที่ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ เสนอให้นักวิจัยพิจารณาและทดลองใช้ร่วมกัน คือมุสลิมศึกษา แนวทางนี้มีจุดร่วมกันกับแนวทางอิสลามที่เชื่อมั่นศรัทธาว่าองค์อัลเลาะห์เป็นพระเจ้าสูงสุดเพียงหนึ่งเดียว เชื่อว่ามีวันสิ้นโลก ความดี-ความชั่ว-โชค-เคราะห์ ล้วนเกิดแต่พระเจ้าทั้งสิ้น และพระคัมภีร์ *อัลกุรอาน* เป็นถ้อยคำของพระเจ้า แต่ก็เห็นด้วยว่า “มนุษย์มิใช่อื่นใด แต่เป็นผู้ค้นหาความหมายและชะตากรรมในอนาคตของตน โดยด้านหนึ่งก็แบกรับอิทธิพลของมรดกทางประวัติศาสตร์ที่ตกทอดมา ไม่ว่าจะเป็นภาษา หรือวัฒนธรรม หรือประวัติศาสตร์แห่งเผ่าพันธุ์ ส่วนอีกด้านหนึ่งก็ต้องดำรงตนต่อสู้อยู่ในสภาพสังคมปัจจุบัน” (ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ 2541, น. 5)

ด้วยเหตุนี้ การศึกษาประเด็นใดๆ ก็ตาม ผู้ศึกษา/นักวิจัยย่อมต้องนำบริบททางประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมือง มาร่วมพิจารณาด้วยเสมอ ในฐานะเงื่อนไขของการกระทำ การดำรงตนของมนุษย์ผู้มีความเชื่อในศาสนาอิสลาม การพยายามเข้าใจสภาวะและปัญหาที่ชาวมุสลิมเผชิญในลักษณะนี้ นอกจากสอดคล้องกับการทำงานสังคมศาสตร์ ที่นักวิจัย/ผู้รู้ (มากกว่า) มิได้วางตนเหนือผู้ถูกศึกษา อาจสามารถมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ถูกศึกษาอย่างเห็นอกเห็นใจ และข้อเสนออันมาจากข้อค้นพบอาจไม่เพียงนำไปสู่การผ่อนบรรเทาภาวะการมีชีวิตที่หนักหน่วงของพวกเขาให้ลดลงได้บ้าง สำหรับนักวิจัยมุสลิมที่คิด/เป็นเช่นชัยวัฒน์ สถาอานันท์ พวกเขาไม่เพียงทำงานของนักสังคมศาสตร์ แต่ยังทำหน้าที่ของมุสลิมไปด้วยในเวลาเดียวกัน

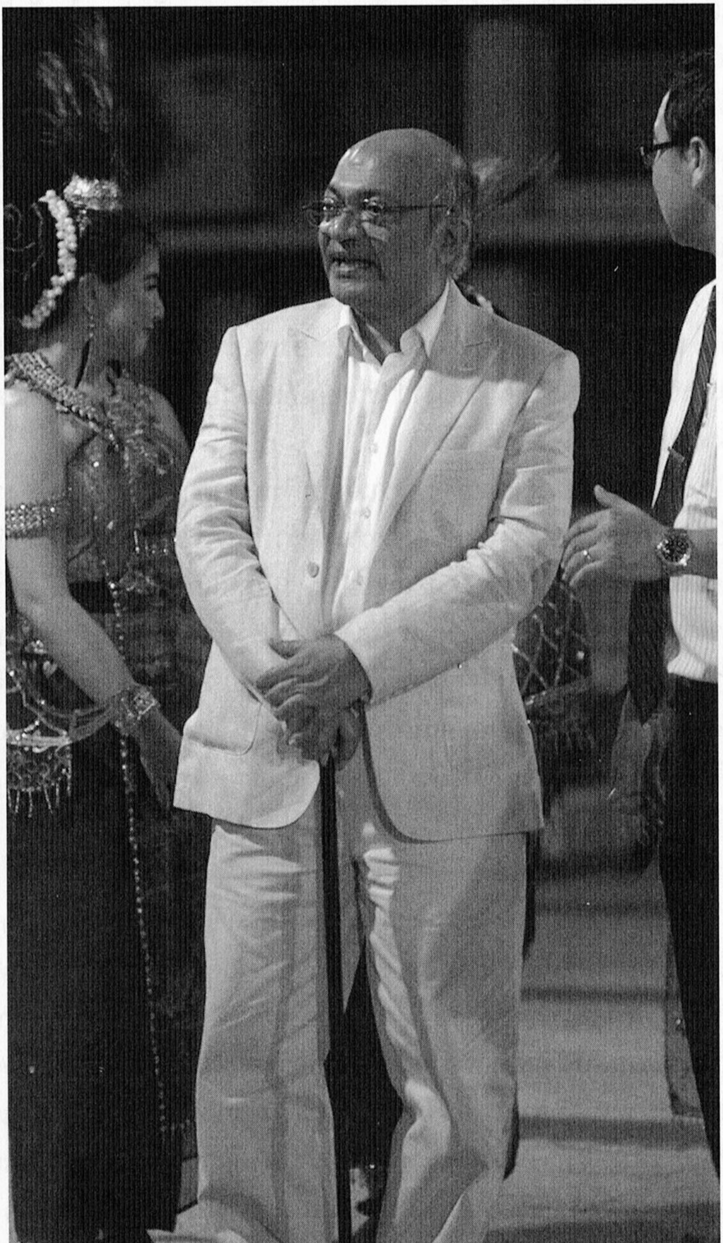
โครงการนี้เป็นการสัมมนาเชิงปฏิบัติการในห้องสัมมนา บางครั้งอยู่ที่ปัตตานี สงขลา หรือนราธิวาส ผู้ร่วมห้องมาจากมหาวิทยาลัย สำนักข่าว หน่วยงานเอกชน ทีมงานของ สกว. และเราสองคน การทำงานเริ่มจากคำถามที่มาจากข้อสังเกตเล็กๆ ในชีวิตของนักวิจัยเอง เป็นคำถามที่

แม้ดูเล็กน้อย ไม่น่าสลักสำคัญอะไร แต่น่าสงสัย บางครั้งน่าตกใจ ชัยวัฒน์ทำในสิ่งที่เขาถนัดและมีความสามารถยิ่ง เขาฟังคำบอกเล่า/ข้อมูลของนักวิจัย ชวนนักวิจัยขยับไปยืนมองข้อสังเกตและข้อมูลจากมุมนั้นบ้างมุมนี้บ้าง จนข้อสังเกตเกิดเป็นโจทย์วิจัย จากนั้นจึงช่วยกันหาทางบรรยายสภาพการณ์ของปัญหา หาวิธี/แนวคิด เพื่อตีความ/แก้โจทย์ การสนทนาในหมู่นักวิจัยดำเนินไปอย่างมีสีสัน บางครั้งอุ่นจนระอุ บางครั้งเคร่งเครียด บางคราวชวนขัน เมื่อเวลาผ่านไป ไม่มีใครไม่รู้สึกเหน็ดเหนื่อย รู้สึกท้อใจเป็นช่วงๆ เมื่อโครงการยุติลง แต่ละคนอ่านงานวิจัยของตนอย่างไม่ตะขิดตะขวงใจ เพราะต่างรู้ว่าช่วยกันคิดแล้วอย่างรอบคอบ และต่างลงแรงกันเต็มที่เท่าที่ทำได้แล้ว

การสัมมนาเชิงปฏิบัติการที่ชื่อฟังดูเอาการ (แต่มักไม่ได้งาน) เป็นทางการ กลายเป็นพื้นที่ของการร่วมสร้างงานวิจัยตามแนวทางมุสลิม-ศึกษาที่ทวนกระแสหลัก (คืออิสลามศึกษา) โดยนักวิจัยมุสลิมผู้มีความรู้ทางศาสนา ที่ให้ความรู้ด้านนี้เพิ่มเติมแก่ผู้ที่รู้น้อยกว่า ทั้งคำสอนจากตัวบทและในการปฏิบัติจริงในชีวิต และนักวิจัยที่ไม่ใช่มุสลิม แต่ก็รู้จัก/มีศักยภาพที่จะรู้จัก/มีข้อมูลเกี่ยวกับพื้นที่ ผู้คน ในสามจังหวัด ดีกว่านักวิจัยจากภาคอื่น

การเล่นกับงานสังคมศาสตร์

บางครั้ง โดยเฉพาะในยามที่เขาไปกล่าวปาฐกถา ข้าพเจ้าอดรู้สึกไม่ได้ว่าชัยวัฒน์เหมือนนักมายากลที่ผู้ชมรอดูว่าสิ่งของที่เขาจะหยิบจากหมวกนักมายากลคืออะไร จะน่าอัศจรรย์เพียงไหน หากเขาทำให้ผู้ชมทึ่ง งวยงงได้ ก็เกิดคำถามต่อไปว่าชัยวัฒน์/นักมายากลทำสิ่งนั้น/คิดอย่างที่เขาคิดได้อย่างไร ความพิศวงแกมชื่นชมนี้ทำให้นักศึกษาจำนวนหนึ่งประสงค์จะทำวิทยานิพนธ์กับเขา นักวิจัยหลายคนอยากทำงานกับเขา เมื่อมีวาระสำคัญ เจ้าภาพก็มักอยากให้ชัยวัฒน์ไปกล่าวปาฐกถา



ผู้ที่คุ้นเคยกับชัยวัฒน์ย่อมรู้ว่านักรัฐศาสตร์ผู้นี้ชอบอ่านการ์ตูน/ดูภาพยนตร์ที่ตัวเอกเป็น/ทำได้ยิ่งกว่าวีรบุรุษ/สตรีที่เป็นมนุษย์ (super-hero/ine) เขาชอบอ่านนิยายกำลังภายในที่ตัวละครมีฤทธิ์มีเดช มีชอบมีชัง ชอบดูหนังผี (น่าจะ) เกือบทุกชาติพันธุ์และวัฒนธรรม ชอบอ่าน *ต่วย'ตูน พล นิกร กิมหงวน* อ่านนิยายสมัยใหม่ อ่านวรรณกรรมยุคเก่า ไม่ว่าจะเป็นวรรณคดีไทยหรือชาติอื่น ชัยวัฒน์มีวิธีดู/อ่านสารจากสิ่งบันเทิงที่เขาเสพอย่างน่าสนใจ ข้าพเจ้าเข้าใจว่าความน่าสนใจนี้น่าจะมีฐานมาจากความรู้และความรักในทางปรัชญาการเมืองของเขา ข้าพเจ้าสงสัยว่าสิ่งเพื่อความบันเทิงเหล่านี้ ซึ่งเป็นภาพปรากฏของจินตนาการของคนอื่น เป็น "พื้นที่เล่น" ทางความคิดของชัยวัฒน์

ในขณะที่คนทั่วไปมักคิดว่างานวิชาการเป็นเรื่องเคร่งเครียด แต่สำหรับชัยวัฒน์และบรรดามิตรสหายของเขา งานวิชาการเป็นเรื่องสนุก การทำงานคล้ายการเล่น แต่ไม่ใช่เล่น/สนุกเช่นการหยอกล้อเล่นหัว เป็นการเล่นที่จริงจัง แพ้ชนะตัดสินจากการสามารถทำให้คู่เล่นยอมย้ายมามองเรื่องที่กำลังถกเถียงจากมุมอื่นบ้าง โดยไม่จำเป็นต้องเปลี่ยนความคิด ไม่ต้องเชื่ออย่างที่อีกฝ่ายเสนอ นักสังคมศาสตร์หลายคน (อาทิ Raveri 2002 หรือก่อนหน้านั้น Huizinga 1955[1938]) เสนอว่าอารยธรรมสมัยใหม่ทำให้สถานภาพของการเล่นตกต่ำลง โดยการแยก "งาน" ออกจาก "เล่น" แยก "การทำงาน" ออกจาก "การเล่น" ทำให้การเล่น/เล่น (ไม่มีประโยชน์ ไม่จริง/ไม่จริงจัง ไม่มีสาระ) ดูจะเป็นสิ่งที่อยู่ตรงกันข้ามกับงาน/การทำงาน (มีประโยชน์ จริง/จริงจัง มีสาระ) ทั้ง ๆ ที่ก็มีคนจำนวนไม่น้อยที่ทำงานด้วยสปิริตของการเล่น (ludic มาจาก ludere = to play) ทั้ง Johan Huizinga (1872-1945) และ Massimo Raveri ดูเหมือนเห็นตรงกันว่าเพราะวัฒนธรรมในปัจจุบันให้คุณค่า/ความสำคัญกับงานมากกว่าการเล่น จึงทำให้สถานภาพของการเล่นดูต่ำต้อยน้อยหน้าการทำงาน หากการเล่นจะดูดีขึ้นมาได้ก็ต้องมีประโยชน์ (เช่น เด็กเล่นเพื่อให้เกิดพัฒนาการ

ทางกายและปัญญา หรือชวนคนป่วยเล่นเพื่อเยียวยาความเจ็บป่วย) แต่การทำงานเพื่อทำงาน ทำงานแบบทำงาน อาจไม่ใช่วิธีทำงานแบบเดียวที่ทำได้ หรือควรทำในทุกกรณี

Huizinga โต้แย้งว่านักวิชาการตั้งแต่ยุคแรก ๆ ที่เราเรียกในปัจจุบันว่านักปรัชญา ไม่ว่าจะเป็นเพลโต อริสโตเติล ในยุคคลาสสิก ออกัสตินในยุคกลาง ดา วินชีในยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการ กระทั่งนักคิด/นัก "วิทยาศาสตร์" ในยุคแห่งความรู้แจ้ง ล้วนทำงานด้วยสปิริตของการเล่นทั้งสิ้น พวกเขาเล่นกับภาษา/โวหาร เล่นผ่าน/เล่นกับจินตนาการของตนเองและคนในสังคม แต่พอมาถึงยุคนี้ การพยายามศึกษารัฐ สังคม วัฒนธรรม อย่าง "เป็นวิทยาศาสตร์" ทำให้นักสังคมศาสตร์เลิกเล่น

หนึ่งในนักคิดยุคใหม่ที่ชวนนักสังคมศาสตร์ให้กลับมาเล่นบ้าง คือ Theodor Adorno (1903-1969) ใน *Aesthetic Theory* (1997) เขากล่าวว่าโลกสมัยใหม่ไม่มีความไร้เดียงสาหลงเหลืออยู่แล้ว เพราะมนุษย์สมัยนี้คิด/ทำอะไรก็เพื่อประโยชน์โพดผล ทำให้กีฬาที่มีไว้เล่น กลายเป็นพิธีกรรมที่นักกีฬา (ที่เล่นเพราะค่าตอบแทนและชื่อเสียง) เข้าร่วมเพื่อเฉลิมฉลองความเป็นทาส (ของระบบเงินเป็นพระเจ้า) ของตนเอง การเล่นจึงกลายเป็นภาพสะท้อนสีซีดจืดสนิทของชีวิตที่หยาบแข็งกระด้าง ขณะที่คนเล่นมีอาการเหมือนผู้ที่รักความเจ็บปวด (masochistic) คนดูที่ส่งเสียงก้องสนามแข่ง เชียร์ฝ่ายหนึ่ง หยามเหยียดเย้ยหยันอีกฝ่ายก็มีสภาพไม่ต่างจากคนป่าเถื่อน

Inglis (2004) ชี้ว่าหากอ่านข้อเขียนของ Adorno ตามตัวอักษรเราคงรู้สึกว่านักคิดผู้นี้ช่างตีนไม่ติดดิน เพราะดูถูกดูหมิ่นความบันเทิงของมวลชน แต่ถ้าอ่านคำของนักคิดโดยพิจารณาว่านักคิดเป็นใคร (ทำงานวิชาการในขนบที่คุรุคือคนอย่าง Kierkegaard และ Nietzsche ได้รับอิทธิพลอย่างสูงจาก Karl Kraus นักเสียดสีชั้นครูชาวออสเตรียน) ก็อาจจะอ่านได้ใหม่ว่านี่คือการเล่นโวหารเพื่อกระแทกคนอ่านคนฟังให้ย้อน

ดูตัว/ให้รู้ตัว ไม่ว่าในฐานะคนเล่นหรือคนดู ทั้งยังแฝงการมองโลกในแง่ไม่มืดดำ เพราะการพูดถึงการเล่นในเชิงร้ายก็คล้ายจะบอกว่าการเล่นเคยเป็นอาณาบริเวณของเสรีภาพ การสร้างสรรค์ ความสนุก เรากลับมาเล่นกันเถิด เล่นให้เป็น เล่นให้สนุก

ข้าพเจ้าคิดว่าชัยวัฒน์ สถาอานันท์ เป็นนักสังคมศาสตร์ขี้เล่น เขาเล่น อาจจะในความหมายใกล้เคียงกับที่ Huizinga ว่าไว้ คือเล่นด้วยความสมัครใจ เล่นในกติกา และเพราะมีกติกา การเล่นจึงสนุก เพราะเรียกร้องทักษะที่ต้องฝึกฝนสม่ำเสมอ เพื่อเล่นอย่างไม่ผิดกติกา ไม่ทำให้การเล่นเสีย เล่นจริง และจริงจังจนบางครั้งลืมหิว ลืมนอน ลืมเหนื่อย เพราะคิดว่ากำลังเล่น ผู้เล่นจึงรู้สึกราวไม่ใช่ตัวเอง แต่ความไม่เป็นตัวเอง ณ เวลาที่เล่น อาจเป็นตัวตนด้านที่ไม่ปรากฏในภาวะที่ไม่เล่นเท่านั้น ข้าพเจ้าคิดว่าและเพราะเขาเล่น ผู้คนจึงชอบดูชอบฟัง รอให้โวหารของเขาพาเข้าสู่พื้นที่ทางความคิด จินตนาการ เพื่อดูว่าเขาจะพาเราไปทางใด ไปดูไปเล่นอะไร Huizinga ใช้คำ inlusio หมายถึง entering into play เข้าสู่การเล่น และว่าผลอันเกิดจากการเล่น illusion อาจเปิดเผยภาวะที่จริงกว่าที่เราคิดว่าจริง

อารมณ์โกรธ-ความรุนแรง-วัฒนธรรม-สันติวิธี

การเป็นนักวิชาการไทยคนแรกๆ ที่ทำให้ "ความรุนแรง" และ "สันติวิธี" เป็นทั้งประเด็นศึกษาวิจัยและกรอบการวิเคราะห์ ทำให้ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ เป็นที่รู้จักในฐานะนักวิชาการสันติวิธี เพราะแต่ละคนที่รู้จักเขาเข้าใจ "สันติวิธี" ตามแบบฉบับของตนเอง ซึ่งไม่จำเป็นต้องตรงกับ "สันติวิธี" ของชัยวัฒน์ ภาพลักษณ์ของชัยวัฒน์ในสายตาบางคนจึงดูยุ่งเหยิง เช่น ในเรื่องเล็กๆ ในชีวิตประจำวัน พอชัยวัฒน์โกรธ (บางทีแค่รำคาญหรือหงุดหงิด เช่น ตอนรถติด) คนก็สงสัยว่าทำไมนักสันติวิธีต้องมีอารมณ์กับเรื่องเล็กๆ ยิ่งไม่ต้องพูดถึงเวลาเกิดเรื่องใหญ่ เช่น ในช่วง

ที่มีการเผชิญหน้าทางการเมืองของคู่ขัดแย้ง ซึ่งอาจนำไปสู่การใช้ความรุนแรง หลายคนรอฟังว่าชัยวัฒน์จะพูดอะไร เมื่อเขายังไม่พูดอะไร คนก็สงสัยว่านักสันติวิธีไม่เห็นหรือว่าขณะนี้เกิดการใช้อำนาจ ไม่สันติ ทำไมนักสันติวิธีไม่ทำอะไร เป็นต้น

ข้าพเจ้าเชื่อแน่ว่าชัยวัฒน์ไม่ได้ฝันถึงโลกที่ปราศจากความรุนแรง ไม่น่าจะมีใครชอบความรุนแรง แต่การใช้ชีวิตโดยไม่ใช้/ไม่ถูกกระทำโดยความรุนแรงไม่น่าจะเป็นไปได้ ที่พอเป็นไปได้มากกว่าคือจะทำอย่างไรให้ความรุนแรงที่เกิด อยู่ในระดับที่ไม่หนักหน่วง สาหัส ไม่คร่าชีวิต ไม่ทำลายตัวตน/ความเป็นมนุษย์ของตัวเราและผู้อื่น (โดยเฉพาะผู้ที่เห็นและคิดต่างจากเรา) โดยสิ้นเชิง ถ้าชัยวัฒน์ทำงานราวกำลังเล่น ถ้าการเล่นจริงจัง ถ้าการเล่นที่เป็นจริงเป็นจัง ต้องเล่นอย่างเอาจริงเอาจัง ก็น่าจะเป็นเพราะเดิมพันของการเล่นนั้นสูงลิบ ข้าพเจ้าคิดว่าการแก้ความขัดแย้งระดับถึงเลือด ตัวตน ชีวิตคน คือเดิมพันการเล่นของชัยวัฒน์

ข้าพเจ้าชอบโกรธ จึงชอบที่ชัยวัฒน์ก็โกรธ แม้ในการสนทนาต่อหน้า เราจะไม่ค่อยเห็นเขาโกรธ เพราะชัยวัฒน์ไม่ค่อยโกรธคน แต่เราจะเห็นความโกรธและ/หรือความสะเทือนใจ (frustration) ปรากฏในงานบางชิ้นของเขา เช่น เมื่อเขาเขียนถึงชะตากรรมของนายฟัก ตัวละครเอกของนวนิยาย *คำพิพากษา* โดย ชาติ กอบจิตติ (ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ 2525) หรือชะตากรรมของเด็ก ๆ ที่ถูกผู้ใหญ่รังแกอย่างโหดเหี้ยมในบทความ “ย่างศพทารก วิพากษ์ความรุนแรงทางวัฒนธรรมในสังคมไทย” (2539) ในทั้งสองบทความ เขาชี้ให้เห็นปรากฏการณ์ความรุนแรงจากความอยุติธรรม ความโหดร้ายที่เกิดขึ้นบ่อยในชีวิตประจำวัน ใครได้ยินได้ฟังก็สะเทือนใจ แต่พอมีเรื่องใหม่ตามมาติด ๆ ความสะเทือนใจก็จางลง จนไม่เหลือหรือแทบไม่หลงเหลือร่องรอยใด ๆ

ชัยวัฒน์เสนอ “ความรุนแรงเชิงวัฒนธรรม” “สันติวัฒนธรรม” เพื่อให้สังคมไทยมี “คำ” ใหม่ไว้เรียกไว้พูดถึงปรากฏการณ์เช่นนี้ ทำให้

ความรู้สึกสะเทือนใจที่พูดไม่ได้มากกว่าความรู้สึกสะเทือนใจที่มีที่มาที่ไป มีเนื้อ/เรื่อง เห็นหนังที่ปกคลุมและปิดปากปิดตาเราไว้ พูดเสียใหม่คือทำให้ความรู้สึกอันเกิดจากสามัญสำนึก ซึ่งอายุสั้น สายตาสั้น คิดต่อไม่ได้ กลายเป็นสิ่งที่ตั้งคำถาม อภิปรายได้ (Berger 1967: 101-102) ชัยวัฒน์กล่าวว่าหน้าที่ของเขาคือการโยนคำใหม่ๆ ใส่สังคมไทย (เช่น อารยะขัดขืน ทักษะวัฒนธรรม วิธีวิทยาตาค้างคาว) มองในแง่นี้ สิ่งที่เขาทำคือการชวนมอง ชวนคุย ชวนคิดปรากฏการณ์เดิม ด้วยคำใหม่ที่เขาหวังว่าจะสามารถระเบิดสามัญสำนึก/สามัญรู้สึกของผู้ฟังนั่นเอง (ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ 2549, น. 95)

มาถึงวันนี้ ไม่น่าจะมีนักสังคมศาสตร์คนใดที่ไม่ตระหนักว่างานของเขาสัมพันธ์เป็นอย่างยิ่งกับตัวตน/การนิยามตัวตนของเขา สำหรับชัยวัฒน์ ในฐานะนักวิจัยสันติวิธี (peace/nonviolence researcher) เขาโกรธ เพราะเชื่อว่าตนเองไม่อาจมอง/คิด/พูดถึงความรุนแรงต่อเด็ก ความอยุติธรรม การใช้วาจาและการกระทำที่เหยียดหยามเย้ยหยันผู้อื่น โดยเฉพาะผู้ที่มีทรัพยากรทางอำนาจน้อยกว่า อย่าง “ปราศจากอคติ ไร้อารมณ์ความรู้สึก” สำหรับนักสังคมศาสตร์จำนวนหนึ่ง อารมณ์ความรู้สึกของนักวิจัย/นักวิชาการ อาจช่วยให้เขา “เห็น” สิ่งที่คน/สังคมละเลยเพราะ “เห็น/คิด” ว่านี่เป็นเรื่อง “ปกติ” ที่เกิดขึ้นทุกยุคทุกสมัย เขาคิดว่าความสะเทือนใจอาจเป็นเงื่อนไขสำคัญของการเปิดตาที่ถูกปิดด้วยความคิด ความเชื่อ การปฏิบัติที่ทำสืบทอดกันมา (ประเพณี วัฒนธรรม) โดยไม่ตั้งคำถาม กระทั่งไม่คิดจะตั้งคำถาม (Satha-Anand 2008-9: 91)

ครั้งหนึ่งนานมาแล้ว (พ.ศ. 2526) ชัยวัฒน์เคยกล่าวว่ารัฐศาสตร์ดูจะไม่มีบทบาทในการให้ข้อเสนอแนะแก่ผู้บริหารกิจการรัฐ วันนี้สถานการณ์เปลี่ยนไป ข้อเสนอของนักวิชาการได้รับการรับฟัง กระนั้นก็ดี แม้ข้อเสนอของเขาจะ “มีเหตุมีผล” “แต่ก็ย่อมไม่ใช่ยาวิเศษที่จะเยียวยาความบาดหมางระหว่างคนกลุ่มต่างๆ เพราะไม่น่าจะมีนักวิชาการ

คนใดที่มีสติสัมปชัญญะครบถ้วน คิดวิเคราะห์วิพากษ์เป็น ที่เชื่อว่าข้อเสนอของตนไม่มีจุดอ่อน/ข้อจำกัด อย่างมากที่สุดที่เขาทำได้ในฐานะนักวิชาการ คือพยายามค้นหาหนทางที่มีข้อบกพร่องน้อยที่สุดเท่าที่จะเป็นได้ ขณะเดียวกันก็มีความคงเส้นคงวาระหว่างหนทางกับเป้าหมายให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นได้ อย่างไม่หยุดหย่อน" (Satha-Anand 2008-9: 95, 96)

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. 2525. “มองการเมืองจากนวนิยาย: เฉพาะกรณีนวนิยายเรื่อง คำพิพากษา ของ ชาติ กอบจิตติ.” *รัฐศาสตร์สาร* (8)2: 33-64.

____________. 2526. “รัฐศาสตร์ทวนกระแส.” *รัฐศาสตร์สาร* (9)1: 1-50.

____________. 2539. “ย่างศพทารก วิพากษ์ความรุนแรงทางวัฒนธรรมในสังคมไทย.” *รัฐศาสตร์สาร* (19)3: 184-216.

____________. 2541. “มุสลิมศึกษา: สังคมศาสตร์ทวนกระแส และ ‘ความเป็นอื่น’.” *วารสารสงขลานครินทร์ ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์* (4)1: 1-10.

____________. 2549. ปาฐกถาปิดการประชุมเวทีมนุษยศาสตร์ไทย ครั้งที่ 3. *ความหลากหลายทางสังคมวัฒนธรรมในมนุษยศาสตร์*. เกษม เพ็ญภินันท์ (บรรณาธิการ). กรุงเทพฯ: วิภาษา. หน้า 92-100.

ภาษาอังกฤษ

Arendt, Hannah. 1998. *The Human Condition*. Chicago: Univeristy of Chicago Press.

Berger, John. 1967. *A Fortunate Man*. New York: Pantheon Books.

Huizinga. 1955[1938]. *Homo Ludens: A Study of the Play-Element in Culture*. Boston: Beacon Press.

Inglis, David. 2004. “Theodor Adorno on Sport: The Jeu D’Esprit of Despair.” in *Sport and Modern Social Theorists*. Richard Giulianotti (ed.). New York: Palgrave. pp. 81-96.

Raveri, Massimo. 2002. “Introduction.” in *Japan at Play: The Ludic and the Logic of Power*. Joy Hendry and Massimo Riveri (eds.). London and New York: Routledge. pp. 1-21.

Satha-Anand, Chaiwat. 2008/2009. “Contour, Context and Contrast in the Life of these Worlds: A Rejoinder.” *Thammasat Review* (13). pp. 89-101.



ศ.ดร.ชัยวัฒน์ สถาอานันท์

ประวัติโดยย่อ

ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ จบชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายแผนกศิลป์ (คำนวณ) จากโรงเรียนอัสสัมชัญบางรัก โดยสอบได้ที่ 13 จบปริญญาตรีรัฐศาสตรบัณฑิต เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อปี 2518 และจบ Ph.D. จากมหาวิทยาลัยฮาวาย-อิ สหรัฐอเมริกา เมื่อปี 1981 ด้วยทุน East-West Center เขียนวิทยานิพนธ์ที่ได้รับการเสนอชื่อเข้าชิงรางวัลวิทยานิพนธ์ดีเด่นนานาชาติเรื่อง “The Nonviolent Prince” ปัจจุบันเป็นศาสตราจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นประธานคณะทำงานยุทธศาสตร์สันติวิธีที่เคยอยู่กับสภาความมั่นคงแห่งชาติ ปัจจุบันเป็นหน่วยงานอิสระที่ได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) เป็นรองประธานมูลนิธิเพื่อการพัฒนา

เด็ก ผู้อำนวยการโครงการจัดพิมพ์คบไฟ และผู้อำนวยการศูนย์ข่าวสารสันติภาพ ภายใต้มูลนิธิเพื่อการศึกษาประชาธิปไตยและการพัฒนา

ในแวดวงวิชาการนานาชาติ ชัยวัฒน์เป็น Senior Research Fellow, TODA Institute for Global Peace and Policy Research, member of the governing council, Center for Global Nonkilling in Honolulu; and academic advisor, International Center for Nonviolent Conflict (ICNC), Washington D.C.

ในอดีต ชัยวัฒน์เคยดำรงตำแหน่งรองอธิการบดีฝ่ายวิชาการของธรรมศาสตร์ (2537-2538) ในสมัยที่อาจารย์ชาญวิทย์ เกษตรศิริ เป็นอธิการบดี เป็นนายกสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย (2538-2540) เป็นกรรมการแก้ปัญหาความขัดแย้งกรณีท่อแก๊ซยาดานา ชายแดนไทย-พม่า เมื่อปี 2541 เป็นประธานอนุกรรมการแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างสมัชชาคนจนกับการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (2544) เป็นผู้อำนวยการฝ่ายเทคนิคและกรรมการในคณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ ที่มีอดีตนายกรัฐมนตรี นายอานันท์ ปันยารชุน เป็นประธาน

งานวิจัยของชัยวัฒน์ครอบคลุมปัญหาศาสนากับความรุนแรงและการไม่ใช้ความรุนแรง/สันติวิธี และปัญหานโยบายของรัฐกับการใช้สันติวิธี มีงานเขียนที่เป็นผู้แต่งและเป็นบรรณาธิการตีพิมพ์ทั้งในประเทศและต่างประเทศไม่น้อยกว่า 25 เล่ม งานเขียนบางชิ้นถูกแปลเป็นภาษาต่างๆ เช่น อาหรับ อินโดนีเซีย อิตาเลียน เยอรมัน ญี่ปุ่น ฝรั่งเศส และเกาหลี

งานที่ตีพิมพ์ในต่างประเทศบางเล่มได้แก่

Author, *Islam e Nonviolenza* (Trans. into Italian by Paolo De Stafani) (Torino: Edizioni Gruppo Abele, 1997)

Co-Editor (with Michael True), *The Frontiers of Nonviolence* (IPRA's Nonviolence Commission; Honolulu: Center for Global Nonviolence; Bangkok: Peace Information Center, 1998; 2nd Printing, 2002)

Author, *Agama dan Budaya Perdamaian (Religion and Peace Culture)* (Translated into Bahasa Indonesia by Taufik Adnan Amal) (Yogyakarta: Forum kajian Budaya dan Agama, Pusat Studi Keamanan dan Perdamaian, University Gadjah Madah; Quaker International Affairs, 2001)

Author, *The Life of This World: Negotiating Muslim Lives in Thai Society* (Singapore, New York: Marshall Cavendish, 2005)

Editor, *Imagined Land? Solving Southern Violence in Thailand* (Tokyo: Research Institute for the Languages and Cultures of Asia and Africa, Tokyo University of Foreign Studies, 2009)

Author, *Essays of the Three Prophets: Nonviolence, Murder and Forgiveness* (Dunedin: Dunedin Abrahamic Interfaith Group, University of Otago, 2011, 2nd printing 2014)

Co-Editor (with Olivier Urbain), *Protecting the Sacred, Creating Peace in Asia in Asia-Pacific* (New Jersey: Transaction, 2013)

Co-Editor (with Olivier Urbain), *The Promise of Reconciliation: examining violent and nonviolent effects on Asian conflicts* (New Jersey: Transaction, Forthcoming, 2015)

ชัยวัฒน์ได้แสดงปาฐกถานำและนำสัมมนาในเวทีสาธารณะหลายแห่งในโลก ตัวอย่างเช่น

- "The Nonviolent Crescent," A seminar given at the Program on Nonviolent Sanctions, Center for International Affairs, Harvard University, November 9, 1988.

- "May 1992 Political Uprising and Nonviolent Practices in Thailand: A Reading of Political Events using maps, postcards and nonviolence theory," A lecture given at the Spark M. Matsunaga Institute for Peace, Honolulu, March 3, 1993.

- "The Politics of Forgiveness," A Gandhi Memorial Lecture, organized by Gandhi Samirti Dashan Samiti and given at the Indian Parliament, New Delhi, August 21, 1993.

- "Hijrah as Nonviolent Action," A seminar given during the public round table on "Migration, Conflicts and Peace" at Sala Rosa, Palazza della Regione in Trento, Italy, August 29, 1996.

- “Forgiveness in Southeast Asia: Political Necessity and Sacred Justifications,” Keynote Address at the 17th Annual Berkeley Conference on Southeast Asian Studies, Center for Southeast Asian Studies, University of California, Berkeley, February 12-13, 2000.

- “The Silence of the Bullet Monument: From Dusun Nyor 1948 to ‘Kru-ze’ 2004,” A Keynote Address at the 9th International Thai Studies Association Conference, Dekalb, Northern Illinois, April 4-6, 2005.

- “Transforming Terrorism with Muslims’ Nonviolent Alternatives?,” University of Manchester Peace Lecture, May 5, 2006.

- “Countering Hatred and Violence through Shanti Sena,” Speech given at the International Conference on “Peace, Nonviolence and Empowerment: Gandhian Philosophy in the 21st Century,” Indian National Congress, New Delhi, January 30-31, 2007.

- “Untying the Gordian Knot: The Difficulties in Solving Southern Violence in Thailand,” Keynote addresses given at the Asia Research Center and the Security, Terrorism and Counter-Terrorism Program, Murdoch University, Perth, on August 10, 2007; National Thai Studies Center, Australian National University, Canberra, on August 13, 2007; and the Center for Southeast Asian Studies, University of Michigan, Ann Arbor on November 9, 2007.

- "Bejeweled Dialogue: Illuminating Deadly Conflicts in the Twenty-First Century," Keynote Address for the Asia-Pacific Peace Research Association Conference, National Dong Hwa University, Shengfou, Hualien, Taiwan, September 10-12, 2009. This paper was earlier presented at the seventh annual conference Globalization for the Common Good: An Interfaith Perspective: "From the Middle East to Asia Pacific: Arc of Conflict or Dialogue of Cultures and Religions?," Trinity College, University of Melbourne, June 30-July 4, 2008.

- "Overcoming Cultural Resistance to Non-Violence," The 2010 Peace Lecture, Dunedin Abrahamic Interfaith Group and Otago University Chaplaincy, University of Otago, July 12, 2010.

- "บุหงาของฉัน หายไปไหน สังคมเปลี่ยน ความภักดีแปลง" ปาฐกถาบรรจบพันธุเมธา ครั้งที่ 2 มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม, 9 กันยายน 2556

- "หน้ากากอยุติธรรม" ปาฐกถานำในการประชุมวิชาการประเพณีสี่สถาบัน มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล และกองทัพเรือ ครั้งที่ 17 เรื่อง "ความเป็นธรรมในสังคม: เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน" หอประชุมศรีบูรพา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์, 19 กันยายน 2557

- "Traces of Reconciliation under the Conflict Shadow in Southeast Asia," A keynote address prepared for the third international

conference on Human Rights, Peace & Conflict in Southeast Asia: Raising the bar on human rights and peace in Southeast Asia, Kuala Lumpur, October 15, 2014.

ผลงานทางวิชาการและงานวิจัยริเริ่มของชัยวัฒน์ ยังผลให้เกิดความก้าวหน้าทางวิชาการและทางสังคมทั้งในระดับชาติและระดับนานาชาติ

อาจแบ่งคุณูปการทางวิชาการของชัยวัฒน์ได้เป็น 2 ทางคือ

ทางแรก คุณูปการอันเนื่องมาจากแนวคิดหรือกรอบแนวคิด (conceptual framework) ของชัยวัฒน์ที่ก่อให้เกิดงานวิจัยอื่นๆ ทั้งที่เป็นชุดและเป็นงานวิจัยเดี่ยว ทั้งในระดับชาติและระดับนานาชาติ

ทางที่สอง คือคุณูปการจากแนวทางการวิเคราะห์ ซึ่งเป็นลู่ทางให้นักวิจัยในต่างประเทศทำงานวิจัยและตีพิมพ์ผลงานวิจัยของตนในวารสารวิชาการนานาชาติ

แนวคิดของชัยวัฒน์ที่ก่อให้เกิด
ความก้าวหน้าทางวิชาการระดับนานาชาติ

ชัยวัฒน์ทำงานวิจัยเกี่ยวกับปัญหาความรุนแรงในภาคใต้ของไทยหลายชิ้น แต่ในชิ้นที่นำเสนอต่อ National University of Singapore เมื่อปี 2004 ได้นำเสนอแนวคิดเรื่อง “authoritarian democracy” ในงานเขียนเรื่อง “Fostering ‘authoritarian democracy’: the effect of violent solutions in Southern Thailand” ซึ่งต่อมาตีพิมพ์ใน Vedi R. Hadiz (ed.), *Empire and Neoliberalism in Asia* (London and New York: Routledge, 2006), pp. 169-187

แนวคิด authoritarian democracy นี้ถูกนำมาเป็นกรอบแนวคิดในการทำงานวิจัยระดับนานาชาติที่ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจาก TODA Institute for Global Peace and Policy Research และตีพิมพ์เป็นหนังสือ โดยมีศาสตราจารย์ Johan Saravanamuttu นักวิจัยคนสำคัญจาก Institute for Southeast Asian Studies (ISEAS) ประเทศสิงคโปร์เป็นบรรณาธิการ ในชื่อ *Islam and Politics in Southeast Asia* (New York and London: Routledge, 2010) โดย Saravanamuttu กล่าวถึงการใช้กรอบคิดเรื่อง authoritarian democracy เป็นแนวทางการทำวิจัยชุดนี้ในหน้า 4-5

นอกจากนั้น เมื่อมีการวิจารณ์หนังสือเล่มนี้ในวารสารวิชาการนานาชาติ ผู้วิจารณ์ก็กล่าวถึงอิทธิพลทางความคิดของ authoritarian democracy ต่อหนังสือเล่มนี้ไว้ชัดเจน เช่น Greg Fealy's review in *South East Asia Research* Vol. 19 No. 2 (June 2011) กล่าวถึงการใช้แนวคิดนี้และคำอธิบายของชัยวัฒน์ไว้ชัดเจนในหน้า 360-361 หรือ Zailan Moris's review in *Kajian Malaysia* Vol. 28 No. 2 (2010) ก็กล่าวชัดเจนว่างานวิจัยชุดนี้ได้รับอิทธิพลจากแนวคิด authoritarian democracy ของชัยวัฒน์ในหน้า 167-169 (http://web.usm.my/km/28%282%292010/KM%20BR%201.pdf) หรือใน Geoffry Gunn's review in *Journal of Contemporary Asia* Vol. 41 No. 2 (May 2011) ในหน้า 333 (http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/00472336.2011.553052#tabModule)

นอกจากนี้ยังมีการวิจารณ์ของ Paul A. Rodell ใน *Southeast Asian Studies* Vol. 1 No. 3 (December 2012) (http://englishkyoto-seas.org/2012/12/vol-1-no-3-of-southeast-asian-studies-now-available-online/)

เมื่อชัยวัฒน์ตีพิมพ์งานวิจัยเรื่อง “Praying in the Rain: The Politics of Engaged Muslims in Anti-War Protest in Thai Society” ใน *Global Change, Peace & Security* Vol. 16 No. 2 (June 2004), pp. 151-167 เขาได้นำเสนอแนวคิดเรื่อง “engaged Muslims” เป็นครั้งแรก ซึ่งราวห้าปีต่อมา Ahmad Fauzi Abdul Hamid จาก Universiti Sains Malaysia ก็ตีพิมพ์งานวิจัยเรื่อง “Politically Engaged Muslims in Malaysia in the Era of Abdullah Ahmad Badawi (2003-2009)” ใน *Asian Journal of Political Science* Vol. 18 No. 2 (August 2010), pp. 154-176 และระบุไว้ชัดเจนในหน้า 156-157 ว่า “ยืม” (“borrowing”) กรอบคิดเรื่อง “politically-engaged Muslims” มาจากงานของชัยวัฒน์

แนวคิดของชัยวัฒน์ที่ก่อให้เกิด
ความก้าวหน้าทางวิชาการระดับชาติ

ชัยวัฒน์นำเสนอแนวคิดเรื่อง “การจัดการ‘ความจริง’” ในปาฐกถาสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทยเมื่อปี 2540 และแนวคิดดังกล่าวก็กลายมาเป็นชุดงานวิจัยเรื่อง “สังคมไทยกับการจัดการ ‘ความจริง’” ซึ่งประกอบด้วยงานวิจัย 6 เรื่อง รวมทั้งงานวิจัยของชัยวัฒน์เรื่อง *ความรุนแรงกับการจัดการ ‘ความจริง’* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2551) งานวิจัยชุดนี้มี ศาสตราจารย์ สมบัติ จันทรวงศ์ เป็นหัวหน้าโครงการ ซึ่งได้เขียนถึงแนวคิดที่ชัยวัฒน์เป็นผู้นำเสนอไว้ในบทนำของงานวิจัยชุดนี้ [สมบัติ จันทรวงศ์, *พูดไปสองไพเบี้ย: ทำความเข้าใจกับสิ่งที่นักการเมืองไทย(ไม่)พูด* (กรุงเทพฯ: คบไฟ, 2549) ในหน้า (15) และ (36)-(37) เป็นต้น]

แนวทางการวิเคราะห์ของชัยวัฒน์ที่ยังผล
ให้เกิดความก้าวหน้าทางวิชาการในระดับนานาชาติ

◆ ในปี 1992 ชัยวัฒน์ตีพิมพ์งานสำคัญชื่อ "Towards a Peace Culture in Asia" ใน *Peace and Conflict Issues After the Cold War* (Paris: UNESCO, 1992) ในการศึกษาเรื่อง *Strategic Cultures in the Asia-Pacific Region* (New York: St. Martin, 1999) โดย ศาสตราจารย์ Ken Booth และ Russell Trood งานชิ้นนี้ถูกนำไปเปรียบเทียบกับงานของปรมาจารย์ทางความสัมพันธ์ระหว่างประเทศคนสำคัญในช่วงนั้น คือ ศาสตราจารย์ Michael Haas ที่ทำการศึกษาเรื่อง *The Asian Way to Peace* (1989) และสรุปว่าแม้ทั้งสองคนจะต่างกันในเรื่องแนวทางการศึกษา (Haas ใช้วิธี descriptive ขณะที่ชัยวัฒน์เน้นแนวศึกษาแบบ prescriptive) เข็มมุ่งในการศึกษา (Haas สนใจ civic culture ขณะที่ชัยวัฒน์สนใจแนวทางอภิปรัชญาจากความเชื่อทางศาสนา) และประเด็นศึกษา (Haas สนใจความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและองค์กรระหว่างประเทศ ขณะที่ชัยวัฒน์พยายามเผชิญกับปัญหาความรุนแรงเชิงโครงสร้าง) (Trood and Booth 1999: 340-342) แต่ทั้งสองคนเห็นความสำคัญของวัฒนธรรมเอเชียที่สัมพันธ์กับการจัดการความขัดแย้งและวัฒนธรรมยุทธศาสตร์ และเปิดประเด็นศึกษาเรื่องนี้ก่อนประชาคมความมั่นคงศึกษานานแล้ว (p. 341) ซึ่งเป็นแนวทางที่กลุ่มความมั่นคงศึกษาจะได้ทดลองศึกษาต่อไป (p. 342)

◆ งานเขียนเรื่อง "Two Plots of Nonviolence Stories: From the Streets of Bangkok to the Forests of Thailand" ซึ่งตีพิมพ์ใน *Social Alternatives* (University of Queensland, Australia) Vol. 16 No. 1 (April 1997)

ได้เสนอแนวทางการวิเคราะห์จากพล็อตของเรื่องเล่า (plots of nonviolence stories) ต่อมา ศาสตราจารย์ Ralph Summy แห่งมหาวิทยาลัย Queensland ได้ใช้แนวทางการวิเคราะห์ดังกล่าวเป็นแรงบันดาลใจในการทำงานวิจัยประวัติศาสตร์สันติภาพของออสเตรเลีย โดยอาศัย "เรื่องเล่าสันติวิธี" (nonviolence stories) เป็นแนวทางศึกษาใน Ralph Summy, "Pedagogy of Peacemaking: A Nonviolence Perspective," in *New Horizons in Education: The Journal of World Education Fellowship Australia* No. 102 (June 2000), pp. 40-54 เขากล่าวถึงแรงบันดาลใจทางวิชาการดังกล่าวไว้ชัดเจนในหน้า 42-43

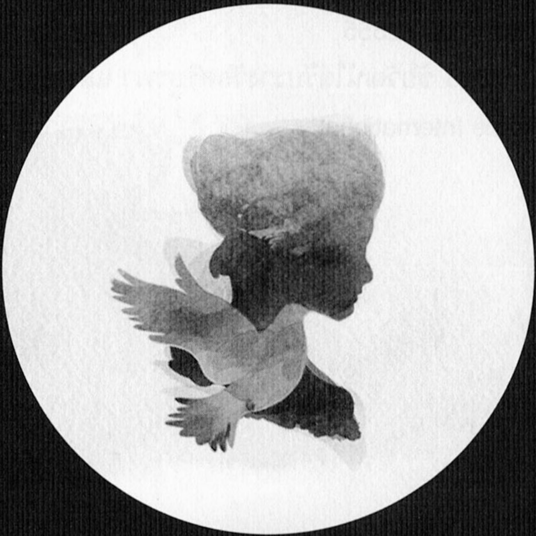
◆ งานเขียนเรื่อง "Hijab and Moments of Legitimation: Islamic Resurgence in Thailand" ซึ่งตีพิมพ์ใน Charles F. Keyes et al. (eds.) *Asian Visions of Authority: Religion and the Modern States of East and Southeast Asia* (Honolulu: University of Hawaii Press, 1994), pp. 279-300 ได้พัฒนาแนวทางการวิเคราะห์ผ่าน "จังหวะก้าวแห่งความชอบธรรม" (moments of legitimacy) ซึ่งแนวทางการวิเคราะห์ดังกล่าว Kam-Yee Law แห่ง City University of Hong Kong ได้นำไปใช้เป็นแนวทางการวิเคราะห์กรณีสตรีคลุมศีรษะในสิงคโปร์ และตีพิมพ์เป็นบทความเรื่อง "The Myth of Multiculturalism in post-9/11 Singapore: The *Tudung* Incident" ใน *New Zealand Journal of Asian Studies* Vol. 5 No. 1 (June 2003), pp. 51-71 โดยระบุชัดว่าใช้แนวทางการวิเคราะห์ของชัยวัฒน์ในหน้า 52



ชัยวัฒน์ได้รับรางวัลต่าง ๆ ทั้งจากในและต่างประเทศ เช่น ได้รับรางวัลครูดีเด่น Ekin Laugesen Memorial Award จากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ในปี 2541 เป็นกีรตยาจารย์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เมื่อปี 2549 ได้รับรางวัลนักวิจัยดีเด่นสาขารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ จากสภาวิจัยแห่งชาติในปี 2549 เป็นเมธีวิจัยอาวุโสของ สกว. ช่วงปี 2549-2555

ในปี 2555 ชัยวัฒน์ได้รับรางวัลศรีบูรพา และ El Hibri Peace Education Prize International

การแสดงปาฐกถาพิเศษ ป๋วย อึ๊งภากรณ์
ครั้งที่ ๑๔



พิศ(ษ)ผู้หญิงในชีวิตของ "สันติวิธี"

ชัยวัฒน์ สถาอานันท์

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ศูนย์ข่าวสารสันติภาพ มูลนิธิเพื่อการศึกษาประชาธิปไตยและการพัฒนา

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

In the Name of Allāh, the Most Gracious, the Most Merciful

พิศ(ษ)ผู้หญิงในชีวิตของ
"สันติวิธี"[1]

ชัยวัฒน์ สถาอานันท์

ความรู้สึก: เกียรติกับกลัว

เมื่อรับปากอาจารย์ปกป้อง จันวิทย์ จากคณะเศรษฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์ มาแสดงปาฐกถา ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ปี 2558 ซึ่งเป็นวาระครบ 99 ปีชาตกาลท่านเช่นนี้ ก็เกิดความรู้สึกหลายอย่างปะปนกัน อย่างแรก คือ รู้สึกเป็นเกียรติอย่างยิ่งที่คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เชื้อเชิญมาทำหน้าที่นี้ ทั้งเพราะทราบดีว่ากระบวนการคัดเลือกองค์ปาฐก ป๋วยจริงจังเคร่งครัดเพียงไร แต่ที่สำคัญยิ่งกว่าเพราะตนเองแม้ไม่ได้

---

[1] ข้าพเจ้าต้องขอบคุณผู้คนมากหลายที่มีส่วนช่วยทั้งที่รู้ตัวและไม่รู้ตัวให้ข้าพเจ้าได้เขียนปาฐกถานี้ออกมาในรูปนี้ ไม่ว่าจะเป็นโป้ง จ้อย แต้โต๊ะฮง ตุ๊ก ติ๊ก ลูกอม จัน อุ๊ป จอน และติ๋ม แต่ที่สำคัญคือ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่ให้เกียรติข้าพเจ้าแสดงปาฐกถา ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ในปีนี้ และคุณเชาวน์วัฒน์ มูลภักดี ผู้ช่วยวิจัยของข้าพเจ้า ที่หาข้อมูลประกอบปาฐกถานี้ให้อย่างดียิ่ง

ใกล้ชิดอาจารย์ป๋วย แต่ก็รักเคารพอาจารย์จริงๆ อาจเพราะเคยเป็นนักเรียนอัสสัมชัญเช่นเดียวกับอาจารย์ป๋วย และนักเรียนอัสสัมชัญทุกยุคก็ถูกสอนให้ตระหนักในคุณูปการของศิษย์เก่าเช่นอาจารย์ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ที่มีต่อสังคมไทย หรือไม่ก็อาจเพราะตนเองเป็นนักเรียนธรรมศาสตร์ ในเวลาที่อาจารย์ป๋วยมาเป็นอธิการบดี นำพามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ผ่านลมฝนในยุคที่ธรรมศาสตร์เผชิญภัยความรุนแรงที่โหดร้ายที่สุด ในประวัติศาสตร์สมัยใหม่ของไทย จนอาจารย์เองต้องตกเป็นเหยื่อของความรุนแรงและอคติที่กร่อนกินสังคมไทยในเวลานั้น หรืออาจเพราะอาจารย์ป๋วยเป็นตัวแทนของอะไรบางอย่างที่ตนเองรู้สึกว่าหาได้ยากในสังคมไทย

อีกความรู้สึกหนึ่งคือ กลัว

กลัว ว่าจะทำงานที่ไม่คู่ควรกับปาฐกถา ป๋วย อึ๊งภากรณ์ *กลัว* ว่าสิ่งที่ทำจะไม่สมกับเกียรติที่ได้รับ และเมื่อย้อนไปดูปาฐกถาในปีก่อนๆ เห็นทั้งชื่อองค์ปาฐก และได้อ่านงานของท่านเหล่านั้นบ้าง เช่น *"จารีตรัฐธรรมนูญไทยกับสันติประชาธรรม"* ของ ศาสตราจารย์ รังสรรค์ ธนะ-พรพันธุ์ ก็แทบสิ้นสติ ทั้งเพราะคุณภาพ ปริมาณ (จำนวน 204 หน้ารวมตารางทั้งหมด) และความลงตัวระหว่างประเด็นร้อนในสังคมไทยกับความคิดของอาจารย์ป๋วยในงานของอาจารย์รังสรรค์

ที่วิ่งพล่านอยู่ในสมองหลังจากรับปากเขาแล้วก็คือคำถามว่า "แล้วจะทำอย่างไรดี" จะพูดเรื่องรัฐประหาร เรื่องรัฐธรรมนูญใหม่(อีกแล้ว) ก็เกรงว่าท่านนายกรัฐมนตรีจะไม่เข้าใจและหงุดหงิดใส่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จนทำให้อธิการบดี ท่านนายกสภามหาวิทยาลัย และคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์มีปัญหา ต้องไปปรับทัศนคติกันหมด ข้าพเจ้าจึงหันไปมองโลกและถามว่า เวลานี้โลกเป็นอย่างไร สบายดีไหม?

วัวกินเนื้อ คนกินหญ้า: โลกศตวรรษที่ 21

นักเศรษฐศาสตร์ฝรั่งเศสชื่อ Thomas Piketty อาศัยหลักฐานจากบันทึกระเบียนภาษีย้อนหลังไปถึงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 ในกรณีของอังกฤษและสหรัฐอเมริกา กับถึงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 ในกรณีของฝรั่งเศส เพื่อชี้ให้เห็นว่าโลกปัจจุบันมีความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจยิ่งกว่าเดิม โดยเฉพาะเมื่อเปรียบเทียบความมั่งคั่งของคนรวยสุด 1% ของโลกกับผู้คนที่เหลือ โลกไม่เพียงถอยกลับจนเต็มไปด้วยความเหลื่อมล้ำเช่นที่เกิดเมื่อศตวรรษที่ 19 แต่โลกกำลังเดินทางกลับไปสู่ "patrimonial capitalism" หรือทุนนิยมมรดก ชนิดที่ ณ จุดยอดของเศรษฐกิจถูกควบคุมอยู่ด้วยวงศ์ตระกูล ไม่ใช่ปัจเจกชนที่มีฝีมือในการบริหาร[2] ไม่ใช่เรื่องธรรมดาที่ *Capital in the Twenty First Century* หนังสือวิชาการปกแข็งหนา 696 หน้าเล่มนี้เป็นหนังสือขายดี มีคนซื้อและอ่านให้เห็นกันทั่ว[3] ขณะที่นักเศรษฐศาสตร์รางวัลโนเบลอย่าง Paul Krugman ก็เขียนถึงหนังสือเล่มนี้ว่า "นี่คือหนังสือที่จะเปลี่ยนทั้งวิธีที่เราคิดถึงสังคมและวิธีที่เราทำงานเศรษฐศาสตร์"[4]

ความเหลื่อมล้ำทางสังคมที่มีรากฐานมาจากการสะสมทุนเป็นปัญหาใหญ่แน่ และเป็นที่สนใจกันมานาน ทั้งในประเทศและในระดับนานาชาติ การปฏิรูปของไทยในปัจจุบันก็ดูจะถือความเหลื่อมล้ำเป็นศูนย์กลางปัญหาที่ต้องแก้ไข เพียงแต่ว่ากล่าวให้ถึงที่สุด ปัญหาความ

---

[2] *Capital in the Twenty First Century* (Cambridge: Harvard University Press, 2014).

[3] ดูเหตุผลว่าทำไมจึงเป็นเช่นนี้ได้ใน Heidi Moore, "Why is Thomas Piketty's 700 page book a best seller?," *The Guardian*, September 21, 2014, http://www.theguardian.com/money/2014/sep/21/-sp-thomas-piketty-bestseller-why, accessed February 1, 2015.

[4] Paul Krugman, "Why We're in a New Gilded Age," *The New York Review of Books* Vol. LXI No. 8 (May 8-21, 2014), p. 15.

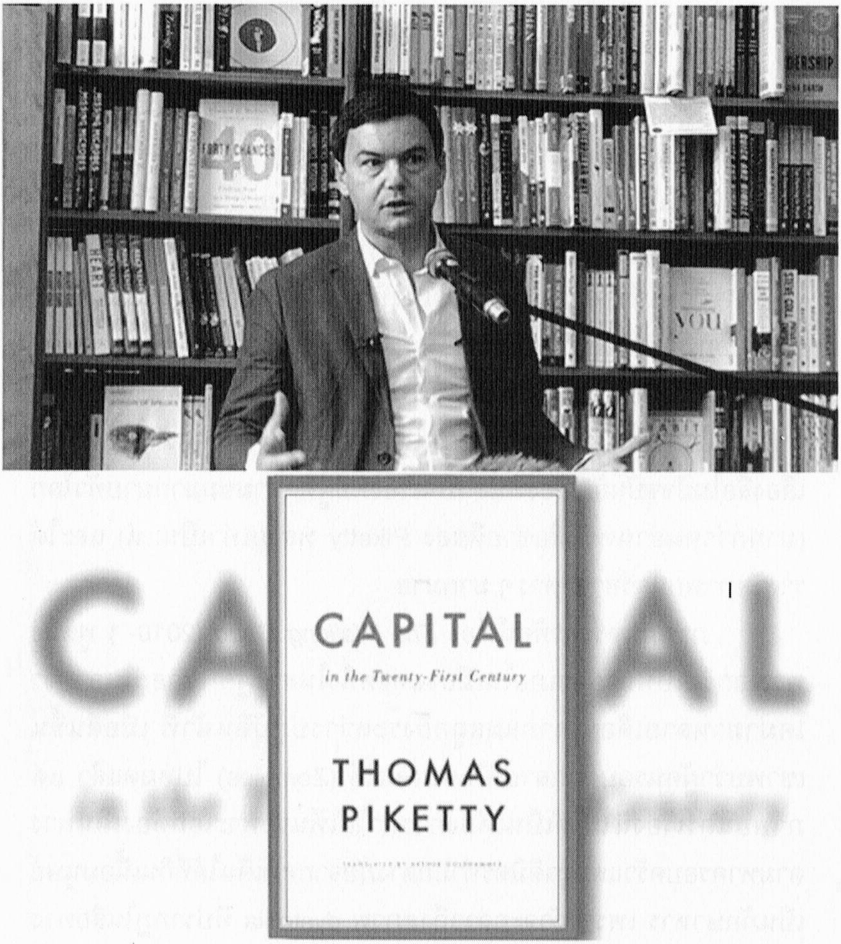
เหลื่อมล้ำไม่เพียงเป็นปัญหาเศรษฐกิจ แต่พยุงอยู่ด้วยความเหลื่อมล้ำเชิงอำนาจ ซึ่งดำรงอยู่แทบทุกอณูในสังคมไทย[5]

ถ้าไม่ดูผลการสำรวจรายได้ประชากรหรือระเบียนภาษีที่พลเมืองจ่าย แต่หันมาดูอย่างอื่น เช่น ภาพยนตร์โทรทัศน์ จะเห็นปัญหาโลกเป็นเช่นไร? ข้าพเจ้าคิดว่าภาพยนตร์โทรทัศน์ (TV series) ฝรั่งบางเรื่องกำลังบอกเราว่า เมื่อเดินทางต่อไปในศตวรรษที่ 21 ปัญหาที่รออยู่สำหรับโลก (แน่นอน ย่อมรวมสังคมไทยและบรรดานักเศรษฐศาสตร์เข้าไปด้วย) คืออะไรบ้าง ข้าพเจ้าอยากจะชวนให้ดูภาพยนตร์โทรทัศน์ที่มีชื่อเสียงเลื่องลือในปัจจุบันสักเรื่องหนึ่ง เป็นเรื่องที่มีผู้ติดตามชมมากมายทั่วโลก (มากกว่าคนอ่านหนังสือขายดีของ Piketty หลายเท่าเป็นแน่) และได้รางวัลภาพยนตร์สาขาต่างๆ มากมาย

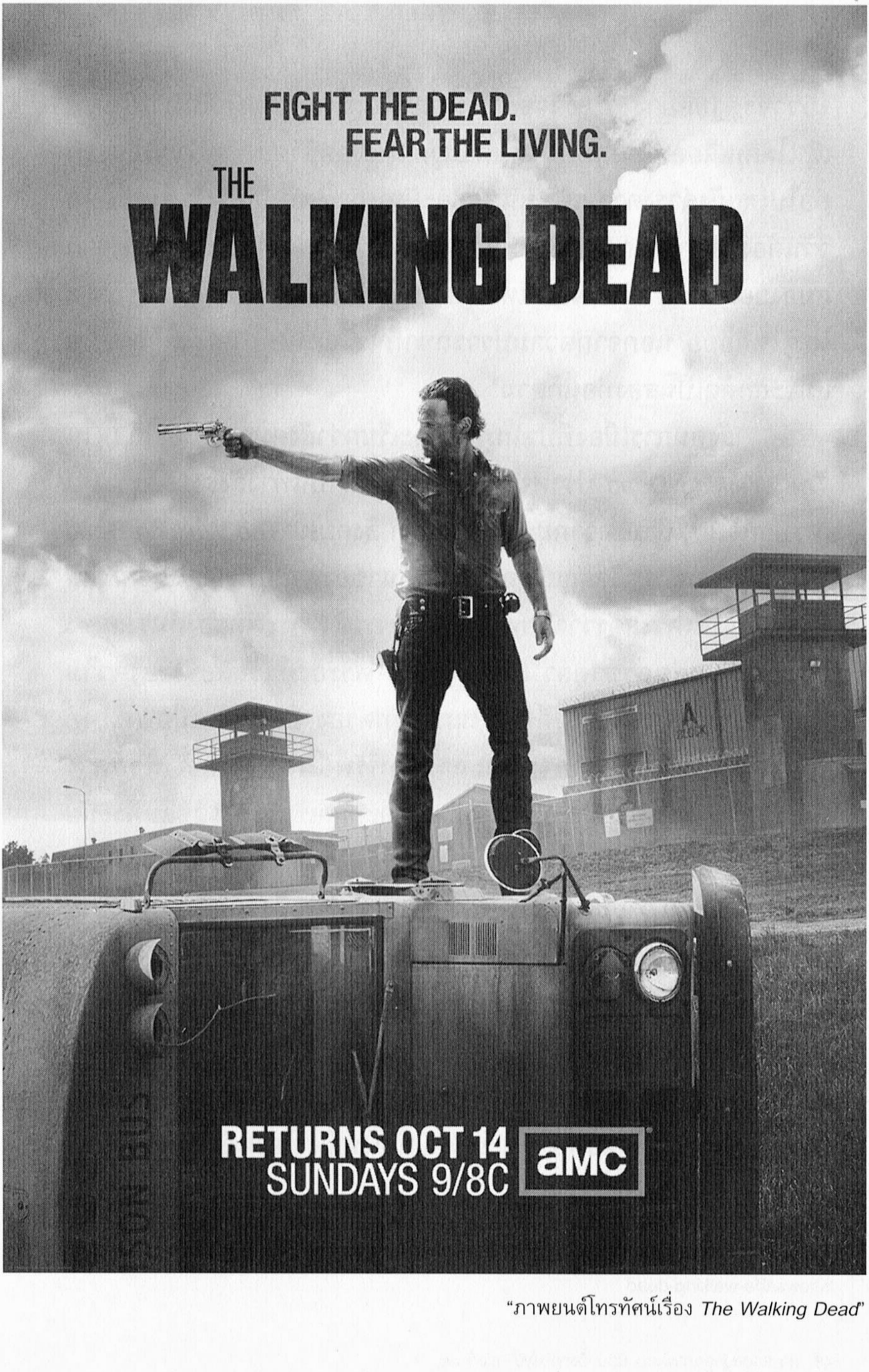
ภาพยนตร์โทรทัศน์เรื่อง *The Walking Dead* (2010-) พูดถึงพระเอกซึ่งเป็นนายอำเภอในเมืองแห่งหนึ่งในสหรัฐฯ เขาอยู่ในอาการโคม่ามาหลายเดือน จากแผลถูกยิงระหว่างปฏิบัติหน้าที่ เมื่อตื่นขึ้นเขาพบว่าผู้คนรอบตัวกลายเป็นศพเดินได้ (Zombies) ไปหมดแล้ว แต่ภาพยนตร์เรื่องนี้ไม่ได้เป็นเพียงการทำให้เห็นว่าพระเอกต้องเดินทางตามหาครอบครัวและญาติมิตรท่ามกลางภัยจากศพเดินได้ที่กินเนื้อมนุษย์เป็นภักษาหาร เพราะถ้าจะกล่าวถึงสภาพ dystopia ที่ปรากฏในสื่อทางวัฒนธรรมแล้ว ภาพยนตร์เรื่องนี้เป็น dystopia ที่น่าสะพรึงกลัวที่สุด เพราะในตำนานศพเดินได้ทั่วไป มนุษย์ที่รอดอยู่จะกลายเป็นศพเดินได้ก็ต่อเมื่อถูกกัดโดยซอมบี้ ไม่ต่างจากโรคติดต่อผ่านสัมผัสหรือติดเชื้อในกระแสเลือด และอย่างไรก็อาจมีสักแห่งในโลกที่ปลอดพ้นจากหายนะนี้ แต่ในภาพยนตร์เรื่องนี้ นอกจากจะยังไม่เห็นพื้นที่ปลอดภัยใดๆ แล้ว

---

[5] โปรดพิจารณา คณะกรรมการปฏิรูป, *แนวทางการปฏิรูปประเทศไทย ข้อเสนอต่อพรรคการเมืองและผู้มีสิทธิเลือกตั้ง* (กรุงเทพฯ: สำนักงานปฏิรูป, 2554), น. 14-17.



"Thomas Piketty กับหนังสือ *Capital in the Twenty-First Century*"



"ภาพยนต์โทรทัศน์เรื่อง *The Walking Dead*"

ไม่ว่าจะตายอย่างไร ไม่ว่าจะเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่ ก็จะกลับมาเป็นศพเดินได้กินเลือดเนื้อมนุษย์ทั้งหมด ปัญหาที่ผู้รอดชีวิตเผชิญคือ จะอยู่รอดต่อไปโดยยังดำรงความเป็นมนุษย์และสังคมมนุษย์ได้อย่างไร ในเมื่อทุกวี่วันต้องคิดว่า หากญาติมิตรที่เหลืออยู่ตายลง ตนก็ต้องใช้อาวุธทำลายสมองของคนที่ตัวรัก เพื่อไม่ให้กลายเป็นศพเดินได้ที่ไม่มีสติสัมปชัญญะใดๆ เหลืออยู่ นอกจากความปรารถนากินเนื้อมนุษย์ และไม่ยอมตายแม้จะถูกตัดเป็นสองท่อนก็ตาม[6]

สังคมการเมืองที่ปรากฏ (ถ้าจะเรียกว่าสังคมการเมืองได้?) ใน *The Walking Dead* ปราศจากกฎหมาย สถาบันทางสังคม และระบบเศรษฐกิจใดๆ ถ้ามองจากมุมพุทธศาสนา สังคมใน *The Walking Dead* ดูจะละม้ายสภาพ “มิคสัญญี” ตามคำเทศนาของพระพุทธเจ้าใน *จักกวัตติสูตร* อันเป็นพระสูตรว่าด้วยพระเจ้าจักรพรรดิ ที่พระพุทธองค์ทรงแสดงเมื่อประทับอยู่นครมาตุลา ในแคว้นมคธ พระองค์ตรัสสอนเรื่องความผิดพลาดของพระราชาองค์ที่ 8 ในการปกครอง ซึ่งเริ่มต้นเมื่อพระองค์ทรงแก้ปัญหาความยากจนและการลักทรัพย์ผิดพลาด ทั้งด้วยการพระราชทานทรัพย์โดยไม่ทรงใคร่ครวญ และที่สุดเพราะการตัดสินพระทัยลงอาญาผู้ลักทรัพย์ด้วยความรุนแรง คือให้ตัดศีรษะเสีย จากนั้นโลกก็ก้าวเข้าสู่ความเสื่อม อายุมนุษย์หดสั้นลงเรื่อยๆ จนที่สุดถึงสมัยที่มนุษย์มีอายุเพียง 10 ปี หญิงสาว (พระไตรปิฎกใช้คำนี้) อายุ 5 ปี ก็มีสามีได้ และที่สุด “จะไม่มีคำว่า มารดา, น้า, บิดา, ป้า, อา, ภริยาของอาจารย์, ภริยาของครู. โลกจะเจือปนกันเหมือนสัตว์ เช่น แพะ ไก่ สุกร ; จักมีอาฆาต, พยาบาท, มุ่งร้ายกัน, คิดฆ่ากันอย่างรุนแรง, แม่คิดต่อลูก, ลูกคิดต่อแม่, พ่อคิดต่อลูก, ลูกคิดต่อพ่อ, พี่ชายคิดต่อน้องหญิง น้องหญิงคิดต่อพี่ชาย.

---

[6] ลองพิจารณา website อย่างเป็นทางการของภาพยนตร์ชุดเรื่องนี้ได้ที่ http://www.amctv.com/shows/the-walking-dead

จะเกิดมีสัตถันตรกัป คือกัปที่อยู่ในระหว่างศัสตรา 7 วัน คนทั้งหลายจะมีความสำคัญในกันและกันว่าเป็นเนื้อ (มิคสัญญา) จะมีศัสตราอันคมเกิดขึ้นในมือ ฆ่ากันและกันด้วยสำคัญว่าเนื้อ"[7]

สภาพเช่นนี้ ถ้าจะกล่าวจากปรัชญาการเมือง ก็น่าจะเป็นภาพจำลองของชีวิตในสภาพธรรมชาติที่ Thomas Hobbes เคยเขียนไว้ใน *Leviathan* อันเลื่องชื่อของเขาเมื่อปี 1651 ที่มนุษย์ตกอยู่ในสภาพ "สงครามระหว่างทุกคนกับทุกคน" และชีวิตก็ถูกทอนให้อยู่ในสภาพ "โดดเดี่ยว ยากจน โสโครก โหดเหี้ยม และสั้น"[8]

กำเนิดของภาพยนตร์เกี่ยวกับซอมบี้สมัยใหม่เริ่มต้นตั้งแต่ *Night of the Living Dead* โดย George Romero เมื่อปี 1968 ซึ่งเป็นภาพยนตร์ที่ลงทุนเพียง 114,000 ดอลลาร์สหรัฐ แม้นักวิจารณ์อเมริกันจะออกมาดูถูกภาพยนตร์ที่มีเนื้อหารุนแรงเรื่องนี้อย่างไร เมื่อกาลเวลาผ่านไป ภาพยนตร์เรื่องนี้ก็ดูจะมีสถานะเป็นผลงานคลาสสิก ทั้งปรากฏว่าเป็นภาพยนตร์สยองขวัญที่มีผู้เขียนถึงในด้านต่าง ๆ มากที่สุด[9] นักวิชาการบางคนเชื่อว่า Romero อาศัยอุปลักษณ์ซอมบี้วิจารณ์สงครามเวียดนามในเวลานั้น โดยให้ซอมบี้คือทหารอเมริกันที่กลับจากสงครามเวียดนาม และถูกเปลี่ยนโดยสงครามไปจนไม่เหลือเค้ามนุษย์เดิม

---

[7] คำว่า "มิคสัญญี" ก็คือถือว่าอีกสิ่งหนึ่ง คือมนุษย์คนอื่น เป็นเนื้อ คือเป็นอาหารของตนเท่านั้น ความนี้ปรากฏใน สุชีพ ปุญญานุภาพ (จัดทำ), *พระไตรปิฎกสำหรับประชาชน* (กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2539), หน้า 351.

[8] Thomas Hobbes, *Leviathan: or the Matter, Form and Power of a Commonwealth Ecclestical and civil* Part I Chapter XIII, http://oregonstate.edu/instruct/phl302/texts/hobbes/leviathan-c.html#CHAPTERXIIIhttp://oregonstate.edu/instruct/phl302/texts/hobbes/leviathan-c.html#CHAPTERXIII, accessed February 13, 2015.

[9] Jennifer Whitney Dotson, "Considering Blackness in George A. Romero's Night of the Living Dead: An Historical Exploration," M.A. Thesis, Middle Tennessee State University, August 2006, p. 2.

สิบปีต่อมา Romero สร้างและกำกับ *Dawn of the Dead* (1978) ซอมบี้ในเรื่องนี้รุกรานศูนย์การค้า จึงเห็นกันว่าเป็นบทวิพากษ์ลัทธิบริโภคนิยมที่ระบาดหนักอยู่ แต่กล่าวโดยรวม นักวิชาการจำนวนหนึ่งเห็นว่าซอมบี้เป็นอุปลักษณ์สะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างกฎุมพี (bourgeois) และผู้ใช้แรงงาน (proletariat) เช่นที่ Marx เคยกล่าวนิยาม "ทุน" ไว้ว่า "ทุนคือแรงงานที่ตายแล้ว (ทุนก็)เหมือนผีดูดเลือด (vampires) ดำรงชีวิตด้วยการสูบแรงงาน(ซึ่งเป็น)ชีวิตของคน ยิ่งมีชีวิตยืนนานก็ยิ่งสูบเลือดแรงงานมากขึ้น"[10] ในระยะหลัง นักทฤษฎีอย่าง Henri Lefebvre เห็นว่าซอมบี้เป็นทั้งผู้บริโภคและวัตถุที่ถูกบริโภค เพราะการเป็นผู้กินเนื้อพวกเดียวกันเอง คือเนื้อมนุษย์ (cannibals) เปลี่ยนทั้งเหยื่อและทั้งร่างกายของตนเองเป็นวัตถุแห่งการบริโภค[11]

ในขณะที่งานวิชาการอย่างของ Piketty กล่าวถึงทุนในศตวรรษที่ 21 ว่าเปลี่ยนเป็นอย่างไร ส่งผลต่อระบบเศรษฐกิจอย่างไร งานวัฒนธรรมแรงๆ อย่างของ Romero กำลังถามว่าการหลงใหลได้ปลื้มกับทุนกำลังเปลี่ยนมนุษย์ให้เป็นเช่นไร ที่สำคัญ มนุษย์เปลี่ยนไปจนหมดความสามารถจะแลดูผู้อื่นเป็นมนุษย์ได้อีกแล้วหรือไม่ ความเอื้ออาทรที่มีต่อกันจะปลาสนาการไปหรือไม่ เพราะ "คนอื่น" (the others) ก็ไม่ใช่อะไรอื่นนอกจากเนื้อที่รอจะถูกลากมากัดกินเท่านั้น

โลกข้างหน้าจะเป็นเช่นนี้หรือไม่ ไม่มีใครตอบได้อย่างมั่นใจ แต่ถ้าถือเอาแนวทางวัฒนธรรมสมัยใหม่เป็นเข็มทิศ ก็คงต้องกล่าวว่า โลก

---

[10] ต้นฉบับภาษาอังกฤษของ Marx เขียนว่า "Capital is dead labour, that, vampire-like, only lives by sucking living labour, and lives the more, the more labour it sucks." Karl Marx, *Capital* Vol. 1 Chapter 10, Section 1: "The Limits of the Working Day," https://www.marxists.org/archive/marx/works/1867-c1/ch10.htm, accessed on February 13, 2015.

[11] Henri Lefebvre, "Conspicuous Consumption: the figure of serial killer as cannibal in the age of capitalism," *Theory, Culture & Society* Vol. 22 (3) 2005: 43-62.

ข้างหน้าที่ความรู้สึกกังวลของผู้คนไม่น้อยฉาบอยู่ มีโอกาสเป็นเช่นนี้เพราะความไม่แน่นอนในสภาพแวดล้อมที่ลำบากยากแค้น หลายแห่งถูกคุกคามด้วยภัยโรคระบาดใหม่ๆ และที่สำคัญที่สุดคือไม่รู้ว่าจะจบลงเมื่อใด การพยายามดำเนินชีวิตในสภาพที่ดูเหมือนจะไม่มีอะไรที่ดีขึ้นให้หวังได้อีก ทำอะไรไปก็ดูเหมือนจะสูญเปล่าไปหมด เป็นโศกนาฏกรรมสยองที่แท้จริง

แต่นั่นคืออนาคต ถ้าจะมีคุณสมบัติอะไรที่แน่นอนเกี่ยวกับอนาคต ก็คือความไม่แน่นอนเท่านั้น

ข้าพเจ้าคิดว่าวันนี้แม้ยังไม่ต้องเห็นสภาพเช่นที่เกิดในยุคมิคสัญญีหรือใน *The Walking Dead* แต่โลกก็เปลี่ยนไปมากแล้ว อันที่จริง สิ่งซึ่งปรากฏใน *The Walking Dead* กล่าวได้ว่ายังเปลี่ยนไปไม่มากนัก เมื่อเทียบกับข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในต้นคริสต์ศตวรรษที่ 21 นี้ เพราะอย่างไรเสีย เรื่องราวใน *The Walking Dead* เป็นเรื่องของสิ่งมีชีวิตคือมนุษย์ซึ่งกินเนื้ออยู่เป็นปรกติแล้ว เป็นแต่ว่าเมื่อตายกลายเป็นศพเดินได้ก็เปลี่ยนชนิดของเลือดเนื้อที่กิน จากที่เคยกินแต่เนื้อสัตว์อื่นๆ มาเป็นกินเนื้อมนุษย์เท่านั้น

แต่ในโลกแห่งความเป็นจริงเมื่อย่างเข้าศตวรรษใหม่ หนังสือ-พิมพ์ *The Guardian* รายงานว่า ผู้คนในแดนสงครามที่ตนไม่ได้เป็นผู้ก่ออย่างอัฟกานิสถานยากแค้นถึงกับต้องกินหญ้าเพื่อให้อยู่รอดกันแล้ว[12] ขณะเดียวกัน บางประเทศในสหภาพยุโรปและในสหรัฐฯ ที่มีการเลี้ยงปศุสัตว์ ก็มีการนำเนื้อสัตว์ไปให้วัวกินเป็นอาหาร อุตสาหกรรมเกษตรด้าน biotech ในซีกโลกภาคเหนือที่ก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ ได้หันไปใช้ช่องทางการบริโภคเนื้อด้วยการนำเนื้อสัตว์มาเลี้ยงสัตว์อย่างวัว แกะ และไก่ ในภายหลังพบว่า การทำเช่นนี้เป็นเหตุแห่งโรค Bovine

---

[12] *The Guardian Weekly*, January 3-5, 2002, p. 2.

spongiform encephalopathy (BSE) ที่รู้จักกันทั่วไปในชื่อสามัญว่าโรควัวบ้า (mad cow disease)

สมองของสัตว์กินหญ้าที่ถูกเปลี่ยนมาให้กินเนื้อพวกนี้จะค่อยๆ กร่อนและเละเป็นชิ้นเนื้อ ความบ้านี้ไม่เพียงเกิดกับวัว แต่กล่าวได้ว่าเกิดขึ้นกับพวกมนุษย์และอุตสาหกรรมเทคโนชีวะที่กำลังแพร่หลาย สำหรับอาการของผู้ป่วยโรควัวบ้า เมื่อเซลล์ประสาทและเนื้อเยื่อสมองเสื่อมสลาย มีลักษณะพรุนคล้ายฟองน้ำ สมองจะถูกทำลายอย่างถาวร ผู้ป่วยจะมีอาการทางระบบประสาท กระวนกระวาย ซึมเศร้า แยกตัวออกจากคนอื่น พฤติกรรมและอารมณ์เปลี่ยน ที่สุดระบบการทรงตัว การพูด และการมองเห็นจะเสียไป จนขยับตัวไม่ได้ โรคนี้ยังไม่มียาใดรักษาได้ และผู้ป่วยอาจจะเสียชีวิตใน 4-6 เดือน[13]

นักปรัชญาอย่าง Rosi Braidotti เรียกสิ่งที่เกิดขึ้นนี้ว่าเป็นการผสานกันระหว่างทุนนิยมก้าวหน้าและเทคโนโลยี bio-genetic ทำให้โลกก้าวเข้าสู่ยุคที่เธอเรียกว่า “เลยยุคมนุษย์” หรือ “The posthuman” ซึ่งมีฐานอยู่ที่การเปลี่ยนความสัมพันธ์ทั้งปวงระหว่างมนุษย์กับสัตว์ โดยทุก species ตกอยู่ในกับดักวังวนของเศรษฐกิจโลก ที่รหัสพันธุกรรมของสิ่งมีชีวิตกลายเป็นทุนหลักไปแล้ว ในแง่นี้ โลกาภิวัตน์หมายถึงการทำให้ดาวโลกทั้งดวงเป็นของซื้อของขายในทุกรูปแบบ ทั้งหมดนี้หมายความว่าโลกกำลังก้าวเลยยุคมนุษย์ไปแล้ว[14]

ตกลงในโลกที่กำลังเปลี่ยนแปลงเช่นนี้ มีเรื่องมากมายให้นึกถึงให้เขียนถึง แต่เหตุใดจึงจะแสดงปาฐกถาเรื่องผู้หญิง?

---

[13] http://www.cdc.gov/ncidod/dvrd/bse/http://www.cdc.gov/ncidod/dvrd/bse/ และ http://www.bangkokhealth.com/index.php/health/health-system/infectious/1894-, accessed on February 7, 2015.

[14] Rosi Braidotti, *The Posthuman* (Cambridge: Polity, 2013), p. 7.

คำตอบอยู่ที่อาจารย์ป๋วย

คำถามว่าทำไมจึงเขียนเรื่องผู้หญิงเช่นนี้ ตอบอย่างรวดเร็วคือ ก็ "ข้าพเจ้าเป็นผู้ชาย จะไม่ให้เขียนเรื่องผู้หญิงอย่างไรได้" ตอบแบบนี้ที่อื่นคงทำไม่ได้ด้วยเหตุผลนานัปการ แต่คำตอบสำหรับปาฐกถา ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ที่ธรรมศาสตร์เช่นนี้ น่าจะเป็นคำตอบที่เหมาะสมเป็นที่สุด

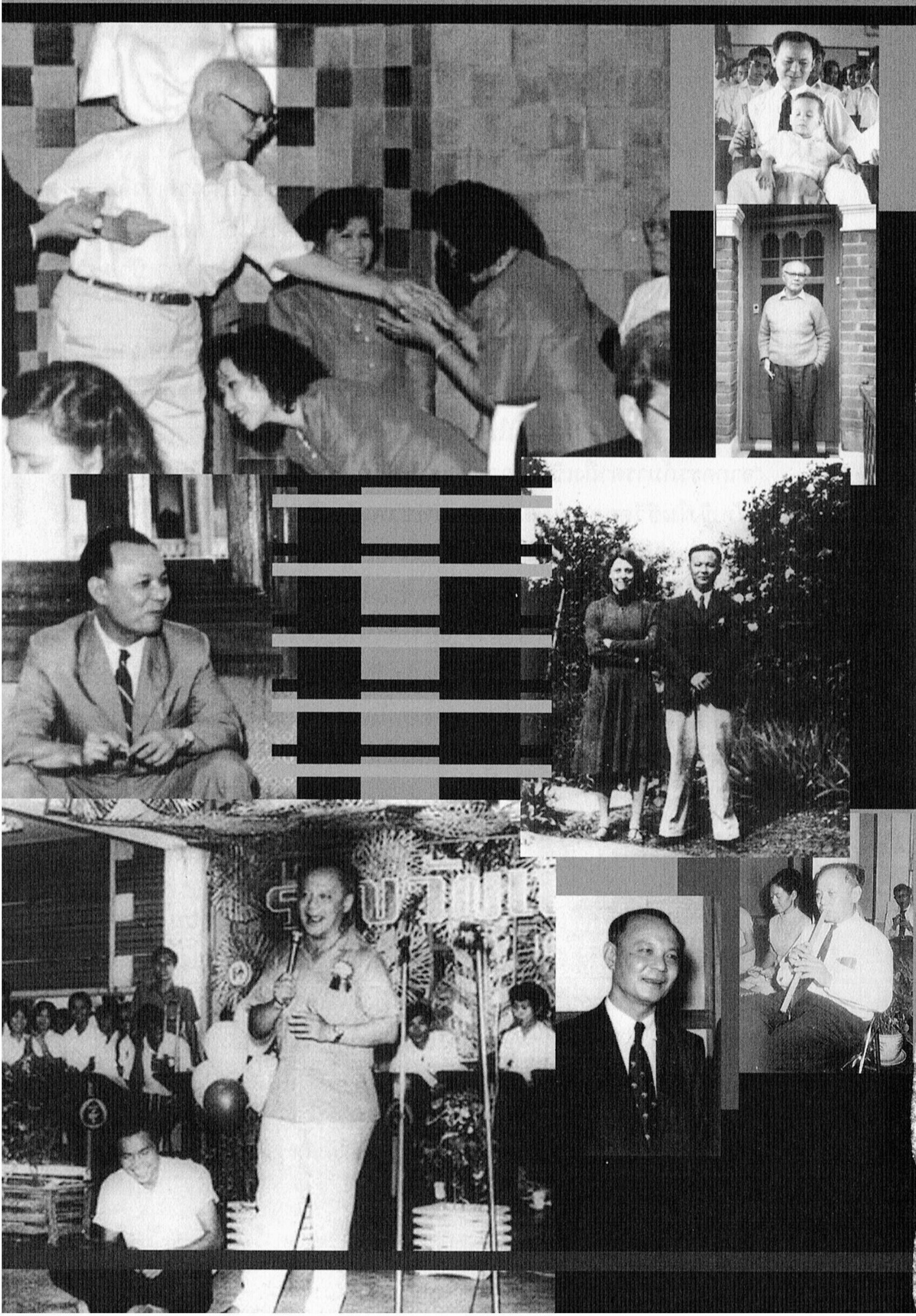
ที่จริง เมื่อรับจะแสดงปาฐกถา ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ปีนี้ มีข้อความหนึ่งซึ่งอาจารย์ป๋วยเคยเขียนที่ตรึงติดอยู่ในมโนสำนึกเกือบตลอดเวลาที่คิดถึงปาฐกถานี้ ข้อความในหัวข้าพเจ้าไม่ใช่ "สันติประชาธรรม" หรือ "จากครรภ์มารดาถึงเชิงตะกอน" แต่เป็นบทความของอาจารย์ป๋วยเรื่อง *"ผู้หญิงในชีวิตของผม-แม่"* ความที่ข้าพเจ้าเป็นคนที่ไม่ชอบปฏิเสธ "สัญญาณ" ต่างๆ ในชีวิต จึงถือเอาว่า ที่ "ผู้หญิงในชีวิตของผม" ของอาจารย์ป๋วยติดตามความคิดของข้าพเจ้าอย่างไม่ลดละเช่นนี้ ถ้าไม่เพราะจิตใต้สำนึกของตนเองกำลังทำงานบางลักษณะในวาระที่ย่างเข้าปีที่ 60 แห่งชีวิต และเผชิญกับการท้าทายใหม่ๆ ก็ต้องหมายความอย่างอื่น

แต่ทำไมข้าพเจ้าคิดว่าคำตอบในย่อหน้าข้างต้นน่าจะสมกับบริบทปาฐกถา ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ก็เพราะเมื่ออาจารย์ป๋วยเขียนเรื่อง *"ผู้หญิงในชีวิตของผม-แม่"* ซึ่งตีพิมพ์ครั้งแรกใน *ธ.ป.ท.ปริทัศน์* เมื่อเดือนมิถุนายน 2515 ท่านก็เขียนอธิบายเหตุผลว่าทำไมจึงเขียนเรื่องผู้หญิงดังนี้

"ทำไมจึงเขียนหรือจะเขียนเรื่องผู้หญิงในชีวิต? ตอบได้สองประการคือ ถ้าไม่ได้เขียนเรื่องผู้หญิง ก็คงต้องเขียนเรื่องผู้ชาย ถ้าเกริ่นให้บรรณาธิการทราบว่าจะเขียนเรื่องผู้หญิงในชีวิตของผม บรรณาธิการคงจะสนใจถึงกับใจเต้นคึกคัก แต่ถ้าเกริ่นว่าผมจะเขียนเรื่องผู้ชายในชีวิตของผม บรรณาธิการอาจจะเข้าใจผมผิดไปมากๆ ก็เป็นได้"[15]

---

[15] ป๋วย อึ๊งภากรณ์, "ผู้หญิงในชีวิตของผม-แม่," ใน *สันติประชาธรรม* (กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย, 2516), น. 20.







เอาเป็นว่า บางครั้งข้าพเจ้าก็เชื่อเหมือนหลาย ๆ คนในสังคมไทยเรื่องวัฒนธรรมการเดินตามหลังผู้ใหญ่ก็แล้วกัน

ในตอนท้ายบทความเรื่องผู้หญิงในชีวิตของท่าน ซึ่งหมายถึงคุณแม่ของท่าน อาจารย์ป๋วยเขียนถึงผู้หญิงอื่นว่า "คงเขียนยากกว่าเขียนเรื่องแม่ มีเหตุผลหลายประการ ข้อสำคัญก็คือไม่แน่ใจว่าเจ้าตัวเขาจะยอมให้เขียน ในบางกรณีอาจจะต้องรอให้เจ้าตัวตายไปเสียก่อน แต่ก็หนักใจอยู่ว่า ถ้าผมตายไปเสียก่อน แล้วจะเขียนได้อย่างไร ยกตัวอย่างเช่น ถ้าจะเขียนเรื่องเมียผม ก็คงจะเห็นได้ชัดว่ายากเพียงใด ในโลกนี้ แม่หม้ายมีมากกว่าพ่อหม้ายมากต่อมากนัก"[16]

แต่สี่ย่อหน้าสุดท้ายของบทความนั้นเป็นเรื่องของเมียของท่าน

เมียของอาจารย์ป๋วย ซึ่งคนใกล้ชิดเรียกว่า "แหม่ม" ชื่อ มาร์กาเร็ต สมิธ อาจารย์ป๋วยแต่งงานกับคุณมาร์กาเร็ตเมื่อปี 2489 อาจารย์เห็นว่า "การมีภรรยานั้นเป็นการเสี่ยงโชค" แต่ครอบครัวอึ๊งภากรณ์มีโชคเพราะชีวิตครอบครัวอบอุ่นมีความสุขมากพอใช้ (คำของอาจารย์ป๋วย) และที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะ "เมียผมยอมเสียสละอยู่กับลูก ๆ ทั้ง ๆ ที่มีความรู้สอบได้ปริญญาตรีเกียรตินิยมทางสังคมวิทยา (จากมหาวิทยาลัยลอนดอน) ทำอาหารเอง ซักผ้าเอง ทำงานบ้านเอง สอนหนังสือให้ลูกบ้างในเวลาเตรียมตัวไปต่างประเทศ" ที่สำคัญ อาจารย์ป๋วยเห็นว่าที่ลูก ๆ ทั้งสาม "เป็นผู้ที่เชื่อในอหิงสา ความไม่ประทุษร้ายต่อใคร ๆ รักความสัจสุจริต (สะกดตามที่ปรากฏในแหล่งอ้างอิง) รักสิทธิเสรีภาพ ประชาธิปไตย และเลื่อมใสในการบำเพ็ญประโยชน์แก่สาธารณชน คุณสมบัติของลูกนี้ ทั้งในการศึกษา ความประพฤติ และนิสัยสันดาน เขาได้มาจากแม่ของเขาเป็นส่วนใหญ่"[17]

---

[16] *เพิ่งอ้าง.*

[17] ป๋วย อึ๊งภากรณ์, *ป๋วย อึ๊งภากรณ์: ประสบการณ์ชีวิตและข้อคิดสำหรับคนหนุ่มสาว* (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2543), น. 23-24.

ไม่เพียงคุณมาร์กาเร็ตจะมีอิทธิพลต่อความคิดและการดำเนินชีวิตของลูกทั้งสามคน แต่เธอยังมีอิทธิพลต่อแนวคิดสันติวิธีของอาจารย์ป๋วยอีกด้วย จอน อึ๊งภากรณ์ บุตรชายคนโตของอาจารย์ป๋วย กล่าวถึงคุณแม่ของเขาว่า คุณมาร์กาเร็ตเป็น "คนที่ปฏิเสธการใช้อาวุธทุกชนิด การใช้ความรุนแรงทุกชนิด ไม่ว่ากรณีใดก็ตาม เมื่อเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 คุณแม่ไม่ยอมถูกเกณฑ์ คือผู้หญิงอังกฤษก็ต้องถูกเกณฑ์อยู่เหมือนกัน ไม่ได้ถูกเกณฑ์ให้ไปรบนะ แต่ต้องเกณฑ์ให้ไปเป็นแนวหลัง ให้ไปช่วยอะไร แต่คุณแม่ปฏิเสธ จนกระทั่งต้องถูกขึ้นศาล แต่ยังดี เพราะถ้าเป็นสมัยสงครามโลกครั้งที่ 1 เขายิงเลย คือคนที่ปฏิเสธจะไปเป็นทหารส่วนใหญ่จะถูกยิง แต่สงครามโลกครั้งที่ 2 เขายอมรับสำหรับคนที่มีความบริสุทธิ์ใจหรือเป็นด้วยจิตสำนึกจริงๆ ที่ไม่ต้องการจับอาวุธ แล้วถ้าศาลวินิจฉัยได้ว่าเป็นอย่างนั้นจริงๆ เขาก็จะไม่ลงโทษ คุณก็โชคดี เขาเชื่อว่าเป็นอย่างนั้นจริงๆ ก็ปล่อยไป ขณะที่เพื่อนคุณแม่บางคนต้องติดคุกเพราะเรื่องนี้ เพื่อนคุณแม่หลายคนก็เป็นนักสันติวิธี ส่วนคุณพ่อนั้นจับอาวุธเป็นเสรีไทย ซึ่งคุณแม่ก็ไม่เห็นด้วยที่คุณพ่อทำอย่างนั้น คือคุณพ่อจะเห็นด้วยในแง่อุดมการณ์ เมืองไทยถูกญี่ปุ่นครอบงำ ก็ควรมีการปลดปล่อย แต่คุณแม่ไม่เห็นด้วยที่ใช้อาวุธ คุณแม่เชื่อว่าต้องใช้วิธีแบบสันติวิธี เช่นว่าต้องประท้วง คนต้องสามัคคีกันไปประท้วง และต้องประท้วงแบบสันติ ซึ่งอันนี้ก็มีผลต่อความคิดของคุณพ่อด้วย"[18]

ปาฐกถา ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ปีนี้ ไม่ใช่เรื่องของคุณมาร์กาเร็ต สมิธ แต่ดูเหมือนว่าอิทธิพลสันติวิธีของเธอที่มีต่อความคิดและชีวิตของอาจารย์ป๋วย จะยืนยันประสบการณ์ทางวิชาการระยะหลังของข้าพเจ้าว่าด้วย *"ผู้หญิงในชีวิตของสันติวิธี"*

---

[18] *80 ปี อาจารย์ป๋วย: ชีวิตและงาน* (กรุงเทพฯ: คณะกรรมการจัดพิมพ์หนังสือของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เนื่องในวาระที่อาจารย์ป๋วยมีอายุครบ 80 ปี, 2539), น. 34.

คำถามและวิธีวิทยา

"บทบาทที่ดูจะโดดเด่นยิ่งของผู้หญิง ส่งผลอย่างไรต่อการเข้าใจ(ชีวิตของ)สันติวิธี?"[19]

คำถามสำหรับปาฐกถานี้เกิดจากประสบการณ์ทางวิชาการของข้าพเจ้าในช่วงปีสองปีที่ผ่านมา ทั้งจากงานสอนและงานวิจัย คือเมื่อกลับมาสอนวิชา "ความรุนแรงและการไม่ใช้ความรุนแรง" (ร. 415) ครั้งใหม่ที่คณะรัฐศาสตร์ ธรรมศาสตร์ หลังจากที่ห่างหายจากการสอนวิชานี้ไปนาน เพราะยิ่งทำงานเขียนงานวิจัยในเรื่องนี้มากขึ้น ก็รู้สึกได้ถึงระยะห่างที่ตนเองมี ระหว่างงานศึกษาที่ทำอยู่ กับสภาวะความสนใจของนักศึกษา (และอาจจะผู้คนในสังคมไทยด้วย) เมื่อเตรียมสอนวิชานี้ในภาคการศึกษาแรกของปี 2557 ข้าพเจ้าพบว่าตัวอย่างที่นำมาใช้ในชั้นเรียนแรกที่แนะนำนักศึกษาธรรมศาสตร์เข้าสู่วิชา "ความรุนแรงและการไม่ใช้ความรุนแรงทางการเมือง" แทบทั้งหมด เป็นสตรีที่ใช้แนวทางสันติวิธีในการเผชิญความขัดแย้งที่ถึงตาย (deadly conflicts) ในชีวิตของพวกเธอ เช่น Irena Sendler (1910-2008) และ Jeannette Rankin (1880-1973) เป็นต้น[20] ข้าพเจ้าแปลกใจกับตัวเองที่เป็นเช่นนี้ หรือว่าตัวอย่างเช่นนี้เป็นผลของงานศึกษาเกี่ยวกับสันติวิธีที่ได้ค้นคว้าอ่านมา?

งานสำรวจวรรณกรรมเรื่อง "สันติวิธี/ปฏิบัติการใช้ความรุนแรง" ที่ข้าพเจ้าเห็นว่าดีที่สุดในภาษาไทยเวลานี้ ในการสำรวจวรรณกรรมเกี่ยวกับ "สันติวิธี" ในช่วงเวลา 90 ปี ตั้งแต่ประมาณปี 1930 จนถึงย่าง

---

[19] สำหรับความหมายของคำว่า "สันติวิธี" โปรดพิจารณา ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, *ท้าทายทางเลือก: ความรุนแรงและการไม่ใช้ความรุนแรง* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ของเรา (Protestista), 2557), น. 261-269 และ 26-27.

[20] ชีวิตและการต่อสู้ด้วยสันติวิธีของท่านเหล่านี้คือเนื้อหาหลักของปาฐกถานี้ ซึ่งจะกล่าวถึงข้างหน้า

เข้าทศวรรษที่สองของศตวรรษที่ 21 ของ จันจิรา สมบัติพูนศิริ เธอสำรวจการศึกษาทั้งหมด 66 ชิ้น โดยแบ่งองค์ความรู้ที่ได้ออกเป็น 3 กระแสคือ กระแสหลักการ โดยเฉพาะที่ได้รับอิทธิพลจากคานธี กระแสแนวปฏิบัตินิยม (ที่ได้รับอิทธิพลจาก Gene Sharp) และกระแสคำอธิบายทางทฤษฎี ในบรรดางานเหล่านี้ ข้าพเจ้าพบว่าเป็นชิ้นที่เขียนโดยผู้หญิง 11 ชิ้น (ที่จริงมีผู้หญิงเป็นผู้เขียนร่วมอีก 2 ชิ้น)[21]

ที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งคือปริมาณหนังสือเกี่ยวกับสันติวิธีที่เพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัดในระยะนี้ กล่าวเฉพาะเดือนมกราคม 2015 นี้ จากการสำรวจหนังสือใน www.amazon.com พบว่ามีหนังสือที่เกี่ยวกับสันติวิธี (nonviolence) ที่พิมพ์ในเดือนมกราคม 2015 ทั้งสิ้น 17 เล่ม โดยผู้เขียน 20 คน เป็นนักเขียนผู้หญิง 7 คน เขียนหนังสือ 7 เล่ม ในจำนวนนี้ มีเพียง 3 เล่มเท่านั้นที่มีคำว่า nonviolence อยู่ในชื่อเรื่อง คือ *Understanding Nonviolence* ของ Maia Carter Hallward, *The Dandelion Insurrection Study Guide: - making change through nonviolent action* ของ Rivera Sun และ *Seizing the Nonviolent Moments: Reflections on the Spirituality of Nonviolence Through the Lens of Scripture* ของ Nancy Small และ Mary Lou Kownacki จากคำโฆษณาหนังสือเห็นได้ไม่ยากว่าเล่มแรกเป็นงานวิชาการสันติวิธีที่คล้ายตำรา เล่มที่สองเน้นการปฏิบัติ ในขณะที่เล่มที่สามเป็นสันติวิธีแนวทางจิตวิญญาณและศาสนา มองผ่านกรอบคิดพระคัมภีร์

แต่ที่ข้าพเจ้าเห็นว่าสำคัญก็คือ เมื่อสิ้นทศวรรษแรกของคริสต์ศตวรรษที่ 21 หากเอ่ยถึงผลงานวิชาการชิ้นเยี่ยม ๆ ในแวดวงวิชาการสันติวิธีนานาชาติระยะนี้ ปรากฏว่านักวิชาการด้านสันติวิธีชั้นเยี่ยม

---

[21] จันจิรา สมบัติพูนศิริ, "ทบทวนวรรณกรรมปฏิบัติการไร้ความรุนแรง (nonviolent action) ในโลกตะวันตก: กระแสหลักการ ปฏิบัติการ และทฤษฎี," *รัฐศาสตร์สาร* ปีที่ 34 ฉบับที่ 2 (2556), น. 75-100.

ในโลกปัจจุบันเป็นสตรีเสียมาก กล่าวให้ถึงที่สุด ข้าพเจ้าเห็นว่าภูมิทัศน์ทางวิชาการสันติวิธี/การไม่ใช้ความรุนแรงนานาชาติในปัจจุบันเข้มแข็งมั่นคงขึ้น ก็ด้วยงานชิ้นสำคัญ 3 ชิ้น โดยนักวิชาการผู้หญิงที่โดดเด่น 4 คน ในจำนวนนี้ จันจิรากล่าวถึงในบทความของเธอสองชิ้น คืองานของ Erica Chenoweth ที่เขียนร่วมกับ Maria Stephan และงานของ Sharon Nepstad ซึ่งข้าพเจ้ากล่าวถึงข้างล่างนี้

ชิ้นแรกเป็นงานสำคัญที่ถือได้ว่ามีผลต่อภูมิทัศน์ทางวิชาการที่ศึกษาเรื่องความรุนแรงและการไม่ใช้ความรุนแรงชัดเจนที่สุด เพราะขณะที่เกือบครึ่งศตวรรษที่ผ่านมา งานเรื่อง *The Politics of Nonviolent Action* ของ Sharp ถือได้ว่าเป็นหลักหมายสำคัญที่สุดสำหรับผู้สนใจสันติวิธี ทั้งเพราะรากฐานเชิงทฤษฎีแห่งอำนาจที่เขาใช้ ซึ่งให้ความสำคัญกับคำถามว่าด้วยการเชื่อฟังอำนาจของมนุษย์ (obedience) การจัดประเภทการใช้สันติวิธีให้เป็นหมวดหมู่ชัดเจนตามชนิดวิธีการที่ใช้เป็นสามกลุ่ม คือการชักชวนและการประท้วง การไม่ให้ความร่วมมือและการแทรกแซงโดยตรง ตลอดจนพิเคราะห์กระบวนการทำงานของสันติวิธีซึ่งเขาเรียกว่า “พลวัต” (dynamics) ไว้ด้วย แต่ที่สำคัญที่สุดน่าจะเป็นตัวอย่างจากข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์มากมายที่ Sharp นำมาประมวลไว้ให้เห็น โดยมีแหล่งอ้างอิงชัดเจน ไม่น่าแปลกใจอะไรที่งานชิ้นนี้ควรต้องถือเป็นผลงานคลาสสิกสำหรับการศึกษาสันติวิธีที่ไม่ใช่แบบคานธีเช่นที่จันจิราจัดประเภทไว้

แต่ใน *Why Civil Resistance Works: The Strategic Logic of Nonviolent Conflict* [22] Erica Chenoweth และ Maria Stephan อาศัยทั้งการวิเคราะห์เชิงสถิติและกรณีศึกษา เพื่อตอบคำถามว่า ในรอบร้อยปีที่

---

[22] *Why Civil Resistance Works: The Strategic Logic of Nonviolent Conflict* (New York: Columbia University Press, 2011).

ผ่านมา ตั้งแต่ปี 1900 ถึง 2006 วิธีการต่อสู้แบบใด ระหว่างการใช้สันติวิธีและการใช้ความรุนแรง จะมีประสิทธิภาพในการบรรลุเป้าหมายในการต่อสู้ยิ่งกว่ากัน คำตอบของนักวิชาการผู้หญิงทั้งสองคนนี้สั่นสะเทือนมายาคติเกี่ยวกับความรุนแรงที่ครองพื้นที่วิชาสังคมศาสตร์ตลอดมา

ทั้งสองคนพบว่า การต่อสู้/ต่อต้านด้วยสันติวิธีนั้นทำให้ผู้ใช้ประสบความสำเร็จยิ่งกว่าการใช้ความรุนแรงถึงสองเท่า เพราะสามารถระดมความสนับสนุนได้มากจากผู้คนพลเมืองทั่วไป ด้วยการใช้วิธีการต่อสู้แบบต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นคัดค้าน คว่ำบาตร หรืออารยะขัดขืน ซึ่งทำหน้าที่แยกระบอบปกครองที่ผู้คนต่อสู้ด้วย ออกจากแหล่งที่มาแห่งอำนาจที่ดำรงอยู่ ยิ่งกว่านั้น งานชิ้นนี้ยังตอบคำถามด้วยว่า ปัจจัยใดทำให้การต่อสู้ด้วยสันติวิธีสำเร็จหรือล้มเหลว และที่สำคัญไม่แพ้กันคือข้อสรุปที่ว่าการต่อต้านด้วยสันติวิธีที่ประสบความสำเร็จ ส่งผลให้การสถาปนาระบอบปกครองประชาธิปไตยที่เกิดตามมาด้วยสันติยั่งยืน และลดโอกาสที่ความขัดแย้งภายในจะถดถอยจนกลายเป็นสงครามกลางเมือง กล่าวอีกอย่างหนึ่ง งานวิจัยเชิงประจักษ์ของนักวิชาการทั้งสองทำให้ข้อสนับสนุนการใช้ความรุนแรงเพื่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองอ่อนลงมาก

หนังสือเล่มนี้ได้รางวัลสำคัญๆ หลายรางวัล โดยเฉพาะ Woodrow Wilson Foundation Award ประจำปี 2012 จากสมาคมรัฐศาสตร์อเมริกัน (American Political Science Association) ซึ่งมีสมาชิกหลายพันคน รางวัลดังกล่าวเป็นรางวัลที่มอบให้แก่หนังสือว่าด้วยการปกครองการเมือง หรือการระหว่างประเทศ ที่ดีที่สุดในแต่ละปี[23]

ในปีเดียวกัน มีหนังสืออีกเล่มหนึ่งของผู้หญิงอีกคนหนึ่ง ชื่อ Sharon Erickson Nepstad เธอเขียนเรื่อง *Nonviolent Revolutions: Civil*

---

[23] http://magazine.du.edu/magazine/korbel-professor-honored-for-book-on-civil-resistance/, accessed on February 5, 2015.

Resistance in the Late 20th Century [24] งานชิ้นนี้สำคัญเพราะเป็นการศึกษาการปฏิวัติเปรียบเทียบ แต่ต่างจากงานศึกษาปฏิวัติเปรียบเทียบคลาสสิกอย่างของ Theda Skocpol เมื่อเกือบสี่ทศวรรษที่แล้ว เพราะงานของ Skocpol เป็นการศึกษาเปรียบเทียบการปฏิวัติครั้งสำคัญที่สุดของโลก 3 ครั้งคือ การปฏิวัติฝรั่งเศสเมื่อปี 1789 การปฏิวัติรัสเซียเมื่อปี 1917 และการปฏิวัติจีนเมื่อปี 1949[25] แต่งานของ Nepstad แตกต่างออกไป เพราะเธอเลือกเฉพาะการปฏิวัติที่เกิดขึ้นปลายคริสต์ศตวรรษที่ 20 โดยไม่ใช้ความรุนแรง 6 ครั้ง และตั้งคำถามว่าเหตุใดการปฏิวัติด้วยสันติวิธีในเยอรมนีตะวันออก อาร์เจนตินา และฟิลิปปินส์ จึงประสบความสำเร็จ ในขณะที่การปฏิวัติด้วยสันติวิธีในจีน ปานามา และเคนยาประสบความล้มเหลว เธอพบว่าปัจจัยสำคัญแห่งความสำเร็จในการปฏิวัติด้วยสันติวิธีคือ การที่ทหารหรือฝ่ายความมั่นคงถอนความภักดีที่มีให้กับระบอบการปกครอง ในขณะที่ก็พบว่าการคว่ำบาตรโดยต่างประเทศบางครั้งก็ทำให้ขบวนการต่อต้านรัฐกลับอ่อนกำลังลง เพราะมักทำให้ฝ่ายเผด็จการมีพันธมิตรเพิ่มขึ้น หรือไม่เช่นนั้นก็เปลี่ยนแหล่งอำนาจจากผู้ต่อต้านรัฐภายในไปเป็นตัวแสดงระหว่างประเทศ

เมื่อต้นปี 2012 มีงานด้านนี้ที่สำคัญอีกชิ้นหนึ่ง คืองานของ Wendy Pearlman[26] ซึ่งศึกษาขบวนการชาตินิยมปาเลสไตน์ โดยเปรียบเทียบกับขบวนการแบบเดียวกันในอัฟริกาใต้และไอร์แลนด์เหนือ แต่ที่โดดเด่นสำหรับงานชิ้นนี้อยู่ที่ Pearlman ได้ใช้หลักฐานเกี่ยวกับขบวนการ

---

[24] *Nonviolent Revolutions: Civil Resistance in the Late 20th Century* (Oxford: Oxford University Press, 2011).

[25] Theda Skocpol, States and Social Revolut*ions: A Comparative Analysis of France, Russia and China* (Cambridge: Cambridge University Press, 1979).

[26] Wendy Pearlman, *Violence, Nonviolence, and the Palestinian National Movement* (Cambridge: Cambridge University Press, 2012).

ชาตินิยมนี้ย้อนหลังไปถึงร้อยปี ข้อค้นพบสำคัญของเธอคือ ขบวนการที่มีความลงตัวทั้งในองค์กรและแนวทางปฏิบัติงาน มีโอกาสจะทำการต่อสู้ด้วยสันติวิธีได้ดีกว่า ในขณะที่ขบวนการชาตินิยมที่กระจัดกระจายไม่ลงตัวเป็นเนื้อเดียวกัน (fragmented movements) มีแนวโน้มจะยังให้เกิดความรุนแรง ขณะที่โครงสร้างอำนาจของขบวนการก็อ่อนแอเกินกว่าจะป้องกันมิให้ความขัดแย้งขยายตัวเป็นความรุนแรงที่หนักหนาสาหัสกว่าเดิมได้ คำถามหลักของ Pearlman คือ เหตุใดนักต่อสู้บางกลุ่มบางพวกจึงเลือกใช้สันติวิธี ในขณะที่พวกอื่นใช้หนทางแห่งความรุนแรง เธอเสนอว่า ขบวนการที่จะเป็นสันติวิธีได้ ต้องอาศัยวินัย ทิศทางยุทธศาสตร์ที่ชัดเจน และการประสานงานกันภายในชนิดที่มีแต่ขบวนการที่มีเอกภาพเท่านั้นจึงจะทำเช่นนี้ได้ เธอเห็นว่าหนทางสู่ความรุนแรงนั้นมีหลากหลายแต่ถนนสู่การต่อสู้ด้วยสันติวิธีมีเพียงทางเดียว คือตัวขบวนการต้องสมัครสมานประสานการทำงานภายในให้เข้มแข็ง[27]

ทั้งการสอนและวรรณกรรมเกี่ยวกับสันติวิธี/การไม่ใช้ความรุนแรง อาจเป็น "ทางเข้า" (entry point) ไปสู่การตอบคำถามที่ว่า บทบาทของผู้หญิงที่ดูจะมีมากขึ้นในโลกวิชาการ "สันติวิธี" นั้นก่อให้เกิดผลอย่างไรต่อสันติวิธีนั้นเอง? แต่จะมีวิธีตอบคำถามนี้ได้อย่างไร?

ข้าพเจ้าจะใช้วิธีเล่าเรื่องจากชีวิตของผู้หญิงจำนวนหนึ่งมากำหนดเป็นเค้าโครงของคำตอบที่จะนำเสนอในปาฐกถานี้ แต่คงต้องพิเคราะห์เสียก่อนว่าใช้เรื่องเล่าเป็นวิธีวิทยาเพราะอะไร และทำได้อย่างไร? คำถามแรกต้องพึ่งนักเขียนนิยายกับนักปรัชญาอย่าง Salman Rushdie และ Paul Ricoeur ส่วนคำถามหลังต้องอาศัยนักประวัติศาสตร์อย่าง Craig Reynolds และ Hayden White

---

[27] *Ibid.*, p. 2.

เมื่อเกือบชั่วอายุคนมาแล้ว Salman Rushdie เริ่มต้นนวนิยายเรื่อง *Haroun and the Sea of Stories* ของเขาด้วยการให้ Rashid Khalifa ผู้เป็นนักเล่าเรื่องคนสำคัญของเมืองอะลีฟไบ (อักษรอาหรับสองตัวแรก) เปิดปากของตนในเช้าวันหนึ่งเพื่อจะเล่าเรื่อง แต่กลับพบว่าไม่มีคำหรือความใดหลุดออกมาเลย ปากของนักเล่าเรื่องว่างเปล่าไม่ต่างอะไรจากหัวใจของเขา นิยายเรื่องนี้เป็นการผจญภัยของฮารูณ บุตรชายของนักเล่าเรื่องแห่งนครอะลิฟไบ ที่ออกตามหาเจ้าชายแห่งความเงียบ คือ Khattam-Shud (แปลว่า จบสิ้นหมด) เพื่อต่อสู้แย่งชิงความอัศจรรย์แห่งการเล่าเรื่องคืนสู่โลกมนุษย์[28] ข้าพเจ้าเห็นว่าโลกในศตวรรษที่ 21 เป็นยุคสมัยที่เต็มไปด้วยข้อมูล ข่าวสาร และข่าวลือ แต่เรื่องเล่าชนิดที่จรรโลงโลกเพราะคืนความสามารถที่จะมองดูโลกด้วยอัศจรรย์ให้กับมนุษย์ ยังมีน้อยนัก บางทีนี่คือเวลาที่จำเป็นต้องเล่าเรื่อง เพื่อต่อสู้กับเจ้าชายแห่งความเงียบ/ศัตรูของการพูดจาที่ปรากฏตนให้เห็นในร่างจำแลงหลากหลาย

ถ้าเชื่อว่าชีวิตมนุษย์มีไว้เล่า ไม่ได้มีไว้เพียงเพื่อใช้เท่านั้น ชีวิตมนุษย์ก็ไม่ใช่อะไรอื่น แต่คือการทอถักกันขึ้นระหว่างการกระทำและความทุกข์ที่ได้รับ ทุกชีวิตจึงมีเรื่องให้เล่าทั้งนั้น Paul Ricoeur เห็นว่าชีวิต “มีฐานะเป็นเรื่องราวที่ยังไม่ได้เล่า แต่เรียกร้องให้เราเล่าออกมา เรื่องราวเหล่านี้เองที่ให้จุดยึดโยงแก่เรื่องเล่า”[29] แต่เพื่อให้เรื่องเล่าเป็นเรื่อง คงต้องเล่าเรื่องอย่างมีเค้าโครงให้เข้าใจภาพใหญ่ของเรื่องได้

อาจเข้าใจเรื่องเล่าและวิธีการเล่าเรื่องได้จากการพิจารณาความเป็นเรื่องเล่า (story) ของประวัติศาสตร์ (history) Craig Reynolds นักประวัติศาสตร์คนสำคัญ เห็นว่าประวัติศาสตร์เองก็มีโครงเรื่อง (plot) แต่

---

[28] Salman Rushdie, *Haroun and the Sea of Stories* (London: Granta Books, 1991).

[29] ปอล ริเกอร์, “ชีวิตที่แสวงหาเรื่องเล่า,” คงกฤช ไตรยวงศ์ (แปล), ใน ปกรณ์ สิงห์สุริยา, คงกฤช ไตรยวงศ์ และ รชฏ สาตราวุธ, *เรื่องเล่า อัตลักษณ์ และความยุติธรรมในปรัชญาของปอล ริเกอร์* (กรุงเทพฯ: คบไฟ, 2556), น. 89.

โครงเรื่องเหล่านี้ไม่ใช่สิ่งที่ค้นพบได้จากประวัติศาสตร์ แต่ถูกประดิษฐ์คิดขึ้นโดยนักประวัติศาสตร์ต่างหาก กล่าวเช่นนี้หมายความว่าประวัติศาสตร์ก็ไม่ต่างอะไรนักจากนิยายหรือเรื่องแต่งแบบอื่นๆ ที่อาศัยถ้อยคำและเนื้อหาที่จินตนาการขึ้นมาประกอบกับเหตุการณ์ที่นักประวัติศาสตร์ค้นพบ ประวัติศาสตร์ที่ประสบความสำเร็จและทรงพลัง เป็นประวัติศาสตร์ที่บอกเล่าในรูปที่เข้าร่องเข้ารอยกับโครงเรื่องบางอย่าง Hayden White จึงเห็นว่าสิ่งที่นักประวัติศาสตร์ทำ คือการสวมโครงลงบนเรื่องราวต่างๆ (emplotment) ขณะที่พวกเขาเล่าเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ ซึ่งอาจมีรสได้ทั้งที่เป็นหัสคดี โศกนาฏกรรม เรื่องรักหวานชื่น หรือเย้ยหยันไยไพ แล้วแต่โครงที่ซ่อนอยู่กับนักประวัติศาสตร์เอง การมีโครงเรื่องหรือพล็อตก็คือการสร้างระเบียบบางอย่างให้กับปรากฏการณ์ที่แลดูเหมือนสับสนไร้ระเบียบ ไม่เกี่ยวข้องอะไรกัน การสวมโครงลงบนเรื่องมอบความหมายให้กับเหตุการณ์ชุดใดชุดหนึ่งซึ่งเกิดขึ้นตามจังหวะเวลาตามๆ กัน และผันเหตุการณ์ที่เป็นส่วนๆ ตอนๆ เหล่านั้นให้กลายเป็นภาพรวมใหญ่ การสวมโครงลงบนเรื่องเช่นนี้ทำงานราวกับเป็นระบบตรรกะที่ขับเคลื่อนเรื่องเล่าและสร้างความเข้าใจในเรื่องที่เล่าให้เกิดขึ้น[30]

คำถามตรงนี้คือ ถ้าเช่นนั้นจะเล่าเรื่องของใคร? เพราะอะไร?

ถ้าย้อนกลับไปที่มรดกสันติวิธีของคุณมาร์กาเร็ตที่กล่าวถึงข้างต้น ข้าพเจ้าคิดว่าเธอได้แสดงให้เห็นว่าสิ่งที่เรียกว่า "สันติวิธี" สำหรับเธอหมายถึงอะไรด้วยชีวิตและการอบรมลูกๆ ในครอบครัวของเธอเอง

---

[30] ข้าพเจ้าอภิปรายวิธีวิทยาชนิดนี้ไว้ใน Chaiwat Satha-Anand, "Two Plots of Nonviolence Stories: From the Streets of Bangkok to the Forests of Thailand," *Social Alternatives* Vol. 16 No. 2 (April 1997), pp. 12-15; และดูการนำวิธีวิทยาชนิดที่ข้าพเจ้าเสนอไปใช้ในการวิเคราะห์อื่นได้ใน Ralph Summy, "Pedagogy of Peacemaking: A Nonviolence Perspective," in *New Horizons in Education: The Journal of World Education Fellowship Australia* No. 102 (June 2000), pp. 40-54 โดยเฉพาะอย่างยิ่ง pp. 42-43

เพราะเธอคัดค้านสงคราม เธอไม่เห็นด้วยกับการใช้ความรุนแรงทุกชนิด เธอเห็นว่าถ้าถูกครอบงำโดยอำนาจอื่น ก็ควรมีการปลดปล่อย วิธีการต่อสู้ก็ต้องเป็นแบบไม่ใช้ความรุนแรงเช่นการประท้วงด้วยสันติโดยผู้คนสามัญ ถ้าถอดแนวทางสันติวิธีเช่นนี้ ข้าพเจ้าขอใช้เรื่องเล่าจากชีวิตของผู้หญิงสี่คน ทั้งสี่คนนี้สำคัญและก็เป็นที่รู้จัก แต่ก็ไม่ใช่ชื่อแรก ๆ ที่ใคร ๆ จะนึกถึง เช่น ออง ซาน ซูจี หรือ มาลาลา ยูซัฟไซ เมื่อคิดถึงเรื่องผู้หญิงกับ "สันติภาพ" และสันติวิธี

คนแรกใช้ชีวิตปฏิเสธสงคราม คนที่สองเผชิญกับภัยร้ายแห่งการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ แต่ก็ดิ้นรนสู้ช่วยชีวิตผู้บริสุทธิ์ อีกคนหนึ่งลุกขึ้นสู้กับอำนาจรัฐที่ปกแผ่คุกคามทำอันตรายสิทธิของชนส่วนน้อยในแผ่นดินที่ถูกรัฐยึดครอง และคนสุดท้ายอุทิศชีวิตทั้งหมดของตนเพื่อความเป็นธรรม และช่วยให้ผู้คนที่มีทุกข์ยากจนได้ต่อสู้ช่วงชิงสิทธิแห่งการเป็นพลเมืองของตนคืนมา ทั้งสี่คนนี้มาจากแผ่นดินสี่ทวีป คนแรกมาจากทวีปอเมริกาเหนือ คนที่สองมาจากยุโรปตะวันออก คนที่สามมาจากทวีปอัฟริกา และคนสุดท้ายมาจากทวีปเอเชีย ที่สำคัญคือข้าพเจ้าคิดว่าสังคมไทย และอาจรวมถึงโลกด้วย ยังได้ยินเรื่องราวของผู้หญิงอย่างสี่คนนี้น้อยเกินไป ข้าพเจ้าเห็นว่าเรื่องราวชีวิตของทั้งสี่คนมีความสำคัญต่อการ "พิศผู้หญิงในชีวิตของสันติวิธี"

ถ้า "สันติวิธี" มีชีวิต และชีวิตของสันติวิธีกำลังแสวงหาเรื่องเล่า ข้าพเจ้าขอเลือกเล่าเรื่องราวของพวกเธอทั้งสี่คน เพราะเห็นว่า - ไม่ใช่, ข้าพเจ้าเชื่อว่า - เรื่องราวของพวกเธอทำให้ "สันติวิธี" มีชีวิตที่มีความหมายลึกล้ำได้อย่างน่าอัศจรรย์

สันติวิธีต่อต้านสงคราม - เรื่องของ Jeannette Rankin

โลกรู้จัก Jeannette Pickering Rankin (1890-1973) ในฐานะสมาชิกรัฐสภาหญิงคนแรกของสหรัฐฯ และเป็นนักกิจกรรมเกี่ยวกับ

สตรี แต่ที่มีชื่อเสียงอันออกจะเป็นปัญหาในหมู่อเมริกันชนผู้รักชาติคือ เธอเป็นสมาชิกรัฐสภาอเมริกันคนเดียวที่ลงคะแนนคัดค้านการเข้าร่วมสงครามโลกทั้งสองครั้ง โดยเฉพาะครั้งที่สอง เพราะเธอเป็นคนเดียวในสภาที่ยืนขึ้นและออกเสียงไม่เข้าร่วมสงคราม เธอเกิดที่รัฐมอนแทนา จบปริญญาตรีทางชีววิทยาจากมหาวิทยาลัย Montana และไปเรียนต่อทั้งที่ New York School of Philanthropy (ปัจจุบันเป็นส่วนหนึ่งของมหาวิทยาลัย Columbia) และ University of Washington

เข้าใจว่าความสนใจในเรื่องสิทธิสตรีผลักให้เธอลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาคองเกรสในรัฐที่เธอเกิด เวลานั้นสังคมอเมริกันถกเถียงกันมากเรื่องการเข้าร่วมสงครามในยุโรป เธอเคยพูดว่า “ถ้าพวกเขาจะทำสงคราม ก็ควรต้องเอาคนแก่ไปรบ และทิ้งคนหนุ่มสาวไว้แพร่เผ่าพันธุ์ต่อไป”[31] เมื่อเธอได้รับเลือกตั้งให้เป็นสมาชิกรัฐสภาหญิงคนแรกของรัฐสภาสหรัฐฯ ในปี 1916 เธอกล่าวว่า “ฉันอาจเป็นสมาชิกสภาคองเกรสที่เป็นผู้หญิงคนแรก แต่ฉันจะไม่เป็นคนสุดท้าย”[32]

วันที่ 2 เมษายน 1917 ประธานาธิบดี Woodrow Wilson ขอมติรัฐสภาสหรัฐฯ ประกาศสงครามกับเยอรมนี Rankin เป็นหนึ่งในสมาชิกสภาผู้แทน (House of Representatives) 50 คน ที่ลงคะแนนไม่ให้รัฐบาลสหรัฐฯ เข้าร่วมสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง ขณะที่มีผู้สนับสนุนการเข้าร่วมสงครามโลกครั้งที่หนึ่งจำนวน 373 เสียง โดยเมื่อถูกขานชื่อเพื่อลงคะแนน เธอกล่าวกับสภาคองเกรสสั้นๆ ว่า “ฉันจะยืนหยัดข้างประเทศชาติของฉัน แต่ฉันไม่สามารถลงคะแนนให้เข้าสงครามได้ ฉัน

---

[31] Norma Smith, *Jeannette Rankin: America's Conscience* (Helena: Montana Historical Society Press, 2002): 101. อ้างใน http://history.house.gov/People/Listing/R/RANKIN,-Jeannette-(R000055)/

[32] Winifred Mallon, “An Impression of Jeannette Rankin,” *The Suffragist* (March 31, 1917). อ้างใน http://history.house.gov/People/Listing/R/RANKIN,-Jeannette-(R000055)/



Jeannette Rankin ไม่ทราบปี

ที่มา: *United States Library of Congress*

ลงคะแนนว่า ‘ไม่’ ”[33] ผลประการหนึ่งของการตัดสินใจของเธอทำให้เธอแพ้เลือกตั้งในการเลือกตั้งในปีรุ่งขึ้น เพราะบริบทของสงครามโลกครั้งที่หนึ่งเข้มข้นขึ้นกว่าเมื่อเธอลงสมัครครั้งแรก[34]

หลังแพ้การเลือกตั้งในปี 1918 เธอพยายามสมัครรับเลือกตั้งอีกแต่ก็ไม่ได้รับชัยชนะ จึงหันไปทำกิจกรรมทางสังคมมากมาย โดยเฉพาะในประเด็นเกี่ยวกับสิทธิสตรี จนได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาคองเกรสอีกครั้งในปี 1941 อันเป็นช่วงเวลาที่สงครามโลกครั้งที่สองเริ่มต้นมาได้แล้วสองปี ในช่วงเวลาดังกล่าว สงครามโลกได้เกิดขึ้นอย่างเต็มรูปแล้วในยุโรป ขณะเดียวกัน การอภิปรายในรัฐสภาว่าสหรัฐฯ ควรเข้าร่วมสงครามหรือไม่ก็เป็นไปอย่างดุเดือด เธอได้รับเลือกเป็นสมาชิกคณะกรรมาธิการสองชุดคือ Committee on Public Lands และ Committee on Insular Affairs เธอพยายามเสนอกฎหมายซึ่งกำหนดว่าการส่งกองกำลังไปปฏิบัติภารกิจนอกประเทศนั้นต้องได้รับการอนุมัติจากรัฐสภาเป็นรายกรณี อีกทั้งยังเป็นผู้มีบทบาทอย่างแข็งขันในรัฐสภาในประเด็นการต่อต้านการเข้าร่วมสงครามในยุโรปด้วย

หลังวันที่ 7 ธันวาคม 1941 ทุกอย่างก็เปลี่ยนไปอย่างสิ้นเชิงเมื่อฐานทัพอเมริกันที่เกาะฮาวาย-อิของสหรัฐฯ ถูกญี่ปุ่นโจมตี จนคำถามว่าสหรัฐฯ ควรจะเข้าร่วมรบในสงครามโลกนี้ตกไป ไม่มีการถกเถียงสาธารณะอะไรอีก ในวันที่สภาคองเกรสจะต้องลงมติเข้าร่วมสงครามเธอเองพยายามลุกขึ้นอภิปราย แต่ไม่ได้รับโอกาสใด ๆ[35] กระทั่งถึงเวลาที่

[33] Nancy Unger, “Rankin, Jeannette Pickering,” *American National Biography (ANB)* 18 (New York: Oxford University Press, 1999): 142. อ้างใน http://history.house.gov/People/Listing/R/RANKIN,-Jeannette-(R000055)/

[34] https://www.senate.gov/artandhistory/history/minute/Jeannette_Rankin.htm

[35] Jeannette Rankin, “On War and Nonviolence,” in Don Lawson (ed.), *Ten Fighters for Peace: An Anthology* (New York: Lothrop, Lee & Shepard Company, 1971), p. 88.



Jeannette Rankin ราวปี 1940
ที่มา: Getty Image / MPI

เธอถูกขานชื่อ Rankin ยืนขึ้นและกล่าวคำว่า “No” ท่ามกลางเสียงโห่ไล่อื้ออึงในสภา เธอประกาศชัดถ้อยชัดคำว่า “ในฐานะที่เป็นผู้หญิง ฉันไม่อาจเข้าร่วมสงครามได้ และฉันปฏิเสธที่จะส่งใครอื่นไปสงครามทั้งนั้น”[36] ในวันนั้น สมาชิกสภาคองเกรสลงมติ 388 เสียง เป็นเสียงส่วนใหญ่เด็ดขาดเข้าร่วมสงครามโลกครั้งที่สอง ต่อเสียงค้านเพียงหนึ่งเดียวของผู้หญิงที่ชื่อ Jeannette Rankin

หลังการลงคะแนนในสภาคองเกรส เธอถูกโจมตีอย่างหนัก ถึงขั้นที่ตำรวจต้องไปคุ้มกันที่ทำงานของเธอ พี่ชายคนหนึ่งของเธอโทรมาเตือนน้องสาวว่า “รัฐมอนแทนาต่อต้านเธอ 100 เปอร์เซ็นต์”[37] ขณะที่เธอเองกล่าวกับผู้ที่เคยลงคะแนนสนับสนุนเธอว่า “ฉันลงคะแนนอย่างที่ฉันเชื่อ และทำตามคำสัญญาที่ให้ไว้ตอนหาเสียง”[38] กับเพื่อนคนหนึ่งเธอกล่าวว่า “ฉันไม่มีอะไรเหลือแล้ว นอกจากศักดิ์ศรีของตัวเอง”[39]

นับจากนั้นมา Rankin ไม่ได้ลงสมัครรับเลือกตั้งอีกต่อไป แต่ได้เดินทางไปทั่วโลก โดยเฉพาะไปศึกษาเรื่องสันติวิธีแบบคานธีเพิ่มเติมในอินเดีย เมื่อถึงยุคสงครามเวียดนาม เธอกลายเป็นบุคคลสำคัญในขบวนการต่อต้านสงครามเวียดนาม ในเดือนมกราคม 1968 Rankin ได้นำ “กองพลน้อยแร็งกิน” (Jeannette Rankin Brigade) จำนวนกว่า 5,000 คน ร่วมในการเดินขบวนครั้งใหญ่ในกรุงวอชิงตันด้วย เธอเสียชีวิตโดยสงบเมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 1973 โดยได้เขียนพินัยกรรมยก

---

[36] Unger, “Rankin, Jeannette Pickering,” *ANB*: 142. อ้างใน http://history.house.gov/People/Listing/R/RANKIN,-Jeannette-(R000055)/

[37] Norma Smith, *Jeannette Rankin: America’s Conscience* (Helena: Montana Historical Society Press, 2002): 184. อ้างใน http://history.house.gov/People/Listing/R/RANKIN,-Jeannette-(R000055)/

[38] *Ibid.*

[39] *Ibid.*

ทรัพย์สินที่มีเพื่อช่วยเหลือผู้หญิง และเป็นที่มาของ Jeannette Rankin Women's Scholarship Fund ในปัจจุบัน[40]

ข้าพเจ้าคิดว่าที่น่าสนใจไม่ได้มีเพียงความกล้าหาญของ Rankin ในการลุกขึ้นมาลงคะแนนคัดค้านการเข้าร่วมสงครามโลกครั้งที่สอง ในบริบทหลังจากที่ฐานทัพอเมริกันที่ Pearl Harbor ถูกญี่ปุ่นโจมตี แต่คือเหตุผลของเธอ ซึ่งเธอกล่าวว่า "ในฐานะที่เป็นผู้หญิง ฉันไม่อาจเข้าร่วมสงครามได้" เหตุผลนี้น่าสนใจ แต่ก็ยากที่จะเข้าใจ แต่ข้าพเจ้าเห็นว่าสำคัญยิ่งต่อการพิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างผู้หญิงกับสันติวิธี ซึ่งจะกล่าวถึงต่อไปข้างหน้า

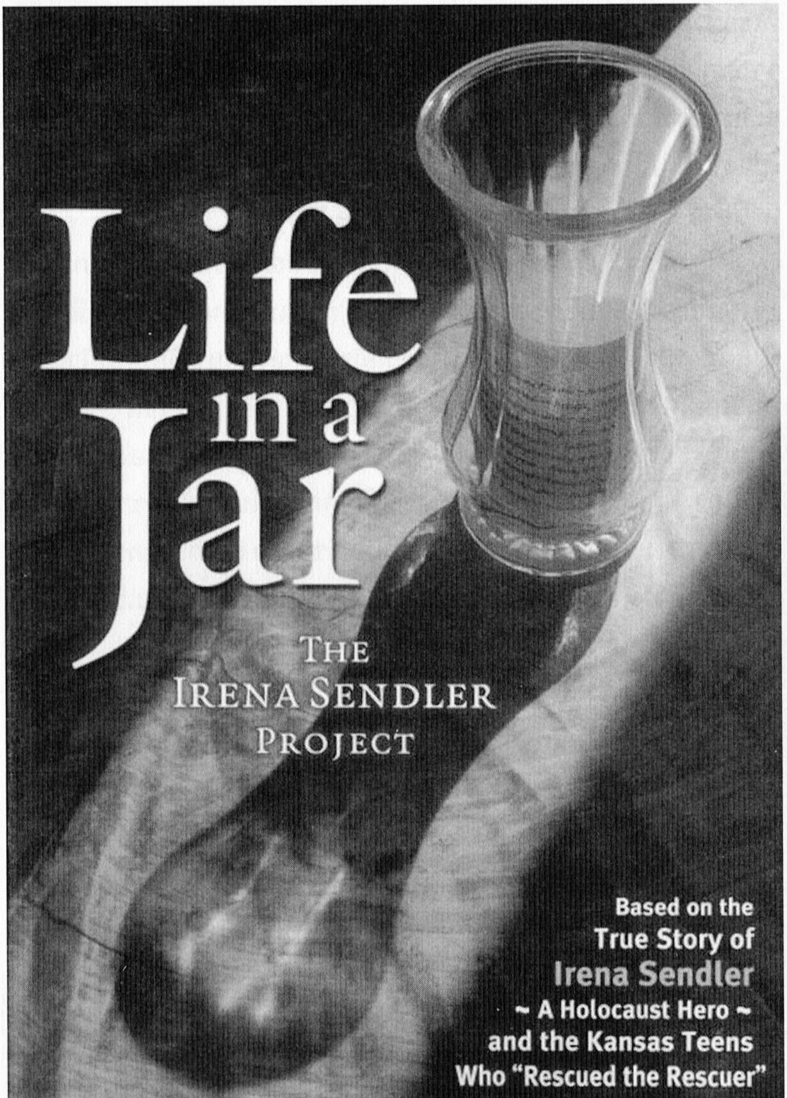
ในขณะที่ Rankin หาญกล้าลุกขึ้นคัดค้านสงครามที่สหรัฐฯ กำลังจะเข้าร่วมในปี 1941 ในยุโรป สงครามโลกครั้งที่สองดำเนินไปสู่ภาพแห่งความโหดร้ายยากจะบรรยาย โดยเฉพาะในโปแลนด์ ผู้หญิงอีกคนหนึ่งไม่ได้คัดค้านสงครามในสภา แต่เธอกำลังสู้กับการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ชาวยิวที่กำลังเกิดขึ้นต่อหน้าต่อตา

สันติวิธีต่อสู้กับการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ - เรื่องของ Irena Sendler

เรื่องนี้ไม่ได้เริ่มที่วอร์ซอในสมัยการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์โดยนาซีกำลังเกิดขึ้น แต่จะเริ่มที่แคนซัส สหรัฐอเมริกา ปี 1999 หรือ 54 ปีหลังสงครามโลกครั้งที่สองสิ้นสุดลง เมื่อนักเรียนอายุประมาณ 14 ปี ต้องทำโครงการศึกษาประวัติศาสตร์ในโรงเรียน และพวกเธอได้อ่านเรื่องของผู้หญิงชาวโปแลนด์นับถือศาสนาคริสต์นิกายคาทอลิกคนหนึ่ง ซึ่งช่วยเด็กชาวยิวให้รอดจากการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ได้กว่า 2,000 คน พวกเด็กๆ ค้นคว้าต่อไป และงานค้นคว้าของพวกเธอกลายเป็นละครชื่อ "ชีวิตในไห" (Life in a Jar) เพราะผู้หญิงคนนี้เก็บหลักฐานชื่อจริงของเด็กๆ ชาวยิว

---

[40] http://www.rankinfoundation.org/about/history/



ปกหนังสือ Life in a Jar: The Irena Sendler Project
ตีพิมพ์ครั้งที่ 2 ปี 2011 โดย Long Tail Press

ที่เธอช่วยได้ไว้ในไห ละครของเด็กชาวคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์เดินทางจากแคนซัสไปแมรีแลนด์ นิวยอร์ก และที่สุดไปถึงนครวอร์ซอ โปแลนด์ ละครของพวกเด็ก ๆ อเมริกันทำให้โปแลนด์ค้นพบและรู้จักผู้หญิงชาวโปแลนด์นับถือคาทอลิก ผู้ก่อวีรกรรมช่วยชีวิตเด็กชาวยิวให้รอดจากภัยนาซีกว่า 2,000 คน ผู้หญิงคนนี้ชื่อ Irena Sendler[41]

Irena Sendler เกิดในตระกูลคาทอลิกเมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 1910 ที่กรุงวอร์ซอ ประเทศโปแลนด์ บิดาของเธอเป็นแพทย์ แต่เสียชีวิตตั้งแต่ปี 1917 เนื่องจากติดโรคไข้รากสาดใหญ่จากการรักษาผู้ป่วย ซึ่งหมอคนอื่นไม่ยอมรักษา เพราะส่วนใหญ่เป็นชาวยิวที่ยากจน[42] หลังการเสียชีวิตของบิดา ชุมชนชาวยิวได้ให้การช่วยเหลือมารดาของเธอให้เธอได้รับการศึกษา ประสบการณ์ชีวิตเช่นนี้แตกต่างไปจากเด็กชาวโปแลนด์อื่น เพราะทั้งโตมาในครอบครัวที่ไม่รังเกียจชาวยิว เล่นกับเด็กชาวยิวเป็นเรื่องปรกติ ทั้งเพราะคำสอนของพ่อเธอว่า "มนุษย์เรานั้นแบ่งเป็นดีกับชั่วเท่านั้น เผ่าพันธุ์ ศาสนา สัญชาติ ไม่มีความหมาย"[43]

อาจเพราะโตมาในครอบครัวเช่นนั้น เมื่อ Sendler เข้าศึกษาวิชาวรรณคดีที่มหาวิทยาลัยวอร์ซอ และได้เห็นระบบที่ให้นักศึกษายิวนั่งแยกจากนักศึกษาอื่น ๆ ที่เรียกว่า "ghetto-bench system" ซึ่งใช้กันทั่วไปในโปแลนด์ตั้งแต่ก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง เธอจึงลุกขึ้นคัดค้านระบบนี้ และเมื่อเพื่อนนักศึกษาชาวยิวของเธอถูกนักศึกษาโปแลนด์อื่นรุมทำร้าย เธอก็ประท้วงด้วยการขีดฆ่าตราประทับที่ระบุให้เธอนั่งในที่นั่งของ "อารยัน" ที่เรียกว่า "Aryan" seats[44] บนบัตรนักศึกษาของเธอ

---

[41] Jack Mayer, *Life in a Jar: The Irena Sendler Project* (Middlebury, Vermont: Long Trail Press, 2011).

[42] http://info-poland.buffalo.edu/classroom/sendler/

[43] http://canadafreepress.com/index.php/article/3230

[44] http://www.economist.com/node/11402658

เอง จนเธอถูกมหาวิทยาลัยลงโทษให้พักการศึกษา 3 ปี ระหว่างนั้น เธอได้เข้าร่วมกับพรรคสังคมนิยมโปแลนด์ (Polish Socialist party)[45]

เมื่อกองทัพนาซีมาถึงกรุงวอร์ซอในปี 1939 Irena Sendler ทำงานเป็นเจ้าหน้าที่อาวุโสที่แผนกสวัสดิการสังคมของกรุงวอร์ซอ (Warsaw Social Welfare Department) ซึ่งเป็นหน่วยงานที่จัดตั้งโรงทานในย่านต่างๆ ของเมือง ซึ่งนอกจากจะให้ความช่วยเหลือด้านอาหารแล้ว ยังช่วยเหลือด้านอื่นๆ ทั้งยารักษาโรค เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม รวมทั้งให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่เด็กกำพร้า ผู้สูงอายุ และบรรดาผู้ยากไร้ด้วย ยิ่งไปกว่านั้น เธอเองยังช่วยรับจดทะเบียนตรวจโรคให้แก่ชาวยิวด้วยการจดทะเบียนปลอม โดยใช้ชื่อคริสเตียนปลอมให้เด็กๆ เพื่อป้องกันการตรวจสอบจากพวกนาซีด้วย[46]

เมื่อ Sendler ยังไม่สามารถช่วยอะไรชาวยิวในสลัมวอร์ซอ (Warsaw Ghetto) ซึ่งถูกสร้างขึ้นเมื่อปี 1940 และมีชาวยิวกว่า 450,000 คนถูกกวาดต้อนให้ไปอยู่ที่นั่นได้มากนัก จึงพยายามช่วยเหลือบรรดาเด็กกำพร้าชาวยิวไว้ก่อน เนื่องจากพวกเขาไม่ได้รับการเหลียวแล เธอได้รับอนุญาตให้เข้าออกสลัมเป็นกรณีพิเศษได้ ในฐานะเจ้าหน้าที่แผนกสวัสดิการสังคมที่เชี่ยวชาญโรคไข้รากสาดใหญ่ ต่อมาในปี 1942 Sendler ร่วมกับเพื่อนในขบวนการใต้ดินโปแลนด์ต่อต้านนาซี ก่อตั้งองค์กรใต้ดินชื่อ “Zegota” เพื่อช่วยเหลือชาวยิวให้พ้นภัยนาซี[47]

ขณะที่ทำงานในย่านสลัมชาวยิว เธอได้ช่วยเหลือชีวิตเด็กชาวยิวไว้ได้ประมาณ 2,500 คน[48] Sendler ใช้วิธีการต่างๆ สารพัด เช่น นำ

---

[45] http://www.irenasendler.org/facts-about-irena/

[46] http://www.auschwitz.dk/sendler.htm

[47] http://global.britannica.com/EBchecked/topic/1441779/Irena-Sendler

[48] http://www.auschwitz.dk/sendler.htm

เด็กออกมากับโลงศพและซ่อนไว้ในรถพยาบาล หรือแม้กระทั่งผ่านทางท่อระบายน้ำเสีย เป็นต้น ยิ่งไปกว่านั้น เธอยังได้ทำสูติบัตรปลอม ให้ชื่อปลอมแบบอารยันแก่เด็กเหล่านั้น และนำไปฝากไว้ในสถานเลี้ยงเด็กกำพร้าของชาวคริสต์ที่ให้ความสงสาร ที่น่าทึ่งคือเธอได้เขียนชื่อจริงของเด็กๆ เหล่านี้ไว้ในขวดแล้วฝังดินไว้ เพื่อรอวันที่พวกเด็กๆ โตเป็นผู้ใหญ่เขาจะได้รู้ชื่อที่แท้จริงของเขา[49]

Sendler ถูกตำรวจ Gestapo จับได้เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 1943 พวกนาซีทรมานเธอเพื่อให้บอกที่ซ่อนของเด็กๆ ชาวยิว แต่แม้จะถูกทรมานมากเพียงไร ถึงขั้นที่พวกนั้นจับเธอทุบขาและเท้าทั้งสองจนแตก เธอก็ไม่ได้ปริปากบอกความลับเกี่ยวกับเด็กๆ ที่เธอช่วยเหลือเอาไว้ เธอถูกตัดสินประหารชีวิต แต่เพื่อนๆ สมาชิกขององค์กร Zegota ติดสินบนทหารนาซี จนเธอสามารถหนีออกมาได้ในท้ายที่สุด โดยชื่อเธอปรากฏอยู่ในรายชื่อผู้ที่ถูกประหารไปแล้ว[50]

หลังจากหนีความตายมาได้ เธอก็ใช้ชีวิตหลบๆ ซ่อนๆ เช่นเดียวกับเด็กที่เธอเคยให้การช่วยเหลือ จนเมื่อสงครามโลกครั้งที่สองสิ้นสุดลง เธอจึงเริ่มขุดไหที่เขียนชื่อจริงของเด็กๆ เอาไว้ และเริ่มตามหาครอบครัวของพวกเขา[51] ในปี 2007 เธอถูกเสนอชื่อเข้าชิงรางวัลโนเบลสาขาสันติภาพ แต่ปีนั้น รองประธานาธิบดี Al Gore ได้รับรางวัลนี้ Irena Sendler เสียชีวิตเมื่อวันที่ 12 พฤษภาคม 2008 ในวัย 98 ปี

เมื่อข้าพเจ้าสอนเรื่องของ Irena Sendler ข้าพเจ้ามักคิดถึงความแปลกประหลาดมากหลาย เรื่องเล่าของเธอคงเลือนหายไป ถ้า

---

[49] http://global.britannica.com/EBchecked/topic/1441779/Irena-Sendler และโปรดพิจารณา Mayer, *Life in a Jar.*

[50] http://global.britannica.com/EBchecked/topic/1441779/Irena-Sendler

[51] http://www.irenasendler.org/facts-about-irena/



Irena Sendler ในวัยต่าง ๆ

ที่มา: http://www.thejcconline.com

ไม่เพราะเด็ก ๆ จากแคนซัสต้องทำโครงงานประวัติศาสตร์ของพวกเขา ทำไมข้าพเจ้าไม่เคยได้ยินเรื่องราวของผู้หญิงคนนี้ แต่รู้จักวีรชนผู้ช่วยชีวิตชาวยิวมากหลาย ไม่ว่าจะเป็น Oskar Schindler[52] หรือ Raoul Wallenberg?[53] Sendler และเพื่อน ๆ ของเธอซึ่งส่วนใหญ่เป็นคาทอลิกทำเรื่องมหัศจรรย์ด้วยการช่วยชีวิตเด็ก ๆ ชาวยิวได้อย่างไร? และที่สำคัญ การกระทำของเธอคือช่วยเด็ก ปลอมเอกสาร หลอกลวงนาซี ติดสินบนทหาร จะถือเป็นสันติวิธีได้หรือไม่เพียงไร?

ในงานวิจัยศึกษาการต่อต้านของเหยื่อการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์เปรียบเทียบ ทั้งในกรณีพวกนาซีฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ชาวยิวในยุโรป (1941-1945) กรณีระบอบพล พต ฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ชาวเขมร (1975-1979) หรือกรณีรวันดา (1994) นักวิจัยพบว่าสิ่งสำคัญคือการคงสภาพความเป็นมนุษย์ของเหยื่อการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ไว้ให้ได้ และวิธีการที่ช่วยให้เหยื่อต่อต้านค่ายกักกันเหล่านี้ด้วยวิธีไม่ให้การทำลายตัวตนของเหยื่ออย่างสมบูรณ์แบบสำเร็จ ก็ต้องนับว่าเป็นสันติวิธี[54] ข้าพเจ้าเองเคยเสนอว่า การ "ช่วย" ผู้คนในสถานการณ์ยากลำบากแสนสาหัสอย่างในค่ายกักกันชาวยิว ก็ต้องนับเป็นสันติวิธี และที่สำคัญ การ "ข้ามเส้นแบ่งมายา" เพื่อช่วยเหลือเหยื่อความรุนแรงในสถานการณ์ความขัดแย้งที่ถึงตาย เป็นสันติวิธีที่จำเป็นอย่างยิ่ง ในโลกที่พิษความเกลียดชัง "คนอื่น" ที่แตกต่างจากตนเองแพร่

---

52 Thomas Keneally, *Schindler's List* (1982) (London: Sceptre, 1994).

53 Sharon Linnea, *Raoul Wallenberg: The Man Who Stopped Death* (Philadelphia and Jerusalem: The Jewish Publication Society, 1993).

54 Laura K. Taylor, "The Roots of Resistance: Victims' Responses to Genocide," in Rhea Dumont, Tom H. Hastings and Emiko Noma (eds.), *Conflict Transformation: Essays on Methods of Nonviolence* (Jefferson, North Carolina and London: McFarland & Company, 2013), pp. 86-107.

ระบาดเช่นนี้[55] ในงานศึกษาชิ้นหลังๆ ข้าพเจ้าเห็นว่าการกระทำอย่างของ Sendler เป็นสันติวิธีได้ทั้งในระดับวิธีการและเป้าหมาย แม้ว่าเธอจะไม่ได้ใช้ "สัจจะ" เป็นหลักการกำกับวิธีไม่ใช้ความรุนแรงของเธอก็ตาม เพราะกล่าวให้ถึงที่สุด "สี" ของสันติวิธีไม่ใช่ดำหรือขาว แต่พร่าเลือนกว่าที่มักจะเชื่อกัน[56]

แต่ในยุคสมัยของเรา ผู้หญิงอีกคนหนึ่งลุกขึ้นท้าทายอำนาจรัฐด้วยสันติวิธี เพื่อพิทักษ์สิทธิของผู้คนกลุ่มน้อยกลุ่มหนึ่งในซาฮาราตะวัน-ตก

สันติวิธีพิทักษ์สิทธิมนุษยชน - เรื่องราวของ Aminatou Haidar

Aminatou Haidar เป็นนักกิจกรรมด้านสิทธิมนุษยชนชาวซาห์ราวี (Sahrawi) และเป็นผู้สนับสนุนอิสรภาพของซาฮาราตะวันตก (Western Sahara) เธอเป็นประธานของ Collective of Sahrawi Human Rights Defenders (CODESA) (กลุ่มพิทักษ์สิทธิมนุษยชนซาห์ราวี) เธอมักถูกเรียกว่า "คานธีแห่งซาห์ราวี" (Sahrawi Gandhi) เพราะเธอเป็นหนึ่งในผู้ปกป้องสิทธิมนุษยชนโดดเด่นที่สุดในซาฮาราตะวันตก[57] เธอเกิดที่เมือง Akka โมร็อกโก เมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม 1966 ภายใต้บรรยากาศและการเลี้ยงดูในประเพณีแบบเบดูอิน[58]

---

[55] Chaiwat Satha-Anand, "Crossing the Enemy's Line: Helping the Others in Violent Situations through Nonviolent Action," in *Peace Research: The Canadian Journal of Peace Studies* Vol. 33 No. 2 (Summer 2001), pp. 105-114.

[56] โปรดพิจารณาข้อถกเถียงของปรากฏการณ์เช่นนี้ในศตวรรษที่ 21 ใน Chaiwat Satha-Anand, "La couleur des alternatives. Repenser les actions non-violentes au XXIe Siecle," *Diogene* No. 243-244 (Juillet-Decembre 2013-publie Janvier 2015), pp. 203-221.

[57] http://rfkcenter.org/aminatou-haidar

[58] http://www.africaeforum.org/portfolio/aminatou-haidar/

ในเดือนพฤศจิกายน 1987 เธอตัดสินใจเข้าร่วมกับผู้คนอีกนับร้อยในการจัดการชุมนุมอย่างสันติ[59] เพื่อต่อต้านการละเมิดสิทธิมนุษย-ชนอย่างรุนแรงโดยรัฐบาลโมร็อกโก นับตั้งแต่ที่ได้เข้ายึดครองดินแดนซาฮาราตะวันตกเมื่อเดือนตุลาคม 1975 เป็นต้นมา เจ้าหน้าที่โมร็อกโกได้เข้าสลายการชุมนุมดังกล่าว และจับกุมผู้ชุมนุมไปกว่า 400 คน มีอีก 70 คนที่สูญหาย ซึ่งในจำนวนนี้ 17 คนเป็นผู้หญิง และ Aminatou Haidar ก็เป็นหนึ่งในนั้น เธอถูกคุมขังในคุกลับเป็นเวลา 4 ปี โดยปราศจากการดำเนินคดี เธอถูกทรมานอย่างหนักด้วยวิธีการต่างๆ นานา เช่น การช็อตด้วยไฟฟ้า การยัดปากด้วยผ้าชุบน้ำยาเคมี ตลอดระยะเวลาที่ถูกขัง เธอยังถูกปิดตาตลอดเวลาด้วย การทรมานเหล่านี้ส่งผลต่อสุขภาพของเธออย่างถาวร หลังจากถูกปล่อยตัวในปี 1991 เธอกล่าวถึงประสบการณ์ที่รอดจากคุกว่า "(ฉันเหมือน)ผี ศพที่ยังมีชีวิต (เป็น)หญิงสาวที่กลับมาจากนรกที่ไม่มีชื่อ"[60] ขณะที่ทางการโมร็อกโกไม่ได้ออกมาให้คำอธิบายใดๆ เกี่ยวกับการควบคุมตัวเธอ[61]

14 ปีต่อมา เธอร่วมประท้วงรัฐบาลอีกครั้งที่เมือง El-Aaiún เมื่อวันที่ 17 มิถุนายน 2005 เธอถูกตำรวจทำร้ายร่างกาย บาดเจ็บที่ศีรษะ ต้องเย็บ 12 เข็ม กระดูกซี่โครงหัก 3 ซี่ เมื่อออกจากโรงพยาบาลก็ถูกจับกุมในข้อหา "ปลุกปั่นยุยงและมีส่วนร่วมในการประท้วงที่ใช้ความรุนแรง รวมถึงเป็นสมาชิกของกลุ่มองค์กรใต้ดิน"[62] เธอถูกคุมขังที่ "คุกมืด" (black prison) แห่ง El Aaiún ในบริบทการถูกทรมานภายใต้สภาพความเป็นอยู่ที่แสนลำบากของนักโทษในคุก เธอกับเพื่อนผู้ต้องขังชาวซาห์ราวีอีก 37 คนได้ต่อต้านความรุนแรงนี้ด้วยการร่วมกันอดอาหารประท้วงเป็น

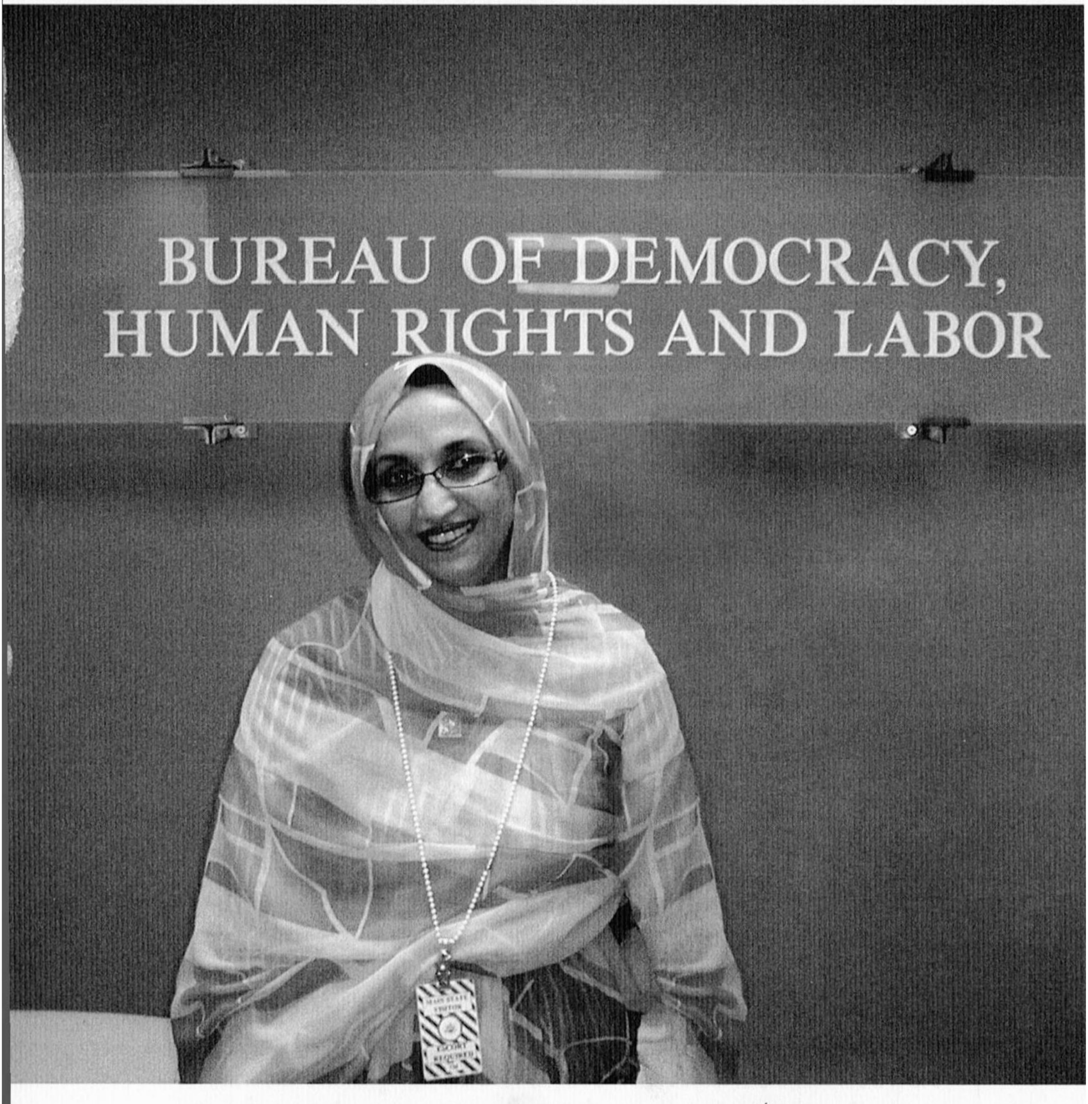
---

[59] http://rfkcenter.org/aminatou-haidar

[60] http://rfkcenter.org/aminatou-haidar

[61] http://www.africaeforum.org/portfolio/aminatou-haidar/

[62] http://www.africaeforum.org/portfolio/aminatou-haidar/



Aminatou Haidar ที่ Bureau of Democracy,
Human Rights, and Labor สหรัฐอเมริกา ปี 2009
ที่มา: https://laiaymaria.wordpress.com

เวลา 32 วัน เพื่อเรียกร้องให้ทางการสอบสวนการซ้อมทรมานในคุก และปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ในคุก ตลอดจนเรียกร้องให้ปล่อยตัวนักโทษการเมืองทั้งหมด เธอถูกปล่อยตัวในเดือนมกราคม 2006 เธอกล่าวว่า "ความสุขที่ถูกปล่อย(ของฉัน)ไม่สมบูรณ์ เพราะนักโทษการเมืองชาวซาห์ราวีทั้งหมดไม่ได้ถูกปล่อยมาด้วย และเพราะไม่มีการปลดปล่อยอาณาเขตของมาตุภูมิ ซึ่งยังอยู่ใต้การครอบครองของผู้กดขี่"[63]

วันที่ 13 พฤศจิกายน 2009 หลังจากเดินทางไปรับรางวัล Civil Courage Prize ที่สหรัฐอเมริกา ซึ่งมอบให้เพื่อเป็นเกียรติสำหรับการต่อสู้เพื่อสิทธิในการปกครองตนเอง (self-determination) ของชาวซาห์ราวีในซาฮาราตะวันตก[64] Aminatou Haidar ถูกเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลโมร็อกโกกักตัวไว้ที่สนามบินเมือง El Aaiún ในซาฮาราตะวันตก เมื่อเธอระบุที่อยู่ (home) ในแบบฟอร์มตรวจคนเข้าเมืองขาเข้า (landing card) ว่า "Western Sahara" หรือซาฮาราตะวันตก แทนที่จะเป็น "Moroccan Sahara" หรือซาฮาราโมร็อกโก เจ้าหน้าที่ได้ซักถามเธอเกี่ยวกับการเดินทาง ความคิดเห็นทางการเมือง และความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นๆ เมื่อซักถามเสร็จก็ยึดหนังสือเดินทางและบัตรประจำตัวประชาชนของเธอ และกักตัวเธอไว้ที่สนามบินในคืนนั้น[65]

วันรุ่งขึ้น (14 พฤศจิกายน) ทางการโมร็อกโกเสนอที่จะปล่อย Haidar หากเธอยอมรับต่อสาธารณชน ใน "อำนาจอธิปไตย" ที่โมร็อกโกมีเหนือซาฮาราตะวันตก แต่เธอปฏิเสธข้อเสนอดังกล่าว จึงถูกปฏิเสธ

---

[63] http://rfkcenter.org/aminatou-haidar

[64] ซาฮาราตะวันตกเคยเป็นดินแดนอาณานิคมจนถึงปี 1975 และต่อมาถูกยึดครองโดยโมร็อกโก ประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวซาห์ราวี (Sahrawi) ซึ่งอ้างสิทธิ์ในการปกครองตนเองในดินแดนนี้เช่นกัน

[65] "Morocco Must Allow Human Rights Activist Aminatou Haidar to Return Home," Amnesty International, http://www.amnesty.org/en/appeals-for-action/morocco-must-allow-human-rights-activist-aminatou-haidar-return-home, accessed on February 6, 2015.

ไม่ให้เข้าประเทศ และส่งตัวไปยังสนามบินเมืองลันซาโรเต (Lanzarote) ในหมู่เกาะคานารี (Canary Islands) ของสเปน[66]

วันที่ 15 พฤศจิกายน Haidar ตัดสินใจเริ่มอดอาหารที่สนามบินนั้นเอง เพื่อประท้วงการจับกุมคุมขังและการปฏิเสธสิทธิของเธอที่จะกลับบ้านเกิด โดยเธอกล่าวว่าจะอดอาหารไปจนกว่ารัฐบาลสเปนและโมร็อกโกจะยอมให้เธอเดินทางกลับบ้าน หรือไม่ก็จนกว่าเธอจะตาย[67] ซึ่งในช่วงแรกนั้น กระทรวงการต่างประเทศสเปนเปิดเผยว่าไม่สามารถทำเช่นนั้นได้ เพราะเธอไม่มีหนังสือเดินทาง[68]

ระหว่างการอดอาหารประท้วงดังกล่าว Haidar ได้รับการสนับสนุนจากหลายฝ่าย อาทิ องค์การนิรโทษกรรมสากล (Amnesty International) รัฐมนตรีต่างประเทศสหรัฐฯ Hillary Clinton และนักแสดงชาวสเปน Javier Bardem ก็ออกมากล่าวว่านายกรัฐมนตรีสเปนในขณะนั้น คือ José Luis Rodriguez Zapatero ควรจะถูกตำหนิ ถ้าหากเธอเสียชีวิตลงบนผืนแผ่นดินสเปน[69]

หลังถูกกดดันจากหลายทิศทาง รัฐบาลสเปนจึงเสนอให้สถานะพลเมืองหรือสถานะผู้ลี้ภัยแก่ Haidar แต่เธอก็ยังปฏิเสธ และยังคงยืนยัน

---

[66] หมู่เกาะคานารีอยู่ในมหาสมุทรแอตแลนติก ห่างออกไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของโมร็อกโกไม่มากนัก

[67] “Aminatou Haidar hunger strikes in protest of detainment, Western Sahara, 2009,” Global Nonviolent Action Database, http://nvdatabase.swarthmore.edu/content/aminatou-haidar-hunger-strikes-protest-detainment-western-sahara-2009, accessed on February 6, 2015.

[68] “Western Sahara activist on hunger strike at Lanzarote airport,” theguardian.com, http://www.theguardian.com/world/2009/nov/17/western-sahara-hunger-strike, accessed on February 6, 2015.

[69] “Aminatou Haidar hunger strikes in protest of detainment, Western Sahara, 2009,” Global Nonviolent Action Database, http://nvdatabase.swarthmore.edu/content/aminatou-haidar-hunger-strikes-protest-detainment-western-sahara-2009, accessed on February 6, 2015.



Aminatou Haidar กับสัญลักษณ์ *V-for-Victory*
ที่มา: *Western Sahara*

สิทธิที่จะกลับไปซาฮาราตะวันตก การที่เธอปฏิเสธข้อเสนอของรัฐบาลสเปน ทำให้ความตึงเครียดระหว่างสเปนกับโมร็อกโกเพิ่มขึ้น

หลังจากนั้น ต้นเดือนธันวาคม กระทรวงการต่างประเทศสเปนจึงเสนอให้เธอถือหนังสือเดินทางสเปน แต่เธอก็ปฏิเสธอีกเช่นเคย ขณะนั้นร่างกายของเธอเองก็ทรุดลงอย่างหนัก แพทย์ที่เข้ามาตรวจดูอาการเธออย่างละเอียด ระบุในเวลานั้นว่าเธออาจมีชีวิตอยู่ได้เพียง 5 ชั่วโมง กระทั่งเมื่อวันที่ 11 ธันวาคม Hillary Clinton รัฐมนตรีต่างประเทศสหรัฐฯ ได้ติดต่อไปยังรัฐมนตรีต่างประเทศโมร็อกโก เพื่อให้รีบทำตามข้อเรียกร้องของเธอ[70] ขณะที่องค์การนิรโทษกรรมสากลได้ส่งจดหมายถึง Ban Ki-moon เลขาธิการองค์การสหประชาชาติ เพื่อกระตุ้นการดำเนินการช่วยเหลือของสหประชาชาติ อีกทั้งยังเน้นย้ำถึงข้อเรียกร้องเกี่ยวกับอิสรภาพของชาวซาห์ราวีด้วย ในเวลาไล่เลี่ยกันนี้ Nicolas Sarkozy ประธานาธิบดีฝรั่งเศสขณะนั้น ก็ได้เข้ามาช่วยคลี่คลายสถานการณ์อีกแรงหนึ่ง โดยพยายามสอบถามกดดันรัฐบาลโมร็อกโกถึงการคืนหนังสือเดินทางให้แก่เธอ[71]

วันที่ 16 ธันวาคม หลังการอดอาหารผ่านไป 32 วัน สุขภาพของ Haidar ก็ย่ำแย่ลงอย่างถึงที่สุด เพราะเธอไม่สามารถแม้แต่จะกลืนของเหลวได้แล้ว ในที่สุด เธอจึงถูกนำตัวส่งโรงพยาบาล และในคืนวันนั้นเองที่รัฐบาลโมร็อกโกยอมให้เธอเดินทางกลับสู่บ้านเกิดอีกครั้งหนึ่ง โดยระบุว่าเห็นด้วยกับการร้องขอของมิตรประเทศและคู่ค้า ขณะที่โฆษกกระทรวงการต่างประเทศเปิดเผยกับสำนักข่าว BBC ว่าสเปนได้ออก

---

[70] "Aminatou Haidar," Africa Economic Forum, http://www.africaeforum.org/portfolio/aminatou-haidar/, accessed on February 6, 2015.

[71] "Aminatou Haidar hunger strikes in protest of detainment, Western Sahara, 2009," Global Nonviolent Action Database, http://nvdatabase.swarthmore.edu/content/aminatou-haidar-hunger-strikes-protest-detainment-western-sahara-2009, accessed on February 6, 2015.

เอกสารใบเบิกทาง "salvoconducto" (safe-conduct) สำหรับการเดินทางของเธอในครั้งนี้

เธอกล่าวกับฝูงชนที่มารอรับเธอที่สนามบิน El-Aaiún ว่า "นี่เป็นชัยชนะ เป็นความสำเร็จของสิทธิมนุษยชน ของความยุติธรรมระหว่างประเทศ และเพื่อซาฮาราตะวันตก ... และทั้งหมดนี้ต้องขอบคุณแรงกดดันของพวกท่าน"[72] ขณะที่ผู้สนับสนุนที่ร่วมค้างคืนกับเธอมากกว่า 20 วันในช่วงของการอดอาหารคนหนึ่งกล่าวด้วยยินดีว่า "คุณนึกไม่ถึงหรอกว่าวันแล้ววันเล่าที่เราเห็นเธอต้องทรมานเช่นนั้น (เรารู้สึกอย่างไร) แต่ก็น่าทึ่งจริง ๆ ที่เห็นการอดอาหารประท้วงของผู้หญิงคนเดียวจะเคลื่อนโลกได้"[73]

Aminatou Haidar ได้รับรางวัลเกียรติยศในระดับนานาชาติมากมาย และได้รับการเสนอชื่อเข้าชิงรางวัลโนเบลสาขาสันติภาพในปี 2012 แต่ผู้หญิงคนเดียวจากซาฮาราตะวันตกผู้นี้ไม่ได้รางวัล เพราะผู้ได้รางวัลนี้ในปีนั้นคือสหภาพยุโรป

สันติวิธีต่อสู้เพื่อคนจน - เรื่องของหิ่งห้อย

ก่อนที่เขื่อนปากมูลจะเริ่มใช้งานในปี 2537 การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยได้ดำเนินการหลายอย่าง ทั้งศึกษาข้อดีข้อเสียต่าง ๆ แต่คงตัดสินใจได้เมื่อพบในรายงานศึกษาปี 2528 ว่าโครงการนี้เหมาะจะลงทุน เพราะผลตอบแทนจากการสร้างเขื่อนต่อต้นทุนสูงถึงร้อยละ 17.1 เพียงแต่ต้องดำเนินการกับราษฎรประมาณ 4,000 ครัวเรือนที่อาศัยอยู่บริเวณนั้น หลังจากเริ่มสร้างเขื่อน ชาวบ้านปากมูนก็ลุกขึ้นคัดค้านการสร้างเขื่อนนี้มาแต่แรก

---

[72] http://www.africaeforum.org/portfolio/aminatou-haidar/

[73] "Hunger striker Aminatou Haidar returns to W Sahara," BBC, http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/8421107.stm, accessed on February 6, 2015.

ผู้หญิงคนแรกๆ ที่ลุกขึ้นต่อสู้คัดค้านการสร้างเขื่อนปากมูล ชื่อ "แม่สมปอง" หรือ สมปอง เวียงจันทร์ เธอเล่าว่า เมื่อเสียงคัดค้านไม่สามารถหยุดการก่อสร้างและเสียงระเบิดได้ ต้นเดือนมีนาคม 2536 ชาวบ้านกว่า 400 คนจึงบุกเข้ายึดเครื่องมือก่อสร้าง และนอนขวางลูกระเบิด เพราะพวกเธอคิดว่าต้องทำอะไรสักอย่าง อากาศก็หนาว ผู้ชุมนุมก็เดือดร้อนหนัก เมื่อเห็นว่าอยู่ก็ตาย กลับก็ตาย เพราะจะไม่มีอะไรกิน อีกทั้งสะเก็ดระเบิดก็ "กระเด็นใส่บ้านทุกวัน" พวกเธอจึงตกลงกันว่า การไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ มีเครื่องเจาะ 3 เครื่อง เอาผู้หญิงสักร้อยไปยึดเครื่องเจาะน่าจะทำได้ ที่สุด "พวกแม่หญิงเลยจับแขนล้อมเป็นวงยึดเครื่องเจาะเอาไว้" อดีตกำนันรวมลูกบ้านจำนวนประมาณ 100 คนมาชุมนุมสนับสนุนการสร้างเขื่อน ที่สุดก็เกิดความรุนแรงขึ้น ทำให้ฝ่ายผู้คัดค้านเขื่อนบาดเจ็บ 31 คน เพราะถูกทำร้าย บางคนเล่าว่าถูกตำรวจร่วมเข้ามาทำร้ายด้วย แต่ผลประการหนึ่งของการคัดค้านครั้งนี้ ทำให้การสร้างเขื่อนต้องชะงักลงชั่วคราว[74]

แม่สมปองเล่าความรู้สึกว่าทำไมจึงทำเช่นนั้นไว้ว่า

"ตอนนั้นเจ็บปวดมาก ตั้งปฏิญาณไว้กับตัวเอง มึงเอาแม่น้ำกูไป มึงทำลายชีวิตกู กูไม่ยอมมึงแน่ จะแลกด้วยชีวิตก็ยอม แต่มึงต้องเอาแม่น้ำของพวกกูคืนมา ตอนนั้นคิดอย่างนี้จริงๆ ทุกวันนี้ก็ยังคิดอยู่ไม่เปลี่ยนแปลง"[75]

ตอนนั้น ผู้หญิงอีกคนหนึ่งที่มาจากกรุงเทพฯ ไม่เห็นด้วยที่ชาวบ้านจะไปนอนขวางระเบิด เธอเห็นว่าเสี่ยงเกินไป เพราะตอนนั้นระเบิดกำลังถูกวาง ชนวนกำลังเตรียมจะจุด

---

[74] วนิดา ตันติวิทยาพิทักษ์, "หากไม่มีเสรีภาพ ก็ปราศจากสันติภาพ," http://www.oknation.net/blog/humanrights/2007/12/04/entry-1.

[75] http://satien-nation.blogspot.com/

ผู้หญิงอีกคนนี้ชื่อ วนิดา ตันติวิทยาพิทักษ์ หรือที่ใครๆ เรียกเธอว่า "มด"

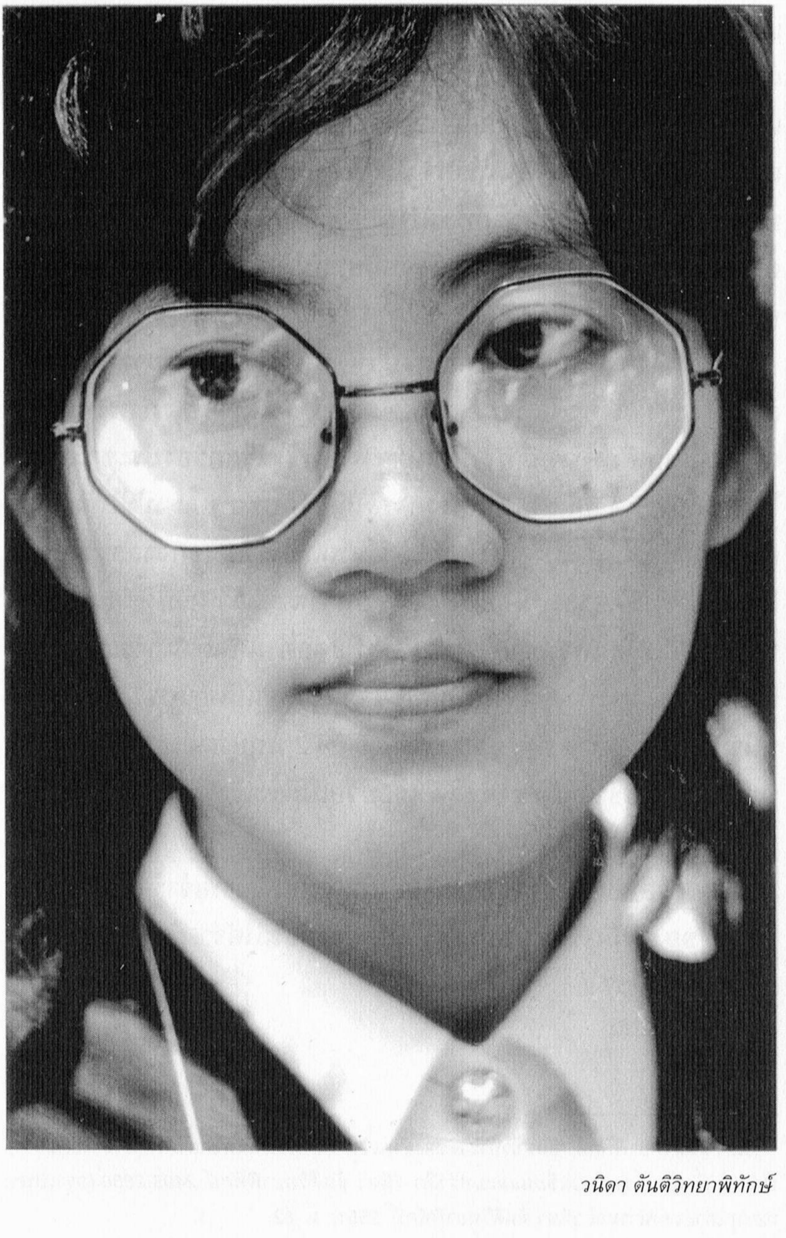
ผู้หญิงคนนี้เป็นใคร?

วนิดา ตันติวิทยาพิทักษ์ ชื่อเล่นชื่อ "อาจี้" เกิดที่กรุงเทพฯ ในครอบครัวชาวจีนอพยพ เมื่อ 7 พฤศจิกายน 2498 ในบ้านซึ่งทำโรงงานทำยากันยุง (ซึ่งกิจการก็ไม่ดีเท่าใดนัก) มีพี่น้องรวม 7 คน วนิดาเป็นคนที่สอง ที่น่าสนใจคือ แม่ของวนิดา แม้จะเป็นลูกสาวของคนจีน แต่กลับมีอิสระมากพอสมควร เธอชอบดูหนัง และได้เรียนหนังสือจีน นอกจากนี้ เมื่อมีลูกๆ เธอยังเป็นคนยืนยันว่าให้ส่งลูกๆ เรียนโรงเรียนฝรั่ง (อัสสัมชัญ) ไม่ใช่โรงเรียนจีนอย่างที่สามีต้องการ แม้ว่าจะมีค่าใช้จ่ายสูงก็ตาม[76] วนิดาเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายที่โรงเรียนสตรีมหาพฤฒาราม เข้าร่วมชุมนุม 14 ตุลาคม 2516 เข้าเรียนธรรมศาสตร์ที่คณะเศรษฐศาสตร์ภาคค่ำ ทำกิจกรรมหลายอย่าง

เมื่ออายุ 20 ปี วนิดาได้เข้าร่วมประท้วงกับกรรมกรโรงงานยีนส์ฮาร่าเพื่อขอขึ้นค่าแรง คนงานยึดโรงงาน 5 เดือน และตัดสินใจเปิดเครื่องจักรผลิตกางเกงยีนส์ออกขายเอง จนถูกตำรวจเข้าปราบปรามสมัย ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี เธอจึงไปรวมตัวกับผู้คนที่บ้านนายกรัฐมนตรี เรียกร้องให้นายกรัฐมนตรีสัญญาว่าจะไม่ทำร้ายคนงานฮาร่า จึงถูกจับข้อหาก่อความไม่สงบ หลังจากเกิดเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 เธอตัดสินใจเข้าป่าร่วมการต่อสู้กับพรรคคอมมิวนิสต์

---

[76] ที่น่าสนใจอีกประการคือเรื่องการกินของคนในบ้าน ซึ่งครอบครัวจะกินอาหารแบบที่คนงานกิน วนิดาเล่าว่า "สำหรับเรื่องการกินอยู่ เนื่องจากเราต้องทำอาหารเลี้ยงคนงานด้วย แม่จะทำกับข้าวเป็นสองชุด คนงานกินอย่างไร พวกเราก็กินอย่างนั้น คนงานจะกินก่อน หลังจากนั้นลูกๆ ทั้ง 7 คนและแม่จะได้กิน..." วนิดา ตันติวิทยาพิทักษ์, "แม่จ๋า," ใน วันชัย ตันติวิทยาพิทักษ์ (บรรณาธิการ), *ปณิธานหิ่งห้อย: รวมงานเขียนและบทรำลึก วนิดา ตันติวิทยาพิทักษ์ 2498-2550* (กรุงเทพฯ: กองทุนตามเจตนารมณ์ วนิดา ตันติวิทยาพิทักษ์, 2551), น. 67.



วนิดา ตันติวิทยาพิทักษ์

แห่งประเทศไทยเช่นเดียวกับนักศึกษาปัญญาชนอีกมากหลาย เมื่อป่าแตก เธอกลับมาเรียนที่ธรรมศาสตร์ในคณะรัฐศาสตร์ จนจบปริญญาตรีเมื่อปี 2527 จากนั้นก็ประกอบอาชีพส่วนตัวเช่นเดียวกับพี่น้องคนอื่นๆ เช่น ขายประกันชีวิต เป็นไกด์นำเที่ยวภายในประเทศ ขายเสื้อยืดให้นักท่องเที่ยว เป็นต้น เพื่อช่วยทางบ้านปลดหนี้สิน เธอกล่าวถึงชีวิตของตนเองในช่วงนี้ว่า "ฉันเป็นนักสังคมนิยมล้มเหลว ส่วนพ่อเป็นนายทุนล้มละลาย"[77]

หลังจากสถานการณ์ทางบ้านดีขึ้น วนิดากลับมาทำงานเพื่อสังคมใหม่ ทั้งเรื่องต่อต้านอาวุธนิวเคลียร์ ส่งเสริมมิตรภาพไทย-ลาว สนับสนุนนักศึกษาพม่าที่ลี้ภัยในประเทศไทย เรียกร้องประชาธิปไตยในประเทศตนด้วยสันติ ทำโครงการสันติวิธีกับพระและแม่ชีในกัมพูชาสำหรับปัญหาในประเทศที่เธอเข้าไปร่วมรณรงค์ด้วย นอกจากการคัดค้านรัฐประหารในปี 2535 เมื่อคณะ รสช. ยึดอำนาจแล้ว เธอได้ทำงานอย่างหนักร่วมกับผู้คนที่จนยากในประเทศเพื่อต่อต้านคัดค้านการสร้างเขื่อนปากมูล และการทำงานร่วมกับสมัชชาคนจน จนเกิดการชุมนุม 99 วันหน้าทำเนียบรัฐบาล ตั้งแต่ 25 มกราคม ถึง 2 พฤษภาคม 2540 ในฐานะที่ปรึกษาเครือข่ายสมัชชาคนจน เธอป่วยเป็นมะเร็งเต้านม และเสียชีวิตเมื่อวันที่ 6 ธันวาคม 2550

เมื่อได้เห็นได้อ่านประวัติของผู้หญิงคนนี้ ข้าพเจ้ารู้สึกได้ถึงความยิ่งใหญ่ของสามัญชนคนธรรมดา แต่อดสงสัยไม่ได้ว่า ผู้หญิงคนนี้ที่จริงเป็นคนอย่างไร?

---

[77] วนิดา ตันติวิทยาพิทักษ์, "อัตตชีวประวัติของข้าพเจ้า," ใน วันชัย ตันติวิทยาพิทักษ์ (บรรณาธิการ), *ปณิธานหิ่งห้อย: รวมงานเขียนและบทรำลึก วนิดา ตันติวิทยาพิทักษ์ 2498-2550* (กรุงเทพฯ: กองทุนตามเจตนารมณ์ วนิดา ตันติวิทยาพิทักษ์, 2551), น. 82.

วิธีหนึ่งที่จะตอบคำถามนี้สำหรับทุกคนคือ คนคนนั้นมองมนุษย์คนอื่นและเห็นอะไร ข้าพเจ้าคิดว่าวนิดามองผู้คนเพื่อนมนุษย์ เช่น ชาวบ้านปากมูน แล้วเห็นความทุกข์ของมนุษย์ เธอเล่าเองว่าในปี 2546 นายหน้ามาเอาคนที่ปากมูนไปทำงานรับจ้างเฝ้าสวนยางที่ภาคใต้ ชาวบ้านขึ้นรถไปเป็นแถว เขาให้เงินปีละ 12,000 ถึง 13,000 บาท ขึ้นรถสิบล้ออัดยัดเยียดกันไป เธอเห็นพ่อใหญ่สมดี อายุกว่า 60 ปีแล้ว ไปกับเขาด้วย เพราะอยู่บ้านหากินลำบากและมีหนี้สิน ชาวบ้านเล่าว่าเมื่อไปถึงก็จะมีเจ้าของสวนมาเลือกคนงาน คนที่แข็งแรงก็จะถูกคัดไปก่อน เธอเล่าว่าเธอรู้สึกเหมือนดูภาพยนตร์เรื่อง “ทาส” ที่คนยุโรปจับคนพื้นเมืองอัฟริกันไปขายเป็นทาสในอเมริกา แม่หนูเพียรเข้าร่วมการต่อสู้คัดค้านการสร้างเขื่อนปากมูลด้วย เวลาขายของก็ถูกเทศกิจของนายสมัคร สุนทรเวช เอาข้าวของไปจนหมด ตัวเองถูกลากขึ้นรถ จับมาส่งที่ศาลากลางจังหวัดอุบลฯ ลูกชายก็ต้องออกจากโรงเรียนหลังปี 2537 เมื่อเขื่อนสร้างเสร็จและเริ่มเปิดประตูน้ำ เขาไปทำงานในโรงงานตุ๊กตาเคเดอร์จนเกือบถูกเผาทั้งเป็นเช่นคนงานอื่นๆ จากนั้นก็หายหน้าไป เพื่อนรุ่นเดียวกันที่ไปหางานในเมืองคนหนึ่งได้งานก่อสร้าง แต่ขณะก่ออิฐถือปูนก็ตกจากตึก พิการกลับมาบ้าน พ่อสายอยู่บ้านแถวหัวเขื่อน ผูกคอตายเพราะเครียด ทิ้งเมียกับลูกสี่ห้าคนไว้ข้างหลัง เรื่องราวเหล่านี้ของคนริมมูน เป็น “โศกนาฏกรรมที่เล่ากันไม่รู้จบ”[78]

ข้าพเจ้ารู้สึกว่าเธอสงสารเห็นใจผู้ได้รับทุกข์ ขณะเดียวกัน เธอก็มิได้มองโลกอย่างไม่ประสีประสา แต่มองความเป็นจริงด้วยสายตาวิพากษ์คมคาย บนฐานประสบการณ์ชีวิตที่ผ่านมา เธอเล่าว่า “ดิฉันเคยเป็นแม่ค้าเคยมีชีวิตต้องดิ้นรนอยู่กับการคำนวณตัวเลข การกักตุนสินค้า การพูด

---

[78] วนิดา ตันติวิทยาพิทักษ์, “เขียนเรื่องเล่าริมมูน,” *ข่าวสด*, 23 พฤษภาคม 2546.



พ่อ แม่ และพี่สาว
ในงานรำลึก 100 วัน แห่งการจากไป
ของ วนิดา ตันติวิทยาพิทักษ์

คุยหลอกล่อผู้คน ซึ่งดิฉันประสบความสำเร็จพอสมควร แต่ดิฉันก็รู้สึกว่าการประสบผลสำเร็จเช่นนั้น ดิฉันไม่ค่อยมีความสุขเท่าไหร่นัก เพราะในโลกของการแข่งขัน เราไม่มีความเป็นตัวของตัวเอง และรู้สึกว่าเป็นนายพรานที่คอยล่าเหยื่อ ดิฉันคิดว่ามนุษย์ในสังคมทุกวันนี้ ทุกคนมีโอกาสที่จะเป็นทั้งนายพรานและเป็นทั้งเหยื่อ สิ่งมีชีวิตทุกชนิดมีสัญชาตญาณการเอาตัวรอด แต่มนุษย์มีสัญชาตญาณในการเอาตัวรอดซึ่งอยู่บนความวอดวายของสิ่งอื่นๆ ได้อย่างน่าตกใจ”[79]

เธอเห็นความยากจนเป็นปัญหา แต่เธอมองว่า “ความยากจนนั้นไม่ได้เกิดขึ้นจากความเป็นธรรมชาติของมันเอง แต่ความยากจนเกิดจากความไม่เป็นธรรม การจัดสรรที่ไม่เป็นธรรม ขาดการแบ่งปันให้กันและกัน ดิฉันคิดว่าคนยากจนทั้งหลายคือพลังที่ยิ่งใหญ่ของสังคม”[80] อาจจะด้วยเหตุเช่นนี้ เธอจึงต่อสู้อย่างหนักด้วยสันติวิธี ร่วมกับประชาชนคนยากไร้ในเครือข่ายสมัชชาคนจน

ผู้คนไม่น้อยรู้สึกว่าเธอเป็นตัวปัญหา เพราะเป็นผู้สนับสนุนการรวมตัวของประชาชนในการต่อสู้รณรงค์เรื่องต่างๆ ที่มักมีโครงการขนาดใหญ่ของรัฐเป็นคู่กรณี นักหนังสือพิมพ์จึงถามเธอว่า “มด วนิดา คือความรุนแรงและม็อบใช่หรือเปล่า?” เธอตอบคำถามนี้ว่า “ไม่ใช่ หากพูดถึงความรุนแรงหรือเปล่า องค์กรชาวบ้านไม่เคยกำหนดตัวเองได้ ลองคิดดูว่าชาวบ้านไม่มีอะไรในมือ กฎหมาย ทหาร ตำรวจ หรือเทศกิจ หรืออาวุธไม่ว่ากรณีใด ชาวบ้านไม่ได้สร้างความรุนแรง คุณไม่ต้องคิดว่าจะเผาหรือไม่เผาหรอก แค่นั่งคุยกันเรื่องโครงการหรือความไม่ชอบธรรมก็ถูกจับเสีย

---

[79] วนิดา ตันติวิทยาพิทักษ์, “ทำไมต้องช่วยคนจน,” ใน วันชัย ตันติวิทยาพิทักษ์ (บรรณาธิการ), *ปณิธานหิ่งห้อย: รวมงานเขียนและบทรำลึก วนิดา ตันติวิทยาพิทักษ์ 2498-2550* (กรุงเทพฯ: กองทุนตามเจตนารมณ์ วนิดา ตันติวิทยาพิทักษ์, 2551), น. 290.

[80] *เพิ่งอ้าง*, น. 297.

แล้ว สมัยก่อน ชาวบ้านปากมูนเวลาจะพูดคุยกันเรื่องเขื่อน ต้องไปนั่งพูดคุยกันในทุ่ง แอบๆ ไปกัน”[81]

เพื่อนของเธออธิบายว่า วนิดา ตันติวิทยาพิทักษ์ ทำงานโดยอาศัยหลักสำคัญ 5 ประการคือ

1. สู้ร่วมกันกับชาวบ้าน ในแง่นี้ การทำงานของวนิดาแตกต่างจากขนบการทำงานของนักพัฒนาเอกชนอื่นๆ ที่เพียงวางบทบาทของตนไว้ในฐานะผู้ให้การสนับสนุนขบวนการประชาชน ไม่ก้าวขึ้นไปอยู่ในฐานะนำขบวน เพราะวนิดาเห็นว่าต่างก็เป็นเจ้าของปัญหาร่วมกัน ดังนั้นจึงกล้านำพาชาวบ้านลุกขึ้นสู้ ทั้งที่มีเสียงทักท้วงจากองค์กรพัฒนาเอกชนมากหลาย

2. ยืนยันหนักแน่นในสันติวิธี

3. ให้ความสำคัญกับแนวร่วมกว้างขวาง โดยเฉพาะในหมู่ชนชั้นกลางและนักศึกษาปัญญาชน

4. รวมพลังของกลุ่มปัญหาต่างๆ เพื่อสร้างอำนาจในการต่อรอง และ

5. ใช้ธรรมในการจัดการปัญหา ซึ่งหมายถึงปรึกษาหารือกับชาวบ้าน และเปิดโอกาสให้องค์กรพัฒนาอื่นๆ เข้ามาช่วยทำงาน เน้นความใจกว้าง และไม่กล่าวร้ายกล่าวโทษกัน

กล่าวเฉพาะหลักการข้อสอง วัชรี เผ่าเหลืองทอง อธิบาย “สันติ-วิธี” ของวนิดา ตันติวิทยาพิทักษ์ ไว้ว่า “มดเคยบอกกับน้องๆ ที่ถามว่าทำไมใช้วิธีนี้ เพราะมันดูเป็นการยอมให้เขากระทำมากเกินไป ทำไมไม่ตอบโต้ มดบอกว่า ดูชาวบ้านซิ มีแต่คนเฒ่าคนแก่ ผู้หญิง เด็ก เราใช้สันติวิธีเพื่อลดความรุนแรงจากเจ้าหน้าที่รัฐ และใช้วิธีให้คนมารับรู้

---

[81] “สัมภาษณ์พิเศษ มด...วนิดา ตันติวิทยาพิทักษ์ ผู้หญิงเดือนตุลา,” www.thaingo.org (21 ตุลาคม 2547)

เรื่องราวผ่านประสบการณ์จริง ขบวนการปากมูนและสมัชชาคนจนได้สร้างการรณรงค์แบบสันติวิธีขึ้นหลากหลายรูปแบบ เช่น การนั่งทับระเบิดไม่ให้ระเบิดแก่งหิน การชุมนุมยึดโรงไฟฟ้า การชุมนุมยึดเยื้อสันเขื่อน การเดินเท้าทางไกลหามิตรหาเพื่อนและประกาศปัญหาทั่วภาคอีสาน การนั่งสมาธิรอบทำเนียบรัฐบาล การชุมนุมเรือประมงนับร้อยลำเพื่อแสดงการจับปลา การสืบชะตาแม่น้ำ การยิงธนูส่งจดหมายเข้าไปในทำเนียบรัฐบาล การปีนทำเนียบ การชุมนุมปิดประตูทำเนียบรัฐบาลทั้ง 4 ด้าน การนั่งชุมนุมในตึกกระทรวงเกษตรฯ ฯลฯ การใช้สันติวิธีทำให้ขบวนการชาวบ้านได้รับความเห็นใจและสงสาร แต่เหนืออื่นใดคือการลดความรุนแรงของเจ้าหน้าที่รัฐที่จะกระทำต่อชาวบ้านที่ส่วนใหญ่เป็นคนแก่และผู้หญิง"[82]

ข้าพเจ้าคิดว่ามรดกสันติวิธีของผู้หญิงคนนี้ลึกซึ้งและหลากหลาย โดยเฉพาะที่เกิดขึ้นระหว่างการต่อสู้ของสมัชชาคนจนในช่วงการรณรงค์ 99 วัน[83] อุเชนทร์ เชียงแสน อธิบายสิ่งที่เกิดขึ้นในการต่อสู้สันติวิธีของสมัชชาคนจนไว้ในวิทยานิพนธ์รางวัลวนิดา ตันติวิทยาพิทักษ์ เพื่อคนจนและความเป็นธรรมในสังคม ปีที่ 4 ว่า สมัชชาคนจนเรียกการต่อสู้ของพวกตนที่ล้อมทำเนียบรัฐบาลเมื่อ 16 กรกฎาคม 2543 ในสมัยรัฐบาลชวน หลีกภัย ว่า

"ปฏิบัติการสันติวิธีเข้าทำเนียบรัฐบาล สมัชชาคนจนไม่ได้โฆษณาตัวเองว่าปฏิบัติอารยะขัดขืน ผมไม่มั่นใจว่าสมัชชาคนจนตอน

---

[82] วัชรี เผ่าเหลืองทอง, "ความคิดในบางเรื่องในงานของวนิดา ตันติวิทยาพิทักษ์," ใน วันชัย ตันติ-วิทยาพิทักษ์ (บรรณาธิการ), *ปณิธานหิ่งห้อย: รวมงานเขียนและบทรำลึก วนิดา ตันติวิทยาพิทักษ์ 2498-2550* (กรุงเทพฯ: กองทุนตามเจตนารมณ์ วนิดา ตันติวิทยาพิทักษ์, 2551), น. 215-216.

[83] สนใจรายละเอียดเรื่องนี้ โปรดพิจารณางานชิ้นสำคัญของ ประภาส ปิ่นตบแต่ง, *การเมืองบนท้องถนน: 99 วันสมัชชาคนจนและประวัติศาสตร์การเดินขบวนชุมนุมประท้วงในสังคมไทย* (กรุงเทพฯ: ศูนย์วิจัยและผลิตตำรามหาวิทยาลัยเกริก, 2541).



วนิดา ตันติวิทยาพิทักษ์

ปฏิบัติการมีแนวคิดนี้อยู่ในใจหรือไม่ แต่ว่าสิ่งที่สมัชชาคนจนทำตอบเรื่องนี้ชัด ตอนที่สมัชชาคนจนปีนเข้าทำเนียบรัฐบาล สมัชชาคนจนประกาศว่าการกระทำครั้งนี้ไม่ใช่การขับไล่รัฐบาลอย่างแน่นอน ตรงกันข้าม สมัชชาคนจนมีความต้องการอย่างยิ่งที่จะให้รัฐบาลแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนให้กับกลุ่มสมัชชาคนจนที่เกิดขึ้นมาอย่างยาวนาน หากเป็นการขับไล่รัฐบาลแล้ว ใครจะเป็นผู้แก้ไขปัญหาความเดือดร้อนที่เกิดขึ้นกับสมัชชาคนจน หลังจากเข้าทำเนียบรัฐบาลไปเรียบร้อยแล้ว สมัชชาคนจนก็มีแถลงการณ์อีกฉบับหนึ่ง (ที่ยืนยันว่า) สมัชชาคนจนได้ยึดแนวทางต่อสู้แบบสันติวิธีมาโดยตลอด 'เรามาเรียกร้องด้วยเหตุและผล เรามีเพียงสองมือเปล่ากับเจตนาบริสุทธิ์ที่ต้องการให้เกิดการแก้ไขปัญหาของเราการปฏิบัติการสันติวิธีของเรา หากเป็นการผิดกฎหมายที่ล้าหลัง เราก็จะยอมให้มีการจับกุมแต่โดยดี แต่อย่าจับกุมแบบใช้กำลังทำร้ายเราเยี่ยงศัตรูหรือผู้ก่อการร้าย การชุมนุมของเราที่ทำเนียบรัฐบาล หากรัฐบาลเห็นว่าผิดกฎหมายก็จับไป' ผลที่เกิดขึ้นก็คือว่า ในวันรุ่งขึ้น เจ้าหน้าที่ตำรวจเข้ามาสลายการชุมนุม ข้างนอกมีการขัดขวางการจับกุม สมัชชาคนจนใช้ตัวในการขัดขวางการปฏิบัติการของเจ้าหน้าที่ เมื่อถูกต่อต้านใหม่ๆ ก็ถอยไปอยู่ข้างๆ ทำเนียบ มีคนบาดเจ็บเล็กน้อยไม่กี่คน ขณะที่ข้างในก็ยอมให้จับกุม 225 คนโดนจับกุมไป ตอนหลังอัยการไม่ส่งฟ้องด้วยเหตุผลว่า ไม่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ"[84]

เมื่อการชุมนุมของสมัชชาคนจนล้อมทำเนียบรัฐบาลเมื่อปี 2540 ดำเนินไปได้หนึ่งเดือน วนิดาเองอธิบายการชุมนุมของสมัชชาคนจนในฐานะการต่อสู้ด้วยสันติวิธีและเรียกร้องความสนับสนุนจากภาคส่วนต่างๆ ในสังคมไว้ดังนี้

---

[84] ประภาส ปิ่นตบแต่ง (บรรณาธิการ), *รวมบทความรางวัลวนิดา ตันติวิทยาพิทักษ์ สำหรับวิทยานิพนธ์เพื่อคนจนและความเป็นธรรมในสังคม* ปีที่ 4 (กรุงเทพฯ: สถาบันสัญญา ธรรมศักดิ์เพื่อประชาธิปไตย, 2557), น. 13.

"วิกฤตการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างที่ท่านได้ยินข่าวอยู่คือ การชุมนุมของสมัชชาคนจนจำนวน 20,000 คนที่หน้าทำเนียบรัฐบาล ขณะนี้เดือนหนึ่งแล้ว ที่เขาอยู่กันอย่างอดทน เราพยายามใช้ความดี เราพยายามใช้อหิงสา เราพยายามใช้สัจธรรม เพื่อที่จะโน้มน้าวจิตใจข้าราชการนักการเมืองที่เป็นผู้แก้ไขปัญหา แต่ยังไม่พอค่ะ ท่านทั้งหลายที่นั่งอยู่ที่นี้จะต้องเป็นกำลังใจ จะต้องส่งเสียงเรียกร้องให้รัฐบาลช่วยเหลือผู้คนเหล่านี้ เพราะถ้าชาวบ้านเหล่านี้ช่วยตัวเองได้ ผลสะท้อนกลับมาสู่ตัวท่านมีมากมายมหาศาล เรากำลังต่อสู้เพื่อที่จะให้ชาวบ้านเป็นผู้รักษาป่า เรากำลังต่อสู้คัดค้านความคิดที่ว่าคนอยู่กับป่าไม่ได้ มนุษย์อยู่ร่วมกับธรรมชาติได้ และมนุษย์ที่อยู่กับธรรมชาติได้ดีที่สุดก็คือมนุษย์ที่อยู่ในชนบท มนุษย์ที่ทำการเกษตร พวกเขาจะช่วยพวกเราดูแลแม่น้ำลำธาร ภูเขา ป่าไม้ หรือเราจะยอมให้ทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้ตกไปอยู่ในมือของเจ้าหน้าที่รัฐอีกไม่กี่คนอีกต่อไป เรายังจะไว้วางใจการจัดการในอดีตที่ผ่านมาอีกหรือ ถึงเวลาแล้วที่พวกเราควรจะทบทวนเรื่องนี้ รัฐบาลนั้นไม่ฟังเสียงของคนจนหรอกค่ะ แต่ถ้าพลังของคนจนมีพลังของท่านสนับสนุน รัฐจะหันมาฟังค่ะ ดังนั้น การช่วยพี่น้องที่ยากจนจากการพัฒนาของรัฐ ไม่ใช่ยากจนจากบุญทำกรรมแต่ง คือการช่วยเหลือพวกเราทั้งหลายเองในอนาคตด้วย"[85]

หลังการชุมนุมต่อสู้เรื่องต่าง ๆ กับรัฐมาหลายปี วนิดาเห็นว่าขบวนการประชาชนที่มุ่งต่อสู้เพื่อความเป็นธรรมควรยึดแนวทาง

---

[85] วนิดา ตันติวิทยาพิทักษ์, "ทำไมต้องช่วยคนจน," ใน วันชัย ตันติวิทยาพิทักษ์ (บรรณาธิการ), *ปณิธานหิ่งห้อย: รวมงานเขียนและบทรำลึก วนิดา ตันติวิทยาพิทักษ์ 2498-2550* (กรุงเทพฯ: กองทุนตามเจตนารมณ์ วนิดา ตันติวิทยาพิทักษ์, 2551), น. 299; วนิดา ตันติวิทยาพิทักษ์, "ปณิธานหิ่งห้อย," ใน วันชัย ตันติวิทยาพิทักษ์ (บรรณาธิการ), *ปณิธานหิ่งห้อย: รวมงานเขียนและบทรำลึก วนิดา ตันติวิทยาพิทักษ์ 2498-2550* (กรุงเทพฯ: กองทุนตามเจตนารมณ์ วนิดา ตันติวิทยาพิทักษ์, 2551). น. 393.

3 ประการคือ[86]

"1. แนวทางของสัจจะ คือการยึดถือความจริงและยืนหยัดเสนอข้อเท็จจริงอย่างไม่ย่อท้อ แม้ว่าจะต้องใช้ระยะเวลานานเท่าใดก็ตาม กว่าจะได้รับการยอมรับ

2. แนวทางของอหิงสา การไม่เบียดเบียน ไม่ทำร้ายผู้อื่น หรือการใช้สันติวิธีในการเคลื่อนไหวเรียกร้อง ด้วยความเชื่อมั่นว่าการเปลี่ยนแปลงใดๆ ต้องใช้หนทางของสันติวิธีเท่านั้น จึงจะบรรลุสังคมที่สงบสุขอย่างแท้จริง

3. แนวทางแห่งตบะหรือความอดทน เพราะการเปลี่ยนแปลงใดๆ ก็ตามมิได้เกิดขึ้นจากเจตจำนงของผู้หนึ่งผู้ใด หากแต่เกิดจากความสอดคล้องกลมกลืนของอัตวิสัยและภววิสัย ณ เวลาที่เหมาะสม ดังนั้นความอดทนอดกลั้นจึงเป็นอาวุธที่สำคัญของขบวนการประชาชน ในการเปล่งศักยภาพของประชาชน สร้างพลังในการต่อสู้ สร้างอำนาจในการต่อรองอย่างสันติ"

กล่าวได้ว่าแนวทางทั้งสามนี้ไม่เพียงเป็นการต่อสู้ด้วยการไม่ใช้ความรุนแรงสำหรับชาวบ้าน แต่ใกล้แนวทางอหิงสาของคานธีเป็นอันมาก เพราะสำหรับคานธีนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างสัจจะกับอหิงสาเปรียบดังสองด้านของเหรียญเดียวกัน แม้คานธีจะไม่ได้กล่าวถึงความอดทนตรงๆ แต่เขาให้ความสำคัญกับการที่ผู้ใช้อหิงสาต้องยอมรับทุกข์เสียเองซึ่งเป็นฐานคิดสำคัญของสันติวิธี (self suffering)[87] ดูเหมือนว่าในสังคมไทยที่ผู้คนจำนวนหนึ่งมองหาผู้นำในแนวทางของคานธี สำหรับข้าพเจ้าคานธีไทยเป็นผู้หญิงที่ชื่อ วนิดา ตันติวิทยาพิทักษ์

---

[86] วนิดา ตันติวิทยาพิทักษ์, "สมัชชาคนจน อุปสรรคและการพัฒนา," ใน วันชัย ตันติวิทยาพิทักษ์ (บรรณาธิการ), *ปณิธานหิ่งห้อย: รวมงานเขียนและบทรำลึก วนิดา ตันติวิทยาพิทักษ์ 2498-2550* (กรุงเทพฯ: กองทุนตามเจตนารมณ์ วนิดา ตันติวิทยาพิทักษ์, 2551), น. 314-315.

[87] ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, *ท้าทายทางเลือก: ความรุนแรงและการไม่ใช้ความรุนแรง*, น. 119-145.



วนิดา ตันติวิทยาพิทักษ์
ที่มา: นิตยสาร สารคดี

ข้าพเจ้าสนใจความเห็นต่างระหว่างวนิดาและแม่สมปอง เมื่อแม่สมปองและผู้หญิงปากมูนต่อต้านการระเบิดแก่งหินระหว่างการก่อสร้างเขื่อนปากมูลด้วยการตัดสินใจไปนอนขวางลูกระเบิดไว้ ขณะที่วนิดาไม่เห็นด้วยกับการกระทำเช่นนั้น การที่เธอไม่เห็นด้วย ก็เพราะฐานคิดแบบสันติวิธีของเธอตั้งแต่แรก ที่ไม่เห็นด้วยกับการเอาชีวิตของชาวบ้านไปเสี่ยงถึงขนาดนั้น คือไปนอนขวางระเบิด การไม่เห็นด้วยนี้สะท้อนแนวทางอหิงสาแบบคานธีและฐานคิดผู้นำสันติวิธี ที่เห็นความสำคัญของชีวิตผู้คนที่เดินตามตนอย่างที่สุด แต่ที่สำคัญยิ่งคือ เมื่อวนิดาไม่อยู่แล้ว แม่สมปองสรุปมรดกของวนิดาต่อการต่อสู้ของชาวปากมูนไว้ในข้อเขียน "สานต่ออุดมการณ์ของมด" ว่าคือการทำให้ผู้หญิงกลายเป็นนักต่อสู้ได้อย่างน่าอัศจรรย์ แม่สมปองเขียนว่า

"....ตั้งแต่ได้รู้จักกับมดมา แม่ได้บทเรียนหลายอย่างจากเธอ ถือว่าคุ้มค่ามาก ในฐานะที่เราเป็นผู้หญิง ซึ่งอดีตไม่มีผู้หญิงที่จะออกมาต่อสู้ พอเห็นเธอออกมาต่อสู้เป็นตัวอย่าง ก็ทำให้ผู้หญิงปากมูนออกมาต่อสู้ ฉะนั้น ขบวนการต่อสู้จึงมีผู้หญิง ถือเป็นการฝ่าฝืนจารีตประเพณี เพราะอดีตบ้านเราถือคองถือฮีต จะไม่ให้ผู้หญิงออกจากบ้าน มดถือเป็นผู้หญิงคนแรกที่นำพาผู้หญิงในหมู่บ้านออกมาสู่สาธารณะได้เยอะ"[88]

ข้าพเจ้าคิดว่าการเป็นผู้หญิงนักต่อสู้ด้วยสันติวิธีเพื่อผู้คนที่เป็นทุกข์เพราะความไม่เป็นธรรม สะท้อนชัดจากปณิธานอันทรงพลังของหิ่งห้อยในบทกวี *"ปณิธานหิ่งห้อย"* ของเธอ[89]

---

[88] แม่สมปอง เวียงจันทร์, "สานต่ออุดมการณ์ของมด," ใน วันชัย ตันติวิทยาพิทักษ์ (บรรณาธิการ), *ปณิธานหิ่งห้อย: รวมงานเขียนและบทรำลึก วนิดา ตันติวิทยาพิทักษ์ 2498-2550* (กรุงเทพฯ: กองทุนตามเจตนารมณ์ วนิดา ตันติวิทยาพิทักษ์, 2551), น. 263.

[89] วนิดา ตันติวิทยาพิทักษ์, "ปณิธานหิ่งห้อย," ใน วันชัย ตันติวิทยาพิทักษ์ (บรรณาธิการ), *ปณิธานหิ่งห้อย: รวมงานเขียนและบทรำลึก วนิดา ตันติวิทยาพิทักษ์ 2498-2550* (กรุงเทพฯ: กองทุนตามเจตนารมณ์ วนิดา ตันติวิทยาพิทักษ์, 2551), น. 393.

ฉันคือหิ่งห้อย
ฉันจะเรืองแสงในยามที่ทุกสิ่งมืดมิด
ฉันจะบินว่อนฉวัดเฉวียน
เฝ้ามองความเป็นไปของสรรพสิ่งอย่างเงียบสงบ
ฉันจะมีอุเบกขา ต่อทุกสิ่งที่พบเห็น
จะไม่ยินดีหรือยินร้าย ต่อทุกข์โศกหรือรื่นรมย์
ฉันภาวนาให้ผู้คนที่ทนทุกข์และตัวฉัน
ได้หลุดพ้นจากโซ่ตรวนของกิเลสและเคราะห์กรรม
ฉันภาวนาให้พ่อแม่พี่น้องของฉัน หลานของฉัน
เป็นเช่นหิ่งห้อย เรืองแสงร่วมกันบนหนทางธรรม
ฉันจะร่วมกับหิ่งห้อยนับล้านล้าน
ทอแสงสร้างขวัญขึ้นแทนหมู่ดาว
คราเมื่อพระอาทิตย์ส่องแสงพราว
หิ่งห้อยน้อยค่อยจากลา

ภาพชีวิตสันติวิธีจากเรื่องของผู้หญิงสี่คน

เรื่องราวที่ข้าพเจ้าเลือกมาเล่าเป็นเรื่องของผู้หญิงสี่คน ในแง่หนึ่งพวกเธอเป็นผู้หญิงธรรมดา แต่ชีวิตของพวกเธอน่าอัศจรรย์ ข้าพเจ้าเริ่มปาฐกถานี้ด้วยการกล่าวถึงความแปลกใจของตนเองที่พบว่าตนเองเคลื่อนเข้าใกล้ตัวอย่างจากชีวิตของผู้หญิงพวกนี้ ขณะที่เมื่อสำรวจตรวจสอบงานศึกษาด้านสันติวิธีในปัจจุบัน ก็เห็นร่องรอยของนักวิชาการผู้หญิงชัดขึ้นเป็นลำดับ โดยเฉพาะจากงานของนักวิชาการผู้หญิงอีกสี่คน ทั้งสองสิ่งนี้ดูโดยผิวเผินเป็นปรากฏการณ์เดียวกัน คือภาพของผู้หญิงในชีวิตของสันติวิธีแจ่มชัดขึ้น แต่ที่จริงแล้ว ปรากฏการณ์ทั้งสองนี้ไม่เหมือนกัน เพราะงานวิชาการที่ข้าพเจ้าเห็นว่าสำคัญนักหนาในเวลานี้ ไม่ว่าจะเป็นของ Chenoweth/Stephan, Nepstad หรือ Pearlman ไม่จำเป็นต้องเป็น

งานที่ทำโดยนักวิชาการผู้หญิงเท่านั้น งานของสี่คนนี้เป็นงานวิชาการที่เป็นผลงานวิจัยชั้นเลิศ ตีพิมพ์โดยสำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยระดับสุดยอดของโลก คือสำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย Columbia, Oxford และ Cambridge ตามลำดับ

งานของนักวิชาการทั้งสี่คนนี้ไม่เหมือนกับชีวิตของผู้หญิงที่ข้าพเจ้านำมาเล่า เพราะเมื่ออ่านงานวิชาการเหล่านี้ บทเรียนเกี่ยวกับชีวิตของ "สันติวิธี" ที่จะได้คือ

◆สันติวิธี/การไม่ใช้ความรุนแรงเป็นวิธีการต่อสู้ที่เหนือกว่าการใช้ความรุนแรงเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ทางการเมือง

◆ถ้าอยากให้การเปลี่ยนแปลงรัฐด้วยสันติวิธีมีโอกาสชนะสูงขึ้น ก็ต้องหาทางทำให้ฝ่ายความมั่นคงเปลี่ยนตำแหน่งความภักดีของตน

◆ขบวนการชาตินิยม - ข้าพเจ้าอยากจะคิดว่ารวมขบวนการการเมืองทั่วไปด้วย - ที่จะใช้สันติวิธีได้อย่างมีประสิทธิภาพ ต้องเป็นขบวนการที่มีเอกภาพ

ข้อสรุปเหล่านี้สำคัญอย่างยิ่งต่อชีวิตวิชาการและยุทธศาสตร์สันติวิธีของผู้คนทั่วโลก แต่ทั้งหมดนี้ก็ไม่เหมือนสิ่งที่ข้าพเจ้าได้เห็นจากเรื่องราวชีวิตของผู้หญิงสี่คน คือ Rankin, Sendler, Haidar และวนิดา เพราะเรื่องราวของผู้หญิงทั้งสี่คนหลังนี้ดูเหมือนจะทำให้ชีวิตของ "สันติ-วิธี" เข้มแข็งแต่อ่อนโยนในเวลาเดียวกัน ฉลาดเฉลียวรู้จักเลี้ยวลด แต่ก็ยืนหยัดมั่นคง และที่สำคัญ แวดล้อมอยู่ด้วยวิธีที่มองเห็นชีวิตและ "คนอื่น" แบบหนึ่ง อันเป็นฐานคิดสำคัญของแนวทางสันติวิธี/การไม่ใช้ความรุนแรง

ถ้าจะตอบคำถามว่า เมื่อมองผู้หญิง โดยเฉพาะเรื่องราวของทั้งสี่คนที่นำมาเล่าข้างต้นแล้ว เห็นชีวิตของสันติวิธีเป็นอย่างไร? ข้าพเจ้าคิดว่าได้แลเห็นทั้งภาพสี่ภารกิจของการทำงานสันติวิธี และคุณลักษณ์โดดเด่นของสันติวิธีสี่ประการคือ ความกล้าหาญ ความเอื้ออาทร การยอมเสียสละ และการให้ความสำคัญกับชีวิตแม้เพียงชีวิตเดียว คงต้อง

กล่าวทันทีว่า ชีวิตของผู้หญิงทั้งสี่คนมีคุณลักษณ์ทั้งสี่ประการอยู่ด้วยกันในตัวทั้งนั้น คือไม่มีใครในสี่คนนี้ที่ไม่กล้าหาญ ไม่ยอมเสียสละ แต่ในที่นี้ข้าพเจ้าเลือกคุณลักษณ์ที่เห็นว่าโดดเด่นที่สุดมาแทนภาพชีวิตของผู้หญิงแต่ละคน และทั้งหมดนี้ร้อยกันอยู่ด้วยวิธีเข้าใจอำนาจที่แตกต่างจากความเข้าใจกระแสหลัก ข้าพเจ้าเห็นว่าความเข้าใจในอำนาจเช่นนี้เองที่เป็นฐานของแนวคิดและปฏิบัติการสันติวิธี/ไร้ความรุนแรงทั้งปวง

ภารกิจสันติวิธี

อะไรคือภารกิจหลักของผู้คนที่ประสงค์จะใช้สันติวิธีเปลี่ยนแปลงโลกให้ดีขึ้น หรือรักษาสิ่งที่ดีอยู่แล้วไม่ให้ถูกทำลาย? ถ้าให้เรื่องราวของผู้หญิงทั้งสี่คนคือ Rankin, Sandler, Haidar และวนิดาช่วยตอบ คงต้องแปลงคำถามดังกล่าวเล็กน้อย ข้าพเจ้าขอเปลี่ยนคำถามของเรื่องภารกิจของสันติวิธีคืออะไร เป็นคำถามว่า ผู้หญิงทั้งสี่คนใช้สันติวิธีต่อสู้(ต่อต้าน)กับอะไร?

◆Jeannette Rankin ต่อต้านสงครามด้วยการต่อสู้กับนักการเมืองอเมริกันแทบทั้งสภาคองเกรสในสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง และทั้งสภาคองเกรสในสงครามโลกครั้งที่สอง

◆Irena Sandler ต่อต้านการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ด้วยการต่อสู้กับระบบค่ายกักกันเชลยชาวยิวและทหารนาซีที่ควบคุมโปแลนด์อยู่

◆Aminatou Haidar ต่อต้านการละเมิดสิทธิของผู้คนส่วนน้อยในสังคมการเมืองของเธอที่จะปกครองตนเอง ด้วยการต่อสู้กับรัฐบาลโมร็อกโกที่จำกัดสิทธิคนและควบคุมดินแดนซาฮาราตะวันตก

◆วนิดา ตันติวิทยาพิทักษ์ ต่อต้านโครงการขนาดใหญ่ของรัฐที่ก่อความทุกข์ให้กับเหยื่อของโครงการ ด้วยการต่อสู้กับนโยบายของรัฐ รัฐบาล และระบบราชการที่สนับสนุนโครงการเหล่านั้น

อาจกล่าวได้ว่า ทุกสิ่งที่พวกเธอต่อต้านคือวาระสำคัญยิ่งของสันติภาพ (peace agenda) ถ้าสันติภาพจะหมายถึงการไร้ความรุนแรงในความหมายที่รวมทั้งประเด็นเรื่องความปลอดภัยแห่งชีวิตและสิทธิที่จะใช้ชีวิตพร้อมกันไป สงครามและการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ชาวยิวทำลายชีวิตมนุษย์อย่างไม่มีข้อสงสัย ขณะที่การจำกัดสิทธิในการปกครองตนเองก็เท่ากับจำกัดศักยภาพของผู้คนทางการปกครอง ส่วนโครงการขนาดใหญ่ของรัฐอาจไม่ได้ทำลายชีวิตของคนโดยตรง แต่คุกคามทำลายวิถีชีวิตของผู้คน โดยเฉพาะสามัญชนคนยากคนจน ในแง่นี้ เมื่อรวมสิ่งที่พวกเธอทั้งสี่ต่อต้านเข้าด้วยกัน ก็จะเห็นทางชีวิตข้างหน้าของสันติวิธีได้ชัดเจนขึ้น

แต่เมื่อพิจารณาจากมุมมองของ "คู่ต่อสู้" ของผู้หญิงทั้งสี่ ก็คงกล่าวได้ว่า ไม่ว่าจะเป็นสมาชิกสภาคองเกรสอเมริกันและฝ่ายนิยมสงครามในกรณีของ Rankin ระบอบเผด็จการเบ็ดเสร็จชั่วร้ายของนาซีรวมทั้งผู้คุมค่ายกักกันชาวยิวในเรื่องของ Sandler รัฐบาลโมร็อกโกผู้ละเมิดสิทธิของชาวซาห์ราวีในเรื่องของ Haidar และผู้ดูแลโครงการขนาดใหญ่ของรัฐ ตลอดจนระบบราชการบางส่วนที่สนับสนุนนโยบายผลักดันโครงการเหล่านั้น ในเรื่องของวนิดา คงมองผู้หญิงทั้งสี่คนนี้ แล้วเห็น "พิษ" ของผู้หญิง เพราะ "พิษ" ของพวกเธอท้าทายรบกวนสภาคองเกรสอเมริกัน ระบบค่ายกักกันของนาซี รัฐบาลโมร็อกโก และโครงการขนาดใหญ่ของรัฐไทย อาจกล่าวได้ว่า มองจากฝ่ายที่พวกเธอต่อต้านต่อสู้ด้วย พวกเขาคงเห็นและรับรู้ถึง "พิษ" ของผู้หญิงที่ก่อปัญหาให้กับรัฐและสถาบัน ตลอดจนปฏิบัติการต่างๆ ของรัฐทั้งสิ้น

แต่คำถามคือ เมื่อ "พิศ" (มอง) ผู้หญิงทั้งสี่คนนี้ซึ่งต่อสู้ต่อต้านรัฐและสถาบันต่างๆ เหล่านั้นด้วยสันติวิธีแล้ว เห็นอะไรบ้างหรือไม่ ข้าพเจ้าเห็นว่าเรื่องของผู้หญิงทั้งสี่คนนี้ช่วยให้เห็นชีวิตของสันติวิธีได้ละเมียดละไมขึ้น

ความกล้าหาญของผู้หญิง ข้าพเจ้าคิดว่าการต่อต้านสงครามของขบวนการต่อต้านสงครามเช่นในกรณีเวียดนาม แตกต่างจากการต่อต้านสงครามของ Rankin ในประการสำคัญคือ เมื่อ Rankin ยืนขึ้นลงคะแนนไม่เห็นด้วยกับการเข้าร่วมสงครามของสหรัฐฯ เพราะเธอเห็นว่าสงครามนั้นเองเป็นสิ่งไม่ถูกต้อง โดยเฉพาะในปี 1941 ระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง ในบรรยากาศที่สหรัฐฯ เพิ่งถูกญี่ปุ่นโจมตีที่ Pearl Harbor การยืนขึ้นคนเดียวเพื่อบอกกับทุกคนในสภาคองเกรส และอาจจะผู้คนส่วนใหญ่ในประเทศด้วย ว่าตนเห็นอีกอย่างหนึ่งในทางสาธารณะ ต้องการความกล้าหาญที่แท้จริง และความกล้าหาญเป็นคุณสมบัติสำคัญยิ่งของนักต่อสู้ด้วยสันติวิธี ไม่ว่าจะเป็นการใช้อหิงสาของคานธีที่ให้ความสำคัญกับสัจจะ หรือความคิดของ Gene Sharp ที่ให้ความสำคัญกับปัญหาการเชื่อฟังอำนาจ ทั้งคู่ก็เห็นว่าความกล้าหาญเป็นเงื่อนไขของสันติวิธี ด้วยเหตุนี้ คานธีจึงแยกสันติวิธีออกเป็นสองประเภทคือ สันติวิธี/อหิงสาของคนกล้า และสันติวิธี/อหิงสาของคนขลาด เขาเห็นว่าความกล้าหาญสำคัญต่อสันติวิธีอย่างยิ่ง ถึงกับสอนว่า ถ้าต้องเลือกระหว่างความรุนแรงกับความขลาด เขาแนะให้เลือกความรุนแรง สำหรับ Sharp ทฤษฎีการไม่ใช้ความรุนแรงของเขาวางอยู่บนฐานคิดเกี่ยวกับการเชื่อฟัง เพราะเขาเห็นว่าอำนาจดำรงอยู่ได้ก็เพราะมนุษย์เชื่อฟังอำนาจ การไม่ใช้ความรุนแรง[90] คือการต่อสู้กับอำนาจด้วยการถอนความเชื่อฟังคืนกลับไป แต่เหตุผลที่มนุษย์เชื่อฟังอำนาจก็มีหลายข้อ ที่สำคัญคือ ความกลัว[91] ในแง่นี้ ความกล้าหาญจึงเป็นคุณลักษณ์แรก ๆ ของสันติวิธี ไม่ว่าจะจากแง่มุมแนวทางใดของสันติวิธีก็ตาม

---

[90] ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, *ท้าทายทางเลือก: ความรุนแรงและการไม่ใช้ความรุนแรง*, น. 134.
[91] *เพิ่งอ้าง*, น. 159.

ความเอื้ออาทรของผู้หญิง ใครๆ ที่ได้รับรู้เรื่องราวของ Irena Sendler ก็คงเห็นพ้องกันว่าเรื่องของเธอน่าอัศจรรย์ สิ่งที่เธอทำแทบทุกอย่างเต็มไปด้วยความกล้าหาญ ยอมเสียสละ และท้าทายอำนาจ อันเป็นคุณลักษณ์พื้นฐานที่เห็นได้จากผู้ใช้สันติวิธีทั่วไปไม่ว่าหญิงหรือชาย แต่ที่ข้าพเจ้าคิดว่าน่าสนใจและแตกต่างจากกรณีอื่นๆ อย่างยิ่งคือ การที่เธอนำข้อมูลอัตลักษณ์ของเด็กๆ ชาวยิวที่เธอช่วยไปซ่อนไว้ แม้ทหารนาซีจะทรมานเธออย่างไร เธอก็ไม่ยอมปริปากบอก ทำไมเธอจึงทำเช่นนี้? ความนี้คงต้องย้อนกลับไปดูว่า Sendler กำลังสู้อยู่กับอะไร ถ้าคำตอบคือ Sendler กำลังทำทุกอย่างเพื่อช่วยเด็กๆ ชาวยิวไม่ให้ต้องไปก้มหน้ารับชะตากรรมในค่ายกักกันเชลยชาวยิว ก็คงต้องตั้งคำถามต่อไปว่า แล้วชีวิตในค่ายกักกันชาวยิวเป็นอย่างไร? และการนำข้อมูลของเด็กๆ ไปซ่อนในไห เกี่ยวอย่างไรกับชีวิตในค่ายกักกันเหล่านั้น?

เมื่อเชลยถูกจับเข้าไปในค่ายกักกัน สิ่งที่เกิดขึ้นคือ "ตัวตนเดิมแตกสลาย ไม่สามารถหยั่งรากในพื้นที่ใหม่ได้ ทุกคนจะถูกบังคับให้โกนหัวเปลือยกายในอุณหภูมิหนาวเยือกสุดทน ใส่เสื้อผ้าที่ไม่เข้ากับตัว และถูกสักตัวเลข ซึ่งจะกลายเป็นวิธีเดียวที่จะสัมพันธ์กับทหารที่คุมค่าย"[92] และวิธีหนึ่งที่จะต่อสู้กับโครงสร้างของค่ายกักกันเชลยนาซี คือการพยายามธำรงรักษาความทรงจำไว้ เพื่อให้ยังสามารถคงเชื่อมร้อยสัมพันธ์กับบ้านและประวัติศาสตร์ของผู้คนที่ตกเป็นเหยื่อของค่ายนรกนาซีเช่นนี้[93]

---

[92] Terrence Des Pres, *The Survivor: An Anatomy of Life in the Death Camps* อ้างถึงใน Laura K. Taylor, "The Roots of Resistance: Victims' Responses to Genocide," in Rhea Dumont, Tom H. Hastings and Emiko Noma (eds.), *Conflict Transformation: Essays on Methods of Nonviolence* (Jefferson, North Carolina and London: McFarland & Company, 2013), pp. 95-96.

[93] *Ibid.*, p. 96.

ในแง่นี้ สิ่งที่ Sendler ทำ คือนำข้อมูลเกี่ยวกับเด็กๆ ชาวยิวไปซ่อนไว้ ก็คือการไม่ยอมให้ระบอบเบ็ดเสร็จของค่ายประสบความสำเร็จในการตัดสายสัมพันธ์ทั้งมวลของเหยื่อกับอดีตจนไม่มีทางเชื่อมต่อกับอนาคตได้อีก ถ้าระบอบนาซีทำสำเร็จ ก็หมายความว่าความหวังในอนาคตทั้งมวลของเด็กๆ ชาวยิวจะปลาสนาการไปสิ้น Sendler ไม่เพียงช่วยชีวิตเด็กๆ แต่ยังพยายามรักษา "ตัวตน" ของเขาในฐานะชาวยิวไว้ด้วยการรักษาสายสัมพันธ์กับครอบครัวที่บอกว่าเขาเป็นใคร ไหที่เก็บข้อมูลเกี่ยวกับเด็กๆ จึงเป็นดังคลังแห่งความทรงจำที่ชี้ทางไปสู่อนาคตของเด็กๆ ชาวยิวเหล่านี้ ข้าพเจ้าคิดว่าจะทำเช่นนี้ได้ นอกจากจะต้องเข้าใจถ่องแท้ว่าตนกำลังต่อสู้กับอะไรแล้ว ยังเต็มไปด้วยความเอื้ออาทรและเป็นความอาทรที่ทอดยาวไกลไปในอนาคตของเด็กๆ และความเป็นประชาคมชาวยิวพร้อมกัน

การยอมเสียสละของผู้หญิง ใครที่ได้ฟังเรื่องของ Haidar ก็คงรู้สึกคล้ายๆ กันว่าผู้หญิงคนนี้เด็ดเดี่ยวเหลือประมาณ และความเด็ดเดี่ยวนี้เห็นได้ชัดเมื่อเธอใช้วิธีอดอาหารประท้วงรัฐบาลโมร็อกโก ข้าพเจ้าเคยแยกแยะการอดอาหารประท้วง (hunger strike) ออกจากการถือศีลอดอาหารประท้วง (fasting) ในชีวิตทางการเมืองของคานธี เขาอดอาหารประท้วงหลายครั้ง แต่สิ่งที่เขาไม่เคยทำเลย คือถือศีลอดอาหารประท้วงอังกฤษ เขาถือศีลอดอาหารประท้วงคนอินเดียด้วยกันเท่านั้น เหตุผลสำคัญคือ การถือศีลอดอาหารประท้วงเป็นอาวุธชนิดสุดท้ายของอหิงสาที่ไม่ใช่ใครก็จะใช้วิธีนี้ได้ เพราะความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใช้การถือศีลอดอาหารประท้วงกับผู้ที่เขาประท้วงต้องเป็นความรักใส่ใจ ไม่ใช่เกลียดชังหรือรู้สึกเฉยๆ ในแง่นี้ ลูกอดอาหารประท้วงพ่อที่ติดเหล้าเพราะลูกอยากให้พ่อเลิกเหล้าได้ แต่ฝ่ายค้านอดอาหารประท้วงฝ่ายรัฐบาลที่ตนต่อสู้ด้วยไม่สู้จะมีประโยชน์มากนัก Leon Trotsky เคยอดอาหารประท้วงรัฐบาลพระเจ้าซาร์แห่งรัสเซียเมื่อสมัยเขาเป็นนักปฏิวัติรุ่นเยาว์ เพราะรัฐบาล

กักตัวคนหนุ่มๆ เหล่านี้ไว้ แล้วประกาศให้ผู้ปกครองมารับกลับบ้านแลกกับสัญญาว่าจะลงโทษหนุ่มๆ เหล่านี้เอง และจะห้ามไม่ให้พวกเขาทำกิจกรรมทางการเมืองอีก Trotsky โกรธและชวนพวกของตนอดอาหารประท้วงรัฐบาลพระเจ้าซาร์เมื่อปี 1898 ขณะที่ Danilo Dolci แห่งซิซิลีอดอาหารประท้วงชาวซิซิลีในการต่อสู้กับพวกมาเฟีย เพราะชาวบ้านกลัวอำนาจป่าเถื่อนของมาเฟีย จึงไม่ยอมไปเป็นพยานที่ศาลเวลามีคดี Dolci อดอาหารประท้วงชาวซิซิลีเป็นเวลา 7 วันเมื่อปี 1962[94]

ข้าพเจ้าคิดว่าการอดอาหารประท้วงของ Haidar ไม่เหมือนกับการถือศีลอดอาหารประท้วงของคานธี เพราะเธออดอาหารประท้วงรัฐบาลโมร็อกโก สิ่งที่เกิดขึ้นไม่เหมือนกับ fasting ของคานธีที่คนอินเดียไม่ว่าจะเป็นฮินดูหรือมุสลิมก็หยุดการฆ่าฟันกันเพราะไม่ต้องการให้คานธีเสียชีวิต แต่ในกรณีของ Haidar ที่สุด รัฐบาลโมร็อกโกยอมให้ Haidar เข้าเมืองโดยไม่ต้องระบุว่าตนเป็นชาวโมร็อกโกในเอกสารเข้าเมือง เพราะถูกกดดันจากหลายทิศทาง โดยเฉพาะจากอำนาจระหว่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็นสหรัฐอเมริกาหรือฝรั่งเศส แต่การที่ Haidar ยอมทนอดอาหารจนใกล้จะเสียชีวิต ทำให้ต้องตั้งคำถามว่าเธอทำเช่นนี้ไปเพราะอะไร? ข้าพเจ้าคิดว่าเธอยอมเสียสละให้แผ่นดินและผู้คนที่เธอรักได้แม้ชีวิต ความเสียสละยิ่งใหญ่นี้แปรเป็นพลังเหลือเชื่อที่ทั้งสร้างแรงกดดันต่อรัฐบาลที่เธอต่อสู้ด้วย และสร้างแรงบันดาลใจแก่ผู้คนทั้งในซาฮาราตะวันตกและในที่อื่นๆ ในโลกพร้อมกันไปด้วย

การให้ความสำคัญกับทุกชีวิต ข้าพเจ้าคิดว่าสังคมไทยเป็นสังคมที่มีประสบการณ์การต่อสู้ด้วยสันติวิธีอย่างเข้มข้นหลากหลายมากที่สุดแห่งหนึ่งในโลก โดยเฉพาะในช่วงสิบปีมานี้ อาจเพราะปมความขัดแย้งในสังคมไทยลึกล้ำบาดลึกเข้าไปในเนื้อในตัวของสังคม จนผู้คนฝ่ายต่างๆ

---

[94] ชัยวัฒน์, *ท้าทายทางเลือก*, น. 146-155.

ต้องรวมตัวกันต่อสู้เพื่อเป้าหมายทางการเมืองของพวกตน และเพราะสังคมไทยอยู่ในกับดักของความขัดแย้งยืดเยื้อจนต้องต่อสู้กันยาวนาน วิธีการสันติวิธีรูปต่าง ๆ จึงถูกนำมาใช้เป็นหลักในขบวนการประชาชนทั้งหลาย แม้บางกลุ่มบางพวกจะแซมด้วยกองกำลังป้องกันตนเองฝ่ายต่าง ๆ ที่ติดอาวุธ และบางครั้งก็ใช้ความรุนแรงด้วย แต่คำถามสำคัญอยู่ที่ว่า ขบวนการประชาชนขนาดใหญ่ที่ปะทะต่อสู้กันด้วยสิ่งที่ต่างฝ่ายต่างอ้างว่าเป็นสันติวิธีในเวลานี้ ต่างอย่างไรจากสันติวิธีที่ผู้หญิงชื่อ วนิดา ตันติวิทยาพิทักษ์ เคยชวนผู้คนยากจนใช้ต่อสู้กับโครงการขนาดใหญ่ในอดีต?

ข้าพเจ้าคิดว่าข้อแตกต่างสำคัญอยู่ที่วนิดาเห็นว่าทุกชีวิตที่เดินอยู่ในขบวนต่อสู้สันติวิธีที่เธอเกี่ยวข้องหรือเป็นผู้นำอยู่ล้วนมีความหมายทั้งสิ้น ด้วยเหตุนี้ เธอจึงไม่เห็นด้วยกับแม่สมปอง เมื่อฝ่ายหลังนำแม่หญิงปากมูนกลุ่มหนึ่งไปนั่งทับระเบิด เพราะเธอเห็นว่าเสี่ยงต่อชีวิตของพวกเขาเกินไป หรือเมื่อมีผู้สงสัยว่าเธอนำชาวบ้านต่อสู้ด้วยสันติวิธีไปทำไม เพราะวิธีเช่นนี้ดูจะยอมเป็นเบี้ยล่างฝ่ายที่ต่อสู้ด้วยมากเกินไป เธอตอบว่า "ดูชาวบ้านซิ มีแต่คนเฒ่าคนแก่ ผู้หญิง เด็ก เราใช้สันติวิธีเพื่อลดความรุนแรงจากเจ้าหน้าที่รัฐ"[95] เธอเรียกร้องให้ผู้คนมองแล้วเห็นว่าชาวบ้านเป็นใคร และชาวบ้านใช้สันติวิธีเพื่ออะไร สำหรับเธอ ชีวิตและความปลอดภัยจากความรุนแรงของผู้คนเป็นเรื่องสำคัญที่สุด

ข้าพเจ้าเองเห็นด้วยกับวนิดาอย่างยิ่ง เพราะนี่เองคือฐานคิดสำคัญของขบวนการสันติวิธีที่จะทำให้ขบวนการเช่นนี้ต่างจากขบวนการทางการเมืองอย่างอื่น ๆ ด้วยเหตุนี้จึงเคยเขียนอธิบายฐานคิดสันติวิธีเช่นนี้ไว้ในจดหมายถึงคุณสุเทพ เทือกสุบรรณ เมื่อคราวที่ท่านนำขบวนประชาชน กปปส. ต่อสู้กับรัฐบาลยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ว่า "ไม่ว่าเป้าหมาย

---

[95] วัชรี เผ่าเหลืองทอง, "ความคิดในบางเรื่องในงานของวนิดา ตันติวิทยาพิทักษ์," น. 215.

ในการต่อสู้จะเป็นเช่นไร เพื่อสร้างประชาธิปไตย หรือเพื่อรักษาสถาบันการเมืองสำคัญในชาติ แต่วิธีการที่เรียกว่า 'สันติวิธี' จะหมดความหมายเมื่อผู้นำการต่อสู้หรือผู้ใช้ไม่เห็นว่าทุกชีวิต ไม่ว่าหนุ่มสาวหรือแก่เฒ่าที่เสียสละตนเองเข้าท้าทายอำนาจรัฐ ล้วนแล้วแต่มีคุณค่าในตนเองทั้งนั้น พวกเขามีคนที่รักและเป็นห่วงเขา ทุกชีวิตเป็นเป้าหมายศักดิ์สิทธิ์ในตนเอง และดังนั้นจึงไม่อาจถูกใช้เป็นเครื่องมือไปเพื่อบรรลุอะไรทั้งนั้น"[96]

ถ้าเช่นนั้น ในเครือข่ายขบวนการที่ผู้หญิงทั้งสี่คนเข้าไปเกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นกองพลน้อยของ Rankin องค์กรใต้ดิน Zegota ในโปแลนด์ ซึ่งตั้งขึ้นเพื่อช่วยเหลือชาวยิวจากนาซีที่ Sendler มีส่วนร่วมสำคัญ หรือ Collective of Sahrawi Human Rights Defenders ที่ Haidar เป็นประธาน หรือสมัชชาคนจนที่วนิดาเป็นที่ปรึกษา จะอธิบายการให้ความหมายกับแต่ละชีวิตในขบวนการของผู้หญิงเหล่านี้ว่าที่แท้ชีวิตเป็นเป้าหมายศักดิ์สิทธิ์จริงหรือ? ถ้าแต่ละชีวิตศักดิ์สิทธิ์จริง แล้วแต่ละชีวิตสัมพันธ์เชื่อมกันอย่างไร?

ข้าพเจ้าไม่มีคำตอบว่าผู้หญิงทั้งสี่คนเห็นว่าแต่ละชีวิตศักดิ์สิทธิ์และสัมพันธ์กันในขบวนการของพวกเธออย่างไร แต่เมื่อเห็นร่องรอยการให้ความสำคัญกับชีวิตของผู้คนที่เกี่ยวข้องจากเรื่องเล่าของผู้หญิงทั้งสี่คนแล้ว ข้าพเจ้าอยากทดลองเสนอคำอธิบายทางทฤษฎีว่าด้วยความศักดิ์สิทธิ์แห่งชีวิตและการเชื่อมโยงกันของชีวิตโดยอาศัยคัมภีร์โบราณ[97]

---

[96] ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, "จดหมายถึงคุณสุเทพ เทือกสุบรรณ," ใน กองบรรณาธิการสำนักพิมพ์มติชน, *เสียงนกหวีดปฏิวัติ* (กรุงเทพฯ: มติชน, 2557), น. 130.

[97] ข้าพเจ้าได้พิจารณาประเด็นนี้ไว้ในการศึกษาเรื่อง dialogue ที่ใช้เผชิญความขัดแย้งที่ถึงตายในคริสต์ศตวรรษที่ 20 ไว้ใน Chaiwat Satha-Anand, "Bejeweled Dialogue: Illuminating Deadly Conflicts in the Twenty-First Century," in Joseph Camilleri, Luca Anceschi, Ruwan Palapathwala, and Andrew Wicking (eds.), *Religions and Ethics in a Globalizing World: Conflict, Dialogue and Transformation* (New York: Palgrave Macmillan, 2011), pp. 141-156.

ใน *อวตังสกสูตร* หรือ *พุทธาวตังสกมหาไวปุลยสูตร* ซึ่งเป็นพระสูตรสำคัญของพุทธศาสนามหายาน ที่บางคนเห็นว่าเป็นสุดยอดความคิดทางพุทธจีน ระบุว่าสรรพสิ่งล้วนสัมพันธ์กัน แต่ที่สำคัญยิ่งคือการเข้าใจสถานะของหน่วยเฉพาะย่อย และความสำคัญที่หน่วยเฉพาะย่อยนั้น ไม่ว่าจะเป็นใบหญ้าสักใบหรือหินสักก้อน มีในจักรวาลนี้ *อวตังสกสูตร* เขียนว่า "เห็นหินก้อนเดียวก็สำคัญเท่ากับองค์รวมแห่งจักรวาล และในความสัมพันธ์นั้น ก้อนหินจะเป็นหลัก (principle) ขณะที่องค์รวมเป็นคุณลักษณ์ (attribute) ใบหญ้าเล็กๆ จะกลายเป็นหลักการในความสัมพันธ์กับองค์รวม แต่ทั้งก้อนหินและใบหญ้าเล็กๆ จะสะท้อนเงาของกันและกัน ในรูปของหลักและคุณลักษณ์ โดยไม่มีวันจบสิ้น"[98]

บางเวลา เมื่อข้าพเจ้าจินตนาการถึงหลักปรัชญาลึกล้ำของ *อวตังสกสูตร* ก็เห็นภาพ "ตาข่ายเพชรของพระอินทร์"

สำนักหัวเย็นหรือหัวเหยินของจีนในศตวรรษที่ 7 บรรยายภาพ "ตาข่ายเพชรของพระอินทร์" ไว้ดังนี้

"ณ ที่อันไกลโพ้นบนสวรรค์ชั้นดุสิตขององค์อมรินทร์ มีตาข่ายอัศจรรย์ถูกแขวนอยู่ ปกแผ่ไปทุกทิศด้วยฝีมือศิลปินผู้ชาญฉลาด เพื่อให้สอดคล้องกับรสนิยมวิไลขององค์อมรินทร์ ศิลปินผู้สร้างตาข่ายได้วางเพชรเม็ดใหญ่ไว้ทุกจุดที่เป็น 'ตา' ของตาข่ายฟ้า และเพราะตาข่ายเองเป็นอนันต์ เพชรที่ตาของตาข่ายก็มีจำนวนเหลือคณนาไปด้วย บนตาข่ายมีเพชรระยิบระยับดังแสงดาว ส่งแสงกระจ่างสุดแสน เป็นภาพที่มองแล้วอัศจรรย์ยิ่ง ถ้าเราเลือกหยิบเพชรเม็ดใดขึ้นมา และตรวจดูเพชรเม็ดนั้นอย่างละเอียด บนผิวเป็นประกายของเพชร เราจะเห็นภาพเพชรอื่นๆ ในตาข่ายซึ่งมีจำนวนเป็นอนันต์ ไม่เพียงเท่านั้น ภาพเงาของเพชร

---

[98] Daigan and Alicia Matsunaga, *Foundation of Japanese Buddhism* Vol. 1 (Los Angeles and Tokyo: Buddhists Book International, 1978), p. 103.

ที่ปรากฏอยู่บนเพชรแต่ละเม็ดยังสะท้อนภาพเพชรอื่นๆ ทั้งหมด จึงเกิดสภาวะสะท้อนประกายเพชรอันไม่มีที่สุด”[99]

คุณสมบัติของเพชรที่สำคัญ นอกจากจะเป็นธาตุที่แข็งแกร่งแล้ว ยังเพราะประกายเพชรสะท้อนแสงได้งดงาม และภาพที่มากับแสงจะสะท้อนแพรวพราย ความงามของเพชรก็จะปรากฏไม่รู้จบ เมื่อแสงสว่างสะท้อนประกายระยับของเพชร แนวคิด “ตาข่ายเพชรของพระอินทร์” นี้ถูกใช้บ้างในการอภิปรายปัญหาทางเลือกว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ แต่ข้าพเจ้าคิดว่าสิ่งที่สำคัญยิ่งกว่าคือ การที่เพชรเม็ดเดียวก็สามารถสะท้อนประกายของเพชรทุกเม็ดไว้ได้ในเวลาเดียวกัน เป็นไปได้หรือไม่ว่า “ตาข่ายเพชรแห่งพระอินทร์” ซ่อนความลับยิ่งใหญ่ของสันติวิธีไว้ คือการตระหนักว่าชีวิตแต่ละชีวิตเป็นทั้งหน่วยเฉพาะย่อยที่เป็นฐานของสังคมทุกระดับ และขณะเดียวกันก็เป็นภาพสะท้อนของตัวขบวนการหรือสังคมที่แต่ละหน่วยย่อยล้วนเชื่อมโยงสัมพันธ์กันทั้งสิ้น ด้วยเหตุนี้ การให้ความสำคัญกับชีวิตแต่ละชีวิตจึงสะท้อนความจริงของชีวิตทั้งมวลด้วยในเวลาเดียวกัน เพราะเช่นนี้ แต่ละชีวิตจึงมีความศักดิ์สิทธิ์ในตัวเอง ทั้งเพราะความพิเศษในความเป็นหน่วยเฉพาะของแต่ละชีวิต และเพราะหน่วยเฉพาะนี้เชื่อมโยงกับส่วนที่เหลือ สะท้อนหน่วยเฉพาะที่เหลือทั้งหมดในเวลาเดียวกัน

อาจเพราะเช่นนี้เอง ในพระคัมภีร์ *กุรอาน* ในศาสนาอิสลาม จึงระบุว่า “แท้จริงผู้ใดฆ่าชีวิตหนึ่ง ... ก็ประหนึ่งว่าเขาได้ฆ่ามนุษย์ทั้งมวล และหากผู้ใดรักษาชีวิตหนึ่ง ก็ประหนึ่งว่าเขาได้รักษาชีวิตมนุษย์ทั้งมวล”[100]

---

[99] Francis H. Cook, “The Jewel Net of Indra,” in J. Baird Callicott and Roger T. Ames (eds.), *Nature in Asian Traditions and Thought: Essays in Environmental Philosophy* (New York: State University of New York Press, 1989), p. 213.

[100] *The Qur'an,* M. A. S. Abdel Haleem (Trans.) (Oxford: Oxford University Press, 2004), Surah (Chapter) V, Ayat (verse) 32, p. 71.

แต่ความกล้าหาญ ความเอื้ออาทร การเสียสละ และการเห็นความสำคัญกับแต่ละชีวิต แม้สำคัญยิ่งต่อสันติวิธี และเป็นคุณลักษณ์โดดเด่นที่เห็นได้จากผู้หญิงทั้งสี่ในการต่อสู้ด้วยสันติวิธีของพวกเธอ แต่กล่าวให้ถึงที่สุดแล้ว คุณลักษณ์เหล่านี้ไม่จำต้องถือว่าเป็นคุณลักษณ์ของผู้หญิง ถ้าเช่นนั้น พิศผู้หญิงแล้วจะเห็นอะไรได้อีกในชีวิตของสันติวิธี?

ดังที่กล่าวไว้ข้างต้นว่า เมื่อ Jeannette Rankin ลงคะแนนเสียงคัดค้านการเข้าร่วมสงครามโลกครั้งที่สองในปี 1941 ข้าพเจ้าเห็นว่าเธอให้เหตุผลที่สำคัญแต่ยากจะเข้าใจไว้ว่า "ในฐานะที่เป็นผู้หญิง ฉันไม่อาจเข้าร่วมสงครามได้ และฉันปฏิเสธที่จะส่งใครอื่นไปสงครามทั้งนั้น"[101] ข้าพเจ้าพยายามเข้าใจความหมายของเหตุผลที่เธอให้ในฐานะที่เป็น "ผู้หญิง" จึงไม่เข้าร่วมสงคราม และคิดว่าได้คำตอบบางส่วนจากบทความที่ Jeannette Rankin เขียนขึ้นสองปีก่อนที่เธอจะเสียชีวิต

เธอเขียนว่า "ฉันรู้สึกมาตลอดว่าผู้หญิงมีบทบาทพิเศษให้ทำในการจัดระเบียบสังคมของเรา ต่อต้านความรุนแรง และสรรค์สร้างความรู้สึกและบรรยากาศสันติวิธี"[102] เธอให้เหตุผลที่น่าสนใจในเรื่องนี้ไว้สองประการคือ ประการแรก ความสามารถในการ "รอ" ของผู้หญิง เธอเขียนว่า "ประสบการณ์ทางจิตวิทยาและกายวิภาคของผู้หญิงคือต้องรอ พวกเธอรอให้ลูกคลอดเป็นเวลา 9 เดือน และหลังจากที่ลูกเกิด ไม่มีวันใดในอนาคตสำคัญกว่าวันอื่นๆ เพราะเธอมองไปในอนาคตเสมอ" ตรงนี้เธออ้างคานธีที่ว่าอารมณ์แห่งอุดมคติเป็นอำนาจยิ่งใหญ่ที่สุดในโลก และอุดมคติของผู้หญิงคือการรักษาและเกื้อกูลดูแล[103] ที่จริง ประเด็นนี้สอดคล้องกับสิ่งที่วนิดาสรุปไว้เป็นแนวทางที่ขบวนการประชาชนควรใช้ในการต่อสู้เพื่อ

---

[101] Unger, "Rankin, Jeannette Pickering," *ANB*: 142. อ้างใน http://history.house.gov/People/Listing/R/RANKIN,-Jeannette-(R000055)/

[102] Rankin, "On War and Nonviolence," p. 90.

[103] *Ibid.*

ความเป็นธรรมว่า ความอดกลั้นเป็นอาวุธสำคัญของขบวนการประชาชน เพราะมนุษย์ไม่อาจกำหนดให้การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นด้วยเจตนาเท่านั้นได้ เพราะการเปลี่ยนแปลงใดๆ เกิดจากความสอดคล้องระหว่างเหตุปัจจัยมากหลาย ในแง่นี้ "การรอ" จึงอาจถือเป็นส่วนหนึ่งของความอดกลั้นที่วนิดาเสนอไว้

อีกประการหนึ่ง Rankin เสนอด้วยว่าต้องแยกความเข้าใจระหว่าง "กำลัง" (force) กับ "อำนาจ" (power) กำลังคืออะไรบางอย่างที่ใช้งานในขณะปัจจุบัน และยิ่งใช้ยิ่งหายไป ขณะที่อำนาจคือสิ่งที่ใช้ในอนาคต และดังนั้นจึงเข้มแข็งตลอด ผู้ชายมีกำลัง แต่ผู้หญิงมีอำนาจ"[104] ประเด็นนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งในทางทฤษฎี เพราะข้าพเจ้าเห็นว่านี่เป็นปมทางทฤษฎียิ่งใหญ่ในความสัมพันธ์ระหว่างความรุนแรง สันติวิธี และอำนาจ ตรงนี้ต้องหันไปพึ่งนักปรัชญาการเมืองหญิงคนสำคัญของศตวรรษที่แล้ว คือ Hannah Arendt[105]

Arendt เห็นว่านักทฤษฎีส่วนใหญ่เข้าใจผิดว่าความรุนแรงกับอำนาจเป็นเรื่องเดียวกัน บ้างก็เข้าใจไปว่าอำนาจวางอยู่บนฐานการใช้ความรุนแรง บ้างก็เห็นไปว่าความรุนแรงเป็นส่วนขยายของอำนาจ ทั้งที่ความรุนแรงไม่ใช่อะไรอื่น แต่เป็นเพียงเครื่องมืออุปกรณ์เท่านั้น และดังนั้นความรุนแรงจึงไม่ใช่อำนาจ กระทั่งเป็นสิ่งตรงข้ามกับอำนาจด้วยซ้ำ

Arendt เห็นว่าอำนาจเป็นแก่นสาร (essence) ของการปกครองทั้งปวง ในขณะที่ความรุนแรงเป็นเพียงเครื่องมืออุปกรณ์โดย "ธรรมชาติ" จึงอยู่ด้วยตัวเองไม่ได้ แต่จำเป็นต้องอาศัยทางนำและการให้เหตุผลรองรับ

---

[104] *Ibid.*

[105] ข้าพเจ้าได้พิจารณาประเด็นทางทฤษฎีและปรัชญาการเมืองนี้ไว้โดยอิงแนวคิดของ Hannah Arendt ใน Chaiwat Satha-Anand, "Violence as anti-politics: a political philosophy perspective," International Political Science Association, Santiago, Chile, July 12-16, 2009 (on line April 2014), http://paperroom.ipsa.org/papers/view/4003.

(justification) จากเป้าหมายที่ตั้งเอาไว้ เช่น อาจตั้งคำถามได้ว่า ก่อความรุนแรงอย่างการทำสงครามหรือก่อการร้ายไปเพื่ออะไร คำตอบมักเป็นว่า ทำสงครามเพื่อให้ได้ชัยชนะหรือให้เกิดสันติภาพ ก่อการร้ายเพื่อให้อีกฝ่ายหนึ่งได้รับรู้ปัญหาที่อาจถูกซุกซ่อนอยู่ หรือได้ประสบกับชะตา-กรรมชนิดที่ตนไม่เคยได้คาดคิดมาก่อน ในแง่นี้ ความรุนแรงที่ต้องใช้กำลังอย่างสงครามและการก่อการร้ายเป็นเครื่องมือที่ดำรงอยู่ได้ด้วยการอาศัยเป้าหมายสุดท้ายมาเป็นเหตุผลรองรับ Arendt เห็นว่าสิ่งใดก็ตามที่ต้องอาศัยสิ่งอื่นมาเป็นเหตุผลรองรับการดำรงอยู่ของตน ไม่สามารถเป็นแก่นสารของอะไรได้เลย แต่อำนาจตรงข้ามกับความรุนแรง เพราะอำนาจไม่ต้องการเหตุผลรองรับ เนื่องจากอำนาจดำรงอยู่ในตัวตนของชุมชนทางการเมืองทั้งปวง อำนาจปรากฏเมื่อผู้คนรวมตัวกัน ทำอะไรร่วมกัน และสร้างสิ่งใหม่ในโลก เหมือนเช่นผู้คนที่อยู่ในเครือข่ายของผู้หญิงทั้งสี่คนในเรื่องการต่อสู้ด้วยสันติวิธีที่นำมาเล่าในปาฐกถานี้ สิ่งที่อำนาจต้องมี คือความชอบธรรม (legitimation) ให้ผู้คนยอมมารวมตัวกันยิ่งกว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำใดๆ ที่จะเกิดขึ้นในภายหลัง ด้วยเหตุนี้ งานทางรัฐศาสตร์ที่สนใจความชอบธรรมของความรุนแรงจึงเป็นเรื่องผิดฝาผิดตัว เพราะไม่เห็นฐานะทางทฤษฎีของความรุนแรงในฐานะเครื่องมืออุปกรณ์[106]

Arendt สรุปว่า การกล่าวว่าอำนาจและความรุนแรงไม่ใช่สิ่งเดียวกันไม่เพียงพอ เพราะอำนาจและความรุนแรงอยู่ตรงข้ามกัน เมื่อสิ่งหนึ่งปรากฏ อีกสิ่งหนึ่งก็หายไป ความรุนแรงปรากฏเมื่ออำนาจสั่นคลอนไม่มั่นคง ถ้าปล่อยให้ความรุนแรงดำเนินต่อไปตามครรลองของมัน อำนาจก็จะปลาสนาการไปสิ้น ความรุนแรงทำลายอำนาจให้สลายลงได้ แต่สร้าง

---

[106] งานทำนองนี้มีไม่น้อย เช่น David Apter (ed.), *The Legitimation of Violence* (New York: New York University Press, 1997)

อำนาจไม่ได้[107]

กล่าวอีกอย่างหนึ่ง จะโดยรู้ตัวหรือไม่ก็ตาม Rankin ได้แสดงให้เห็นว่าสำหรับผู้หญิงที่ต่อสู้ด้วยสันติวิธีอย่างเธอ การเข้าใจว่าการต่อสู้ทางการเมืองต้องใช้อำนาจ ไม่ใช้กำลังหรือความรุนแรง เป็นปมเงื่อนทางทฤษฎีสำคัญที่มีคุณูปการยิ่งต่อชีวิตของสันติวิธี เพราะการปฏิเสธความรุนแรง หันมาใช้สันติวิธี จึงเป็นการใช้อำนาจในการต่อสู้ทางการเมือง ในแง่นี้ สันติวิธีที่ผู้หญิงอย่างเธอใช้ จึงถือเป็นการใช้อำนาจต่อกรกับความรุนแรงรูปแบบต่าง ๆ

ความล้มเหลว?

ข้าพเจ้าเริ่มต้นปาฐกถานี้ด้วยสภาพของโลกในศตวรรษที่ 21 ที่ดูน่าสะพรึงกลัว ด้วยสภาพชีวิตของมนุษย์ที่ถูกลดทอนด้วยทุกข์ที่รุมเร้าโลก อาจเพราะปัญหาภัยธรรมชาติที่ดูพิโรธโกรธเกรี้ยวกับอหังการแห่งเทคโนโลยีที่ก้าวหน้าของมนุษย์จนใกล้จะท่วมทับมโนธรรมสำนึกของคน วันหนึ่งข้างหน้าไม่นานนับจากนี้ มนุษย์อาจค่อย ๆ หมดความสามารถจะเห็นคนอื่นเป็นคนเหมือนกับตัว และสภาพชีวิตที่ละม้ายเหมือนที่ปรากฏใน *The Walking Dead* อาจกลายเป็นจริงขึ้นมาก็ได้ ถ้าเช่นนั้นแล้ว ที่กล่าวถึงพลังทะยานชีวิตที่พลุ่งพล่านออกมาจากชีวิตของผู้หญิงทั้งสี่ ไม่ว่าจะเป็นความกล้าหาญของ Rankin ความอาทรของ Sendler ความเสียสละของ Haidar และการให้ความสำคัญกับทุกชีวิตของวนิดา จะช่วยอะไรใครได้? จะช่วยอะไรโลกนี้ได้?

ถ้าตอบคำถามนี้จากภาพยนตร์โทรทัศน์เรื่อง *ศพเดินได้* หรือ *The Walking Dead* ที่นำมากล่าวถึงแต่แรก ปมสำคัญที่สุดในเรื่องคือการที่คนที่ยังเป็นมนุษย์อยู่ เห็นความสำคัญของชีวิตทุกชีวิตที่เหลือรอดเป็น

---

[107] Hannah Arendt, *On Violence* (New York: Harcourt, Brace & World, Inc., 1970), p. 56.

มนุษย์อยู่ในกลุ่มพวกเขา และพยายามทำทุกอย่างที่จะปกปักรักษาชีวิตคนที่พวกเขารัก ด้วยความกล้าหาญ เอื้ออาทร เสียสละ เพราะในสภาพใกล้มิคสัญญีเช่นนั้น สิ่งที่จะป้องกันไม่ให้มิคสัญญีกลืนกินทุกสิ่งอย่างได้ก็มีแต่การต่อสู้ด้วยอาวุธทั้งสี่ชนิดนี้เท่านั้น

ในสังคมไทยเอง ข้าพเจ้าเห็นเงาของความขัดแย้งยืดเยื้ออันตรายที่เคยทำให้เกิดความรุนแรงเป็นระยะๆ ในทศวรรษที่ผ่านมายังแผ่คลุมอยู่ทั่วไปในขณะนี้ ทั้งยังเห็นยาพิษแห่งความเกลียดชังแพร่ไปทั้งในโลกเสมือนจริงและโลกจริง สิ่งเหล่านี้ทำให้ข้าพเจ้าถามตนเองว่า สิ่งที่อาจารย์ป๋วยคิด สอน และพยายามนำเสนอต่อสังคมไทยตลอดมา เป็นความสำเร็จหรือล้มเหลว ความคิด "สันติประชาธรรม" ความฝันที่หลายคนปรารถนา "จากครรภ์มารดาถึงเชิงตะกอน" มีอะไรสำเร็จบ้างหรือไม่? ชีวิตของอาจารย์ป๋วยเองเป็นชีวิตแห่งความสำเร็จหรือล้มเหลว โดยเฉพาะในประเด็นเรื่องการเกื้อกูลสังคมไทยไปในหนทางสันติวิธีตามอิทธิพลที่ได้รับจากคุณมาร์กาเร็ต?

เรื่องราวสันติวิธีของผู้หญิงทั้งสี่คน คือ Rankin, Sendler, Haidar และวนิดา ประสบความสำเร็จหรือล้มเหลว? เพราะในที่สุดสหรัฐอเมริกาก็เข้าร่วมสงครามโลกทั้งสองครั้ง, นาซีเยอรมันสังหารล้างเผ่าพันธุ์ชาวยิวไปกว่า 6 ล้านคน ในขณะที่ Sendler ช่วยเด็กชาวยิวไว้ได้ 2,000 คน, โมร็อกโกยอมให้ Haidar ได้กลับซาฮาราตะวันตกโดยอนุญาตให้กรอกแบบฟอร์มดังใจเธอ แต่วันนี้ซาฮาราตะวันตกก็ยังอยู่ใต้การปกครองของโมร็อกโก, วนิดาต่อสู้เพื่อชาวปากมูนมานาน แต่วันนี้ (2558) ภัยจากเขื่อนปากมูลก็ยังคุกคามวิถีชีวิตของชาวปากมูนต่อไป ในทางวิชาการคงต้องตั้งคำถามว่า จะประเมินความสำเร็จหรือล้มเหลวอย่างไร อันเป็นโจทย์สำคัญในการวิจัยด้านสันติวิธีในปัจจุบัน

แต่จะประเมินอย่างไรก็ขึ้นอยู่กับจะนิยาม "ความสำเร็จ" หรือ "ความล้มเหลว" อย่างไร นิยามเป็นการจำกัดความ คือทำให้ความอยู่ใน

ที่อันมีขอบเขตจำกัด (definit(e) + ion) แต่ปัญหาที่สำคัญกว่าไม่ใช่นิยาม แต่คือ "ความหมาย" (meanings) ที่เราให้กับความสำเร็จหรือความล้มเหลวในชีวิต ในสภาพที่ความสำเร็จดูคลุมเครือ ข้าพเจ้าพบว่า "ความล้มเหลว" ก็มีความหมายสำคัญนักต่อชีวิต

ศาสตราจารย์ Richard Falk เพิ่งไปบรรยายที่มหาวิทยาลัย Columbia ในนิวยอร์ก เรื่อง "Lost Causes" หรือ "ความล้มเหลว" เขากล่าวถึงชีวิตที่อุทิศให้กับเป้าหมายหรือฝันที่ดูเหมือนไม่มีวันเป็นจริงได้ Falk อ้างความเรียงสำคัญของ Edward Said เรื่อง "On Lost Causes" (1997) ซึ่งนักทฤษฎีชาวปาเลสไตน์ผู้โด่งดังโยงการอุทิศตนต่อสู้เพื่อสันติภาพอันยุติธรรมของชาวปาเลสไตน์ที่จนวันนี้ก็ยังไม่ประสบความสำเร็จเข้ากับ "ความล้มเหลวอันสง่างาม" (nobility of failure) ที่ปรากฏในวรรณกรรมหลากหลาย[108]

ที่จริงนอกจาก Said แล้ว นักทฤษฎีและนักวิจารณ์โลกร่วมสมัยอย่าง Slavoj Žižek ซึ่งหลายคนเห็นว่าเป็น "นักปรัชญาที่อันตรายที่สุดในโลกตะวันตก" ก็สนใจเรื่องนี้ โดยเสนอว่าที่ดีที่สุดที่มนุษย์จะหวังได้ คือพยายามเลือกความล้มเหลวให้ถูกเรื่อง และอย่าหมดแรงใจเมื่อเผชิญกับความพ่ายแพ้หรือเวลาที่เป้าหมายสูงส่งของตนถูกบิดเบือน[109] ขณะที่ Albert Camus เห็นว่าความล้มเหลวเช่นที่เกิดขึ้นกับ Sisyphus เมื่อถูกสาปให้กลิ้งหินขึ้นภูเขาและหินก็จะตกลงมาทุกครั้งที่เข็นถึงยอดเขามีความหมาย เพราะเขายอมรับความล้มเหลวครั้งแล้วครั้งเล่า ในฐานะการสว่างรู้ถึงธรรมชาติของชีวิตแห่งการต่อสู้อันไม่มีวันจบสิ้นในการแสวงหาความหมาย แม้จะจบลงด้วยความล้มเหลว

---

[108] Richard Falk, "Memoir sketch: Championing lost causes," http://blog.transnational.org/2015/01/memoir-sketch-championing-lost-causes/#more-3411.

[109] Slavoj Žižek, *In Defense of Lost Causes* (New York: Verso, 2009).

ที่น่าสนใจคือประโยคสุดท้ายในบทความ "The Myth of Sisyphus" Camus เขียนว่า "เราคงต้องจินตนาการว่า Sisyphus มีความสุข" ข้อความนี้มีมนตร์ขลัง เพราะคนที่ตกนรกหมกไหม้ด้วยการต้องทำสิ่งเดิม ๆ ซ้ำซากเป็นนิรันดร์ ทั้งที่รู้ว่าจะล้มเหลวทุกครั้งที่ไปถึงยอดเขาจะ "มีความสุข" ได้อย่างไร ดูเหมือน Camus กำลังชวนให้ผู้อ่านเห็นว่า Sisyphus มีความสุขผ่านการหาความหมายกับงานกับชีวิตที่ตนรู้อยู่ว่าจะไม่เป็นไปดังหวัง หรือจะเป็นเพราะ Camus เห็นว่า เพียงการต่อสู้ดิ้นรนไปสู่ยอดเขา ก็พอแล้วที่จะทำให้หัวใจของมนุษย์เต็มเปี่ยม[110]

แต่เมื่อเวลาที่รู้สึกเหมือนหมดกำลังจะแบกอุดมคติที่ตนยึดถือไว้ เพราะเห็นว่าทางข้างหน้ามืดมนอนธการ ข้าพเจ้าไม่ได้นึกถึงข้อเขียนของท่านเหล่านี้ แต่คิดถึงบทกวี

บทกวีเป็นของกวีชาวอัฟริกันอเมริกัน ชื่อ Langston Hughes (1902-1967) เป็นบทกวีชื่อ "ฝัน"[111]

"อย่าลืมเลือนเตือนใจให้ใฝ่ฝัน
เพราะหากพลันฝันเฟื่องเปรื่องสลาย
ชีวิตแปรเปลี่ยนกลับจนคลับคล้าย
ปีกนกหายกลายวิหคตกสู่ดิน"

---

[110] Albert Camus, *The Myth of Sisyphus and other essays,* Justin O' Brien (trans.) (New York: Vintage, 1955), p. 91.

[111] ข้าพเจ้าเคยแปลบทกวีของ Langston Hughes กวีชาวแอฟริกันอเมริกันเป็นภาษาไทยไว้เมื่อกว่า 20 ปีมาแล้ว จำได้ว่าชอบบทกวีนี้ และจำไว้ในใจมาได้นานแล้ว แต่ปัจจุบันหาไม่พบ ที่ปรากฏนี้เป็นส่วนผสมของความทรงจำที่เคยแปลไว้กับที่แปลขึ้นมาใหม่จาก *The Collected Poems of Langston Hughes,* Arnold Rampersad (ed.) (New York: Vintage, 1995), p. 32 Hughes เขียนว่า

"Hold fast to dreams,
for if dreams die,
Life is a broken-winged bird that cannot fly."

ปากกาแห่งชีวิต

ชัยวัฒน์ สถาอานันท์

สุนทรกถาเนื่องในโอกาสได้รับรางวัล "ศรีบูรพา", วันนักเขียน 5 พฤษภาคม 2555

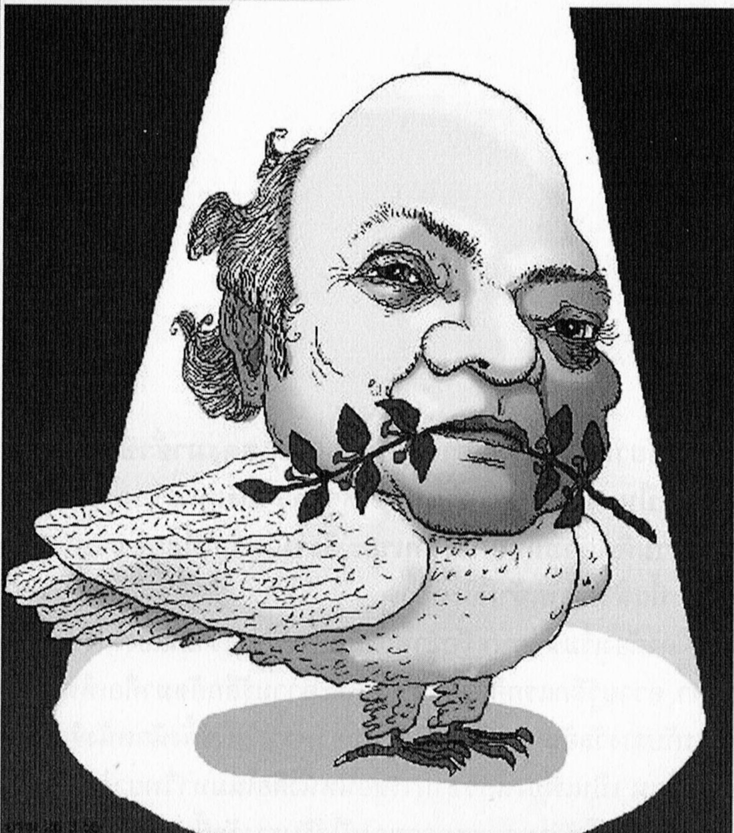
คิว คน



อรุณ วัชระสวัสดิ์

ดร.ชัยวัฒน์ สถาอานันท์

เจ้าของรางวัลศรีบูรพา ปี 2555



สุนทรกถายากกว่าปาฐกถาที่ข้าพเจ้าเคยแสดงมาชั่วชีวิต เพราะปาฐกถาเป็นแต่การบรรยายทางวิชาการ แต่สุนทรกถาเป็นการแสดงความคิดด้วยถ้อยคำที่ไพเราะ ดีงาม หากเมื่อยอมรับรางวัลศรีบูรพานี้แล้ว ข้าพเจ้าก็จะลองดู

คงต้องเริ่มต้นจากเมื่อข้าพเจ้าได้ทราบข่าวว่าตนเองได้รับรางวัลศรีบูรพา ความรู้สึกแรกคือตระหนก และความรู้สึกถัดมาคือเห็นว่าตนไม่คู่ควรกับรางวัลอันทรงเกียรตินี้เอาเลย เพราะไม่ใช่ทั้งนักหนังสือพิมพ์และนักเขียน เป็นเพียงนักวิชาการสอนหนังสือในมหาวิทยาลัยคนหนึ่งเท่านั้น และเมื่อได้อ่านสุนทรกถาของผู้ได้รับรางวัลนี้บางคนในปีก่อนๆ เช่น สุนทรกถาของพระไพศาล วิสาโล แห่งวัดป่าสุคะโต ข้าพเจ้าก็เห็นด้วยกับท่านทุกประการ และเมื่อเทียบกับท่านอาจารย์ไพศาล ก็เห็นจะต้องโดยสารไปกับถ้อยคำแสดงความไม่คู่ควรต่อรางวัลนี้ที่ท่านแสดงไว้ เพียงแต่ในกรณีของตนเองต้องทบทวีเป็นอีกหลายเท่า

แต่ถ้าคิดว่าตนเองไม่คู่ควรกับรางวัลอันทรงเกียรตินี้ถึงเพียงนั้น แม้เข้าใจว่าคณะกรรมการฯ ท่านคงตัดสินใจรอบคอบแล้ว แต่เหตุใดจึงไม่ปฏิเสธเขาไป ก้มหน้ารับรางวัลนี้ไปทำไม?

ที่จริงนับแต่ทราบว่าได้รับรางวัลศรีบูรพานี้ ก็เกิดความสงสัยในใจเรื่อยมาว่าตัดสินใจยอมรับรางวัลนี้เพราะเหตุใด? เป็นไปได้หรือไม่ว่าลึก ๆ ตนเองอาจอยากเป็นนักเขียน แต่เห็นว่าไม่มีปัญญาจะเป็นนักเขียนที่ดีได้ เมื่อย้อนไปคิดในอดีตไม่น้อยกว่าสามสิบปีที่ผ่านมา ก่อนงานวิชาการทั้งหลาย ข้าพเจ้าก็เคยเขียนงานในเชิงเรื่องสั้นหรือสารคดีสั้นไปลงในนิตยสารหลายประเภท ตั้งแต่หนังสือของโรงเรียนอัสสัมชัญที่ตนเคยเรียน หนังสือแฟชั่นของเครือวาไก้ที่พี่สาวเคยทำงานอยู่ หรือนิตยสารรายสัปดาห์ทั้งที่เน้นหนักเรื่องโหดร้ายลึกลับอย่าง *13* และแบบธรรมดาๆ อย่าง *ระฆัง* ที่ลูกศิษย์ใกล้ชิดเคยเป็นบรรณาธิการ คงเป็นที่ชัดเจนอยู่ว่างานเหล่านี้ตีพิมพ์ออกมาได้ก็เพราะผู้เกี่ยวข้องกับหนังสือเหล่านั้นใจดี ขอให้ข้าพเจ้าเขียนอะไรให้ ทั้งที่ก็เห็นอยู่ว่างานเขียนที่ได้ไปคงไม่ประณีตบรรจงกระไรนัก ต่อมาเมื่อคุณอุทัย วงศ์ไวศยวรรณ ทำนิตยสาร *Hi-Class* ท่านก็มีน้ำใจชวนข้าพเจ้าไปเขียนคอลัมน์ประจำชื่อ "ปริศนาสังคม" ตอนแรกที่เริ่มเขียน ได้ยินว่านักเขียนใหญ่ท่านหนึ่งเคยกล่าวกับผู้คนในกองบรรณาธิการว่า "อย่าให้ชัยวัฒน์เขียนเลย เพราะเขียนหนังสือไม่ได้เรื่องอะไร"

หลายปีถัดมา เมื่อสำนักพิมพ์สารคดีตัดสินใจตีพิมพ์งานรวมเล่มจากคอลัมน์นี้เป็นหนังสือสามเล่มชุด คือ *ราวกับมีคำตอบ* *มีกรอบไม่มีเส้น* และ *ถึงเว้นไม่เห็นวรรค* ข้าพเจ้าจึงดีใจเหมือนได้แก้ว และเคยสารภาพว่าดีใจยิ่งกว่าเมื่องานวิชาการของตัวเองถูกตีพิมพ์เสียอีก ในเวลาต่อมา เมื่อทำงานวิจัยกับอาจารย์สมบัติ จันทรวงศ์ ในชุด "การจัดการ 'ความจริง' ในสังคมไทย" ของ สกว. เรื่อง "ความรุนแรงกับการจัดการ 'ความจริง' " เสร็จอาจารย์แพร ศิริศักดิ์ดำเกิง จากมหาวิทยาลัยศิลปากร นำต้นฉบับให้พี่

สุจิตต์ วงษ์เทศ อ่าน พี่สุจิตต์ฝากเธอมาบอกข้าพเจ้าว่า "อ่านมันฉิบ..." จำได้ว่าตัวเองยิ้มหน้าบาน ดังนั้น เมื่อสำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ตีพิมพ์งานวิจัยนี้เป็นหนังสือ ข้าพเจ้าจึงขออนุญาตพี่สุจิตต์ นำสามคำนี้มาโปรยเป็นคำชมไว้ที่ปกหลัง เพราะภูมิใจที่เขียนงานวิจัยออกมาเป็นหนังสือแล้ว นักเขียนยิ่งใหญ่คนหนึ่งของประเทศเห็นว่า "อ่านมันฉิบ..."

ที่เล่ามาทั้งหมดนี้เพื่อจะกล่าวสองอย่างคือ ที่ตัดสินใจรับรางวัลศรีบูรพาเพราะลึก ๆ ตนเองคงอยากเป็นนักเขียนจริง ๆ แม้จะรู้ว่าเป็นได้ก็เพียงนักวิชาการคนหนึ่งเท่านั้น อีกอย่างหนึ่งคือ สงสัยว่าการเขียนหมายถึงอะไร ยิ่งถ้าเป็นชีวิตคนแล้ว ชีวิตถูกเขียนขึ้นอย่างไร?

เมื่อพระมหาคัมภีร์ *อัลกุรอาน* แรกถูกถ่ายทอดสู่ศาสดามุฮัมมัด (ขอสันติจงมีแด่ท่าน) พระเป็นเจ้ากล่าวกับท่านศาสดาด้วยถ้อยคำต่อไปนี้

"จงอ่านในนามพระเป็นเจ้าของเจ้า ผู้ทรงสร้าง (สรรพสิ่ง) ผู้ทรงสร้างมนุษย์จากก้อนเลือด (alaq หมายถึงสิ่งที่จับตัวกัน จะเป็นก้อนเลือดหรือก้อนดินก็ได้) จงอ่าน พระเป็นเจ้าของเจ้าทรงเมตตาปรานีไม่มีใดเสมอเหมือน ผู้ทรงสอน (เจ้า) ด้วยปากกา, ทรงสอนสั่งมนุษย์ในสิ่งที่เขาไม่รู้" [ซูเราะห์ (บท) อะลัก 96 อายะห์ (วรรค) 1-5]

ชาวมุสลิมเชื่อมั่นศรัทธาว่าพระคัมภีร์ *อัลกุรอาน* เป็นถ้อยคำของพระผู้เป็นเจ้า ในข้อความแรกที่ประทานมานี้ พระผู้เป็นเจ้าบัญชาให้ท่านศาสดาที่ตกใจกลัวจนตัวสั่นอ่าน ทั้งที่ท่านไม่รู้หนังสือ การอ่านนี้มิใช่การอ่านที่มนุษย์กระทำโดยลำพัง แต่เป็นการอ่านในนามของพระผู้สร้างพระผู้ทรงเมตตาปรานีไม่มีใดเหมือน และที่สำคัญยิ่งต่อสุนทรกถาในวันนี้คือ พระผู้ทรงสอนมนุษย์ในสิ่งที่เขาไม่รู้ด้วยปากกา ชาวมุสลิมบางกลุ่มเชื่อว่าปากกาเป็นสิ่งแรกที่พระองค์อัลเลาะห์ทรงสร้างขึ้น ก่อนการสร้างกาลเวลา ชั้นฟ้า หน้าแผ่นดิน และมนุษย์ด้วยซ้ำ

ปากกามีไว้เขียน คำถามคือ เขียนอะไร? และเขียนอย่างไร?

ถ้าชีวิตถูกลิขิตโดยปากกาแห่งพระเจ้า มนุษย์จะแสวงหาความเข้าใจในลิขิตของพระองค์อย่างไร?

สมัยที่เรียนวิชาสันติวิธีกับอาจารย์ Glenn Paige แห่งมหาวิทยาลัยฮาวาย-อิเมื่อกว่าสามสิบปีก่อน อาจารย์ให้อ่านหนังสือชื่อ *Yanomamo: The Fierce People* ตีพิมพ์ครั้งแรกเมื่อปี 1968 หนังสือนี้ว่าด้วยคนพื้นเมืองลุ่มน้ำแอมะซอนที่อาศัยอยู่ในแถบเวเนซุเอลาตอนใต้และบราซิลตอนเหนือ คนเขียนเป็นนักมานุษยวิทยาเรืองนามชื่อนโปเลียน ชางญ้น (Napolean Changnon) ที่เห็นว่าชนเผ่าที่มีจำนวนประชากรราวสามหมื่นคนนี้มีประเพณีวัฒนธรรมที่ไม่แปรเปลี่ยนมากนักเมื่อเทียบกับเผ่าอื่นๆ ต่อมานักหนังสือพิมพ์ชื่อ Patrick Tierney ในงานเขียนเรื่อง *Darkness in El Dorado* หรือ *เงามืดในสุวรรณนคร* (2000) กล่าวหาว่าชางญ้นก่อความรุนแรงต่อชนเผ่านี้ เพราะจงใจทำให้พวกเขาติดโรคหัดระบาด เพื่อจะดูผลของกระบวนการคัดสรรตามธรรมชาติในสังคมบุพกาล จนทำให้ชาวยาโนมาโมเสียชีวิตนับร้อยคน เรื่องนี้อื้อฉาวใหญ่โตจนสมาคมมานุษยวิทยาอเมริกันต้องตั้งคณะกรรมการขึ้นสอบสวนชางญ้น แต่ก็ไม่พบหลักฐานว่าเขาทำผิดร้ายแรงต่อชนเผ่านี้อย่างที่ถูกกล่าวหา นอกจากที่ไปสร้างภาพเชิงเหมารวมว่าชาวยาโนมาโมเป็น "คนดุ" และที่ไปติดสินบนข้าราชการเวเนซุเอลาบางคนระหว่างการทำวิจัย

ในปี 2548 มีภาพยนตร์ฝรั่งเรื่องหนึ่งใช้ชื่อเดียวกับหนังสือเล่มที่ว่า คือ *Fierce People* น่าจะแปลเป็นไทยดิบๆ ได้ว่า *คนดุ* ภาพยนตร์เรื่องนี้กำกับโดย Griffin Dunne สร้างมาจากหนังสือชื่อเดียวกันของ Dirk Wittenborn ที่ตีพิมพ์เมื่อปี 2003 เป็นเรื่องของชายหนุ่มอายุ 16 ปีที่อยากจะหนีไปให้พ้นๆ มหานครนิวยอร์ก และไปอยู่กับพ่อผู้เป็นนักมานุษยวิทยาที่ศึกษากลุ่ม "คนดุ" ในอเมริกาใต้ (ในภาพยนตร์เรียกว่า

ชาวอินเดียนเผ่า Iskanani) แต่ความฝันนี้พังทลายเมื่อตัวเขาถูกจับขณะไปช่วยแม่ที่ติดยา ที่สุดโชคชะตาพาคนทั้งสองเข้าไปอยู่ในคฤหาสน์มหา-เศรษฐี พวกเขาต้องเผชิญกับ "คนดุ" ที่น่าจะร้ายกาจและลี้ลับยิ่งกว่าชนพื้นเมืองเผ่าใดที่อยู่ในป่าดิบอเมริกาใต้เวลานี้ "คนดุ" พวกนี้คือ "พวกคนรวยล้นฟ้า" มีตอนหนึ่งในภาพยนตร์เรื่องนี้ พระเอกหนุ่มน้อยวัย 16 สรุปบทเรียนในชีวิตของเขาว่า "เราคือผลรวมของผู้คนทุกรูปทุกนามที่เราเคยพานพบมา" ("We are the sum of all the people we ever met.")

ศรีบูรพาเคยเขียนนวนิยายขนาดสั้นเรื่อง "เล่นกับไฟ" ลงใน *เสนาศึกษา* เมื่อปี 2471 วรรคทองในนิยายเรื่องนี้คือ "ผู้ใดเกิดมาเป็นสุภาพบุรุษ ผู้นั้นเกิดมาสำหรับผู้อื่น" ข้าพเจ้าเห็นด้วยกับคำกล่าวนี้ แต่คิดว่าที่น่าสนใจไม่น้อยไปกว่าเป้าหมายของการถือกำเนิด คือคำถามที่ว่า เมื่อเกิดมาเป็นคนแล้ว "ผู้อื่น" มีส่วนสำคัญเพียงไรในการประกอบร่างสร้างตัวตนของมนุษย์? ถ้าชีวิตของทุกคนที่เกิดและโตมาถึงวันนี้ ไม่ว่าจะที่ไหนอย่างไร เป็นหนังสือเล่มหนึ่ง อาจกล่าวได้หรือไม่ว่า หนังสือชีวิตเล่มนี้ถูกร่วมกันเขียนขึ้นโดยผู้คนหลากหลายที่เราแต่ละคนได้พบปะเจอะเจอมาในชีวิตทั้งนั้น

หนังสือชีวิตของข้าพเจ้าถูกขีดเขียนขึ้นจากปากกาของผู้คนมากหลาย ทั้งพ่อแม่และคุณยายที่จากไปหมดแล้ว ทั้งพี่น้องครอบครัว เพื่อนฝูงที่คบกันมาแต่เล็กน้อย เพื่อนร่วมงานที่รักเคารพกัน โดยเฉพาะนักปรัชญาแสนฉลาดที่อยู่ข้างตัวมาเกือบสามสิบปี แต่วันนี้ข้าพเจ้าอยากเล่าเรื่องของลูกศิษย์ เพราะในชีวิตการเป็นอาจารย์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์พวกเขาก็มีส่วนใช้ปากกาของตนเขียนชีวิตของข้าพเจ้าในแบบที่พวกเขาอาจไม่รู้ตัว

ในวันนักเขียนปีนี้ จึงขอเลือกงานเขียนของคนเหล่านี้มาเล่าให้ท่านฟังสัก 4 เรื่อง

เรื่องแรก ในชั้นเรียนวิชาสัมมนาการเมืองกับนวนิยายภาคการศึกษาที่ผ่านมาปีนี้ มีนักศึกษากว่ายี่สิบคน ทุกคนต้องอ่านนิยาย 10 เรื่อง เล่มที่ยาวที่สุดคือ *สี่แผ่นดิน* ของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช หนา 963 หน้า เล่มที่สั้นที่สุดคือ *ช่างซ่อมตุ๊กตาแห่งอาคาเซีย* ของ ศิริวร แก้วกาญจน์ หนา 143 หน้า รวมจำนวนหน้านวนิยายที่ทุกคนต้องอ่านในวิชานี้ก็หลายพันหน้า เมื่อสิ้นภาคการศึกษา ข้าพเจ้าเห็นว่าวิชานี้สนุกสนาน ตื่นเต้น ที่สำคัญคือผู้สอนได้ความรู้ความคิดใหม่ๆ จากผู้เรียนเป็นอันมาก จึงกล่าวขอบคุณนักศึกษาที่ช่วยให้วิชานี้มีสีสันพรรณรายถึงเพียงนั้น พวกเขาทำหน้าบอกไม่ถูก ไม่ใช่เพราะไม่เคยมีใครขอบคุณ แต่คงเห็นประหลาดที่คนสอนกล่าว "ขอบคุณ" คนเรียนเช่นนั้น

แต่ข้าพเจ้ารู้สึกขอบคุณพวกเขาจริงๆ ทั้งในความอุตสาหะใส่ใจกับการเรียน ทั้งการค้นคว้าทำงานหนัก และการแสดงความเห็นที่เฉียบแหลม ทำให้ได้คิดอ่านในสิ่งที่ตนเองก็ไม่เคยทดลองคิดมาก่อน บ้างก็มาพร้อมความรู้ในเรื่องแปลกๆ ที่อาจารย์ผู้สอนไม่มี เช่น ความรู้ลึกซึ้งในเรื่องผ้าไทยของนักศึกษาชายคนหนึ่งในชั้น ก็ทำให้บทสนทนาที่มากับปัญหาเรื่องอำนาจในสิ่งของ โดยเฉพาะผ้าโบราณ จากนวนิยายเรื่อง *สาปภูษา* ลึกซึ้งแปลกประหลาดขึ้นอย่างวิเศษ

วิชานี้เป็นวิชาสัมมนาสำหรับนักศึกษาปริญญาตรี ดังนั้น หลังจากช่วงการบรรยายและอภิปรายปัญหาทางแนวคิดทฤษฎีต่างๆ ผ่านไปในช่วงเดือนแรกของวิชา ก็เป็นการนำเสนอรายงานของนักศึกษาเป็นกลุ่ม เวลาพวกเขานำเสนอรายงาน ข้าพเจ้าก็จะย้ายไปนั่งเก้าอี้แถวหน้าริมประตูทางเข้าห้องเรียน ด้านหลังของข้าพเจ้าเป็นนักศึกษาสี่-ห้าคน ทั้งที่เป็นผู้หญิงและผู้ชาย พวกนี้เป็นนักศึกษาที่เอาใจใส่เรียนหนังสือขยัน และมีความคิดของตัวเอง บางคนก็ลงเรียนกับข้าพเจ้าหลายวิชาแล้ว

มีคนหนึ่งเป็นนักศึกษาหญิงปีที่สี่ เธอมักตั้งคำถามสำคัญต่อทั้งเพื่อนนักศึกษาและข้าพเจ้า โดยสำทับคำถามพวกนั้นด้วยเครื่องหมายปรัศนีที่มักซ่อนไว้ในดวงตากลมโตดำสนิท

วันหนึ่ง ประมาณกลางภาคการศึกษา ขณะที่เพื่อนกำลังนำเสนองาน เธอก็หยิบหมากฝรั่งขึ้นมาเคี้ยว ข้าพเจ้าหันไปมองเธอแวบหนึ่ง เมื่อเวลาผ่านไปใกล้จะพักระหว่างคาบ เธอก็สะกิดเก้าอี้ที่ข้าพเจ้านั่ง ยื่นหมากฝรั่งที่อยู่ในกระดาษมันวาวให้ ข้าพเจ้ารับหมากฝรั่งชิ้นนั้นมาแกะกระดาษวาวออก หยิบหมากฝรั่งใส่ปากเคี้ยว และเก็บกระดาษไว้ เมื่อพัก ข้าพเจ้าก็เรียกให้เธอแบมือ และทิ้งกระดาษห่อหมากฝรั่งใส่มือเธอ หลังจากนั้นทุกคาบวิชา เก้าอี้ของข้าพเจ้าก็จะถูกสะกิด และเธอก็จะแบ่งทอฟฟี่บ้าง หรือหมากฝรั่งบ้าง ให้ข้าพเจ้ากินครั้งละชิ้น ข้าพเจ้าก็ทำเช่นเดิม คือรับไว้ กินสิ่งที่อยู่ในห่อ และคืนกระดาษห่อขนมน้อย ๆ เหล่านั้นทิ้งใส่มือของเธอทุกคราวที่พัก

อยู่มาวันหนึ่ง เธอยื่นโบตันที่อยู่ในกล่องพลาสติกเล็ก ๆ สีขาวให้ ข้าพเจ้ามองอยู่แวบหนึ่งก็ส่ายศีรษะปฏิเสธไม่รับ ดวงตาดำสนิทคู่นั้นเปล่งเครื่องหมายปรัศนีจัดจ้ายิ่งกว่าครั้งใด ๆ เธอสงสัยว่าทำไมข้าพเจ้าไม่รับโบตัน ทั้งที่ก็รับขนมน้อย ๆ จากเธอมาทุกครั้ง เพื่อน ๆ เธอที่นั่งใกล้ ๆ ก็สงสัยเช่นกัน "หรืออาจารย์ไม่ชอบโบตัน" ชายหนุ่มร่างท้วมเอ่ยค่อย ๆ พอได้ยิน

เมื่อเลิกเรียน พวกเราก็คุยกัน ข้าพเจ้าไม่รับขนมน้อยจากเธอเพราะที่รับมาทุกครั้ง ข้าพเจ้าเข้าใจว่าระหว่างเราเป็นการละเล่นอย่างหนึ่ง การละเล่นทุกชนิดมีไวยากรณ์กำกับ เพราะมีไวยากรณ์กำกับ จึงเล่นด้วยกันและเล่นต่อไปได้ ไวยากรณ์ใน "การละเล่น" นี้ประกอบด้วยการหยิบลูกกวาดขึ้นมากิน การสะกิดเก้าอี้ของข้าพเจ้า การเสนอลูกกวาดให้ข้าพเจ้ากิน การที่ข้าพเจ้ากินลูกกวาดนั้น และคืนเปลือกหรือกระดาษที่ห่อลูกกวาดนั้นให้เธอ

โบตันในกล่องทำลายไวยากรณ์ที่กำกับการละเล่นนี้ ดังนั้น การละเล่นนี้จึงต้องจบลง

เธอทำให้ข้าพเจ้าเห็นว่า ที่มนุษย์สัมพันธ์กันอยู่มีลีลาตามไวยากรณ์บางอย่าง เมื่อมนุษย์ในฐานะผู้เล่นปฏิบัติตามกฎเกณฑ์เหล่านั้น การเล่นก็ดำเนินต่อไปได้ แต่เมื่ออะไรบางอย่างทำให้ดำเนินกฎเกณฑ์เหล่านั้นต่อไปไม่ได้ การเล่นนั้นก็ต้องยุติลง ข้าพเจ้าคิดว่า ถ้ามองชีวิตเป็นดังการเล่น และมนุษย์อยู่ในฐานะ "ผู้เล่น" เรื่องอื่นๆ ในชีวิตก็คงเป็นเช่นนี้ ปัญหาอยู่ที่ว่า แต่ละฝ่ายมองเห็นและเข้าใจกติกากำกับบทละครแห่งชีวิตเช่นไร? เวลาที่เข้าใจกติกาเหล่านี้ต่างกัน เกิดอะไรขึ้น? และจะอยู่กันต่อไปอย่างไร?

หลังจากบทสนทนา ข้าพเจ้าเห็นแววโล่งใจปรากฏในดวงตาคู่นั้น และในคาบวิชาถัดมา เก้าอี้ของข้าพเจ้าก็ถูกสะกิดอีก

เรื่องที่สอง ชายหนุ่มร่างผอมในวัยใกล้สี่สิบโบกมือให้ข้าพเจ้าที่สนามบินสุวรรณภูมิ เขาเป็นนักวิชาการประวัติศาสตร์รุ่นใหม่ที่มีผลงานดีเยี่ยมตีพิมพ์ทั้งในประเทศและต่างประเทศ วันนั้นเรากำลังจะไปญี่ปุ่นด้วยกัน ข้าพเจ้าทราบว่าที่โตเกียวในช่วงนั้นอากาศหนาวต่ำกว่าศูนย์องศาเซลเซียส จึงนำเสื้อหนาวตัวใหญ่ไปสองตัว เพราะแน่ใจสองเรื่องคือ เรื่องแรก ตนเองต้องใช้ และเรื่องที่สอง ชายหนุ่มไม่มีเสื้อหนาวขนาดนี้ วันนั้นเขาอยู่ในชุดลำลอง ใส่เสื้อนอกสีดำ ดูว่าไม่หนานัก คงกันลมได้แต่กันหนาวที่ญี่ปุ่นเวลานั้นไม่ได้แน่ กลางหลังเขาสะพายเป้สีชมพูสดใสเห็นก็รู้ว่าแอบเอาของลูกสาวมาใช้

ชายหนุ่มคนนี้มีทางเดินสายวิชาการที่น่าตื่นเต้น ทั้งเพราะเริ่มเรียนวารสารศาสตร์ที่ธรรมศาสตร์ ไปต่อประวัติศาสตร์ที่จุฬาฯ และไปจบปริญญาเอก เขียนวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับชวาในสาขาวิชาเดียวกันจนได้รางวัลวิทยานิพนธ์ดีเด่นจากสิงคโปร์ จำได้ว่าเมื่อแรกพบกันที่ธรรมศาสตร์สมัยที่เขาเรียนหนังสือกับข้าพเจ้า รู้สึกชื่นชมเขามาก

ไม่เพียงเพราะเขาเป็นนักศึกษาฝีมือดี หากยังเป็นนักเขียนที่มีผลงานเขียนเรื่องสั้นตีพิมพ์ในนิตยสารต่างๆ เนืองๆ เมื่อคุยกันครั้งหลังสุดทางโทรศัพท์ไม่นานมานี้ เขาบอกว่าทุกอย่างที่ทำวันนี้ ไม่ว่าจะเป็นงานเขียนที่ตีพิมพ์ในวารสารวิชาการนานาชาติ หรือหนังสือจากผลงานวิจัยที่ตีพิมพ์โดยสำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย เขาถือว่าสิ่งเหล่านี้ล้วนแต่เป็นการเขียนงานวรรณกรรม ไม่ต่างจากนวนิยายและเรื่องสั้นที่เคยเขียนในอดีตนัก

หลังเหตุการณ์รัฐประหาร 2549 เขาก็คล้ายลูกศิษย์อีกจำนวนหนึ่ง ที่ออกจะไม่พอใจความเห็นหรือบทบาทบางประการที่ข้าพเจ้าแสดงในทางสาธารณะ บางคนก็รู้สึกอยากให้ข้าพเจ้าออกมาคัดค้านรัฐประหารให้มากกว่าที่ได้ทำไปบ้างแล้ว อีกบางคนก็อยากให้แสดงการสนับสนุนรัฐบาลหลังสมัยทักษิณให้ชัดเจนขึ้น ในกรณีของชายหนุ่ม เขาเงียบหายไป ไม่ติดต่อข้าพเจ้าเป็นปี จนวันหนึ่งก็โทรศัพท์มาหาที่บ้าน เมื่อถามว่าหายไปไหนตั้งนานสองนาน เขาตอบข้าพเจ้าว่า “โกรธอาจารย์ไปปีหนึ่งแต่ตอนนี้หายโกรธแล้ว” ข้าพเจ้าไม่ได้ถามเขาว่าโกรธทำไม เพราะเดาได้ และเพราะดีใจยิ่งกว่าที่เขาหายโกรธแล้ว

เมื่อลงเครื่องบินที่โตเกียว อากาศหนาวจัด ข้าพเจ้าเห็นเขาสวมเสื้อหนาวที่นำไปเผื่อเขา หลายวันถัดมา ไม่ว่าจะอยู่ในห้องสัมมนาหรือห้องอาหาร ก็เห็นแต่ใส่เสื้อหนาวหนาหนักของข้าพเจ้า ไม่ได้เห็นใส่เสื้อนอกตัวที่ใส่มาจากบ้านบ้าง ข้าพเจ้าจึงออกปากถาม “อ๋อ ผมให้เขาไปแล้ว” เมื่อเขาเห็นข้าพเจ้าทำตาโตเป็นเครื่องหมายคำถาม จึงเล่าต่อไปว่า “เมื่อขึ้นเครื่องบิน ผมได้ที่นั่งติดกับผู้หญิงไทยคนหนึ่ง ดูจากเสื้อผ้าท่าทางเห็นจะพยายามไปทำมาหากินที่ญี่ปุ่น แต่เห็นใส่เสื้อบางและไม่ได้มีอะไรอีก ผมก็ถามว่า รู้ไหมว่าที่ญี่ปุ่นตอนนี้หนาวมาก เธอก็บอกว่าไม่รู้ พอถามว่าแล้วมีเสื้อหนาวอื่นไหม เธอก็บอกผมว่าไม่มี ผมก็เลยเอาเสื้อนอกตัวนั้นให้เธอไปเลยครับ”

เมื่อเล่าจบก็เริ่มทำหน้าวิตก "ตายละ เมียผมจะว่ายังไงนี่ เสื้อตัวนี้เธอซื้อให้เสียด้วยซีครับ" ข้าพเจ้ามองหน้าที่ซีดลงเรื่อย ๆ ของชายหนุ่มแล้วก็เข้าใจได้ว่าทำไมจึงชอบชายหนุ่มผู้นี้ เขาทำให้ข้าพเจ้าเห็นว่าโลกนี้น่ารักเพราะมีคนเช่นนี้ คือคนที่นึกถึงคนอื่นก่อน ไม่ว่าคนอื่นนั้นจะเป็นใครมาจากไหน ขอเพียงเขาลำบากยากไร้กว่าเรา เราก็สละสิ่งที่พอมีอยู่บ้างให้เขาได้ และนี่ก็เป็นการกระทำโดยไม่ได้หวังผลได้หรือคิดถึงผลเสียใด ๆ ที่จะตามมา ข้าพเจ้ามองหน้าซีด ๆ หมองคล้ำของชายหนุ่มร่างผอมแล้วก็เห็นโลกที่สว่างสดใสขึ้นในเวลานั้น

เรื่องที่สาม เธอเดินเข้ามาพร้อมกับลูกชายคนเดียว เด็กชายอายุสิบสี่คนนี้ฉลาดเฉลียว ขยันอ่านหนังสือ และมีความคิดความเห็นเป็นตัวเอง เขารักแม่ยิ่งกว่าอะไร แต่เมื่อถามว่า แม่เป็นอย่างไร เขาตอบว่า "แม่เป็นนกเพนกวินตัวอ้วน" ข้าพเจ้าหันไปมองสตรีสาวสง่าที่เป็นนักวิชาการที่สนใจศึกษาวิจัยเรื่องกัมพูชาและปัญหาชายแดนคนสำคัญของประเทศซึ่งนั่งอยู่หัวโต๊ะ ไม่เห็นด้วยกับเด็กชายเอาเลย แต่ก็ไม่ได้พูดอะไร เด็กชายพูดต่อไปว่า "แม่เคร่งครัด จู้จี้ ชอบวิพากษ์วิจารณ์" หยุดไปหนึ่งอึดใจ "แต่แม่เป็นคนยอมทนกับคนที่เห็นแตกต่างออกไปได้จริง ๆ"

ข้าพเจ้าคิดถึงเธอผู้นี้เมื่อกว่ายี่สิบห้าปีมาแล้ว วันหนึ่ง ขณะที่นั่งทำงานอยู่ในห้องเลขที่ 306 คณะรัฐศาสตร์ ท่าพระจันทร์ ก็ได้ยินเสียงเคาะประตูเบา ๆ เมื่อกล่าวอนุญาต สตรีร่างผอมสูงในชุดเสื้อยืดกางเกงยีนส์เก่า ๆ ก็เดินเข้ามา จำได้ว่าบอกให้เธอนั่ง แต่เธอเลือกยืนในห้องเล็ก ๆ นั้น ข้าพเจ้าหันไปมอง ตั้งใจฟัง "อาจารย์ไม่คิดจะทำอะไรบ้างหรือ" ข้าพเจ้าเลิกคิ้วด้วยความงุนงง "ก็บ้านเมืองเป็นอย่างนี้ ปัญหาความรุนแรงก็เต็มไปหมด อาจารย์ก็สอนเรื่องความรุนแรงและสันติวิธี อาจารย์จะสอนแต่หนังสืออย่างเดียว ไม่ไปทำอะไรข้างนอกให้สังคมมันดีขึ้นบ้างหรือ" ข้าพเจ้าจับกังวานเสียงไม่สบใจได้ เพราะเธอก็ไม่ได้จะปิดบังอะไร

หลังจากบทสนทนากับเธอวันนั้น ข้าพเจ้าเรียนรู้ว่า บางวิชาไม่อาจถูกจำขังอยู่ในห้องหอแห่งวิทยาการได้ แต่ต้องปลดปล่อยออกไปเบื้องนอก มีแต่เช่นนี้เท่านั้นที่พลังอำนาจของวิชาการจะปรากฏได้อย่างแท้จริง และอาจ... อาจเท่านั้น... ส่งผลอะไรต่อสังคมมนุษย์รอบตัวได้ คงไม่ผิดถ้าจะกล่าวว่า ที่ชีวิตของข้าพเจ้าบางส่วนออกไปโลดโผนอยู่นอกรั้วมหาวิทยาลัย ก็เพราะมีเธอเป็นคนแรกๆ ที่เขียนเส้นทางเดินให้

เรื่องที่สี่ กาลเวลาดูเหมือนจะถมหนังสือและกระดาษจำนวนมากเข้ามาในห้องทำงานเล็กๆ ของข้าพเจ้าที่ท่าพระจันทร์ จากวันเวลาที่ห้องเคยยอมให้มีคนเข้ามานั่งหรือยืนได้สัก 4 คน เริ่มลดลงเรื่อยๆ ตามปริมาณหนังสือและเอกสารที่รุกรานพื้นที่ จนวันนี้เหลือที่ว่างพอให้มีคนเข้ามาได้อีกคนหนึ่งนอกจากเจ้าของห้องเท่านั้น

แต่เมื่อก่อน ห้องไม่ได้เป็นอย่างนี้

เมื่อก่อน ห้องยังพอมีที่ทางให้ผู้คนขยับเขยื้อนเคลื่อนกายได้บ้าง

วันหนึ่งมีเสียงเคาะประตูหน้าห้อง และสาวน้อยผิวคล้ำ สวมแว่นสายตา ท่าทางทะมัดทะแมง พาร่างสูงโปร่งของเธอเข้ามาในห้อง

"หนูจะจบแล้วค่ะ" เธอเอ่ยอะไรอีกหลายคำ จากนั้นเธอก็กล่าวว่า

"หนูไม่มีอะไรจะให้อาจารย์ ขอให้อาจารย์ฟังหนูนะคะ"

แล้วเธอก้มลงเปิดกล่องที่ถือติดตัวมามา หยิบเอาไวโอลินของเธอขึ้นพาดไหล่ จากนั้นก็บรรเลงเพลงให้ข้าพเจ้าฟัง

น่าประหลาดที่ข้าพเจ้าจำชื่อเพลงที่เธอบรรเลงให้ไม่ได้แล้วในเวลานี้ แต่จำภาพที่เธอสีไวโอลินเป็นเพลง serenade ให้ข้าพเจ้าฟังในห้องเล็กๆ นั้นได้ และจำได้ด้วยว่าตนเองรู้สึกพูดไม่ออกกับภาพที่เห็นอยู่ตรงหน้า ห้องนี้เคยมีหลายสิ่งเกิดขึ้น คนที่เข้ามานั่งในห้องนี้ บ้างก็เข้ามาด้วยความโกรธขึ้งกับสิ่งที่ข้าพเจ้าทำไปในทางสาธารณะ บ้างก็เพราะคะแนนที่ตนได้รับจากผลการสอบ บ้างก็เข้ามาด้วยความรู้สึก

เศร้าสร้อยเสียใจ บางคนเข้ามานั่งนิ่ง ๆ ในห้อง ก้มหน้า น้ำตาไหล ข้าพเจ้าก็ไม่ถามว่าเรื่องอะไร ได้แต่นั่งมอง เพราะคิดว่าถึงเวลา คนร้องไห้ก็คงเล่าให้ฟังเอง ถ้าเขาอยากจะเล่า ที่ข้าพเจ้าทำได้เมื่อเขาไม่ได้เล่าอะไรให้ฟังก็คือ ยื่นกระดาษทิชชู่ให้ทั้งกล่อง แล้วก็นั่งรอ...

แต่วันนั้นไม่ใช่เช่นนี้ เธอลงมือสีไวโอลินให้ข้าพเจ้าฟัง แม้จะนึกถึงภาษิตไทยเกี่ยวกับการสีซอได้อยู่ ก็แน่ใจว่า วันนั้น เวลานั้น คนสีไวโอลินไม่ได้คิดเช่นนั้น เธอคงคิดว่าอยากตอบแทนข้าพเจ้าด้วยเสียงดนตรี แต่วันนั้นข้าพเจ้าได้เรียนรู้อะไรบางอย่างต่อหน้าต่อตา คือเห็นพลังของดนตรีที่สามารถอาบรดชีวิตให้อิ่มเอมได้อย่างน่ามหัศจรรย์ เวลานี้คนเล่นไวโอลินกลายมาเป็นนักหนังสือพิมพ์คนเก่งคนหนึ่งของประเทศนี้

คนเหล่านี้ใช้ปากกาแห่งชีวิตขีดเขียนร่องรอยให้ข้าพเจ้าและคนอื่นๆ เห็นว่า การเผชิญหน้ากับปัญหาสาหัสที่คุกคามสังคมไทยและโลก ไม่ว่าจะเป็นความรุนแรง การเอารัดเอาเปรียบผู้คน เบียดบังทำร้ายธรรมชาติ หรือความเกลียดชัง อาจต้องเริ่มจากความเข้าใจว่าชีวิตของเราผูกพันลึกซึ้งกับคนอื่น ไม่ว่าจะญาติมิตรหรือคนแปลกหน้า ไม่ว่าจะถือว่าเขาเป็นมิตรหรือเป็นศัตรู เพราะที่สุดแล้ว ชีวิตของเราคือผลรวมของผู้คนที่เราพานพบ

จากปากกาแห่งชีวิตของพวกเขาเหล่านี้ ข้าพเจ้าเรียนรู้ว่าชีวิตมีกฎเกณฑ์บางอย่าง และเมื่อกฎเกณฑ์นั้นถูกละเมิดจะเกิดอะไรขึ้น พวกเขาเขียนด้วยว่า เราควรออกไปเปลี่ยนโลกด้วยกำลังวังชาที่เรามี เพราะโลกนี้ก็รอให้เราเขียนเรื่องราวแห่งการเปลี่ยนแปลงเช่นกัน เพียงแต่เมื่อจรดปากกาลงบนชีวิตของผู้อื่น ก็ควรทำด้วยความเมตตาอาทร ไม่ว่าเขาจะเป็นญาติมิตรหรือคนแปลกหน้า และเมื่อเหนื่อยนักก็พักได้ โดยยอมให้ชีวิตถูกเขียนด้วยสุนทรียะ เพราะคงมีแต่ความงามเท่านั้นที่เยียวยาความเจ็บปวดเหนื่อยล้าแห่งหัวใจได้

ด้วยความเคารพในเส้นทางของนักเขียน-นักหนังสือพิมพ์ และชื่นชมในหมุดหมายแห่งศักดิ์ศรีของมนุษย์ที่ศรีบูรพาจารึกไว้ในแผ่นดิน ข้าพเจ้าอยากชักชวนให้เราแต่ละคนได้สัมผัสโลกที่เต็มไปด้วยนักเขียนและกวีที่ถือปากกาเขียนชีวิตให้เราอยู่ เพียงแต่ว่าบางคนเขียนด้วยถ้อยคำ บางคนเขียนด้วยรอยยิ้ม หรือไม่ก็น้ำตา ขณะที่อีกหลายคนเขียนด้วยความเงียบ

รายนามปาฐกและหัวข้อ
การแสดงปาฐกถาพิเศษ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ในอดีต

ครั้งที่ ๑ วันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๐

ศาสตราจารย์ นิคม จันทรวิทุร

"แรงงานกับรัฐ: สามทศวรรษแห่งการพัฒนา"

ศาสตราจารย์ ดร.อัมมาร สยามวาลา

"เกษตรกรกับรัฐ"

ครั้งที่ ๒ วันที่ ๙ มีนาคม ๒๕๓๒

ศาสตราจารย์ เสน่ห์ จามริก

"เศรษฐกิจการเมืองเรื่องวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี"

ครั้งที่ ๓ วันที่ ๗ กันยายน ๒๕๓๓

รองศาสตราจารย์ ดร.ฉัตรทิพย์ นาถสุภา

"วัฒนธรรมตะวันตกกับพัฒนาการสังคมไทย"

ครั้งที่ ๔ วันที่ ๙ มีนาคม ๒๕๓๖

ศาสตราจารย์ ดร.นิธิ เอียวศรีวงศ์

"วีรบุรุษในวัฒนธรรมไทย"

ครั้งที่ ๕ วันที่ ๙ มีนาคม ๒๕๓๘

ผู้ใหญ่วิบูลย์ เข็มเฉลิม

"รากฐานชีวิต"

ครั้งที่ ๖ วันที่ ๙ มีนาคม ๒๕๔๑

ศาสตราจารย์ นายแพทย์ ประเวศ วะสี

"ยุทธศาสตร์ชาติ เพื่อความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ สังคม และศีลธรรม (สันติประชาธรรม)"

ครั้งที่ ๗ วันที่ ๙ มีนาคม ๒๕๔๔

อาจารย์สุลักษณ์ ศิวรักษ์

"สร้างสรรค์สันติประชาธรรมให้เป็นจริงในสังคม"

ครั้งที่ ๘ วันที่ ๗ มีนาคม ๒๕๔๖

นายไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม

"การบริหารสังคม: ศาสตร์แห่งศตวรรษเพื่อสังคมไทยและสังคมโลก"

ครั้งที่ ๙ วันที่ ๙ มีนาคม ๒๕๔๘

รองศาสตราจารย์ ดร. ม.ร.ว.อคิน รพีพัฒน์

"ระบบอุปถัมภ์ กับการพัฒนาสังคม :
ด้านหนึ่งในการเปลี่ยนแปลงสังคมไทย"

ครั้งที่ ๑๐ วันที่ ๙ มีนาคม ๒๕๕๐

ศาสตราจารย์ รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์

"จารีตรัฐธรรมนูญไทยกับสันติประชาธรรม"

ครั้งที่ ๑๑ วันที่ ๙ มีนาคม ๒๕๕๒

อาจารย์ ดร.ชาญวิทย์ เกษตรศิริ

"ลัทธิชาตินิยมไทย-สยาม กับกัมพูชา:
ข้อพิพาทปราสาทเขาพระวิหาร (กลับมาเยือน)"

ครั้งที่ ๑๒ วันที่ ๙ มีนาคม ๒๕๕๔

ศาสตราจารย์ ดร.ยงยุทธ ยุทธวงศ์

"วิทยาศาสตร์เพื่ออะไร?"

ครั้งที่ ๑๓ วันที่ ๘ มีนาคม ๒๕๕๖

ดร.อุทัย ดุลยเกษม

"การศึกษากับการสร้างสังคมสันติประชาธรรม"

รายละเอียดการจัดแสดง
ปาฐกถาพิเศษ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ครั้งที่ ๑๔

คณะกรรมการดำเนินการคัดเลือกปาฐก
ในการแสดงปาฐกถาพิเศษ ป๋วย อึ๊งภากรณ์
ครั้งที่ ๑๔

ศ.ดร.สกนธ์ วรัญญูวัฒนา	ประธานกรรมการ
ดร.อุทัย ดุลยเกษม	กรรมการ
ศ.ดร.พรายพล คุ้มทรัพย์	กรรมการ
ศ.รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์	กรรมการ
รศ.ดร.ปัทมาวดี โพชนุกูล	กรรมการ
รศ.ดร.ธรรมวิทย์ เทอดอุดมธรรม	กรรมการ
ผศ.ดร.อภิชาต สถิตนิรามัย	กรรมการ
ผศ.ปกป้อง จันวิทย์	กรรมการ
ผศ.สิทธิกร นิพภยะ	กรรมการ
อ.ดร.ธร ปีติดล	กรรมการและเลขานุการ

คณะกรรมการจัดการแสดงปาฐกถาพิเศษ
ป๋วย อึ๊งภากรณ์
ครั้งที่ ๑๔

ศ.ดร.สกนธ์ วรัญญูวัฒนา	คณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ ประธานกรรมการ
อ.ดร.ธร ปีติดล	ผู้อำนวยการคณะทำงานสัมมนาฯ รองประธานกรรมการ
ผศ.ปกป้อง จันวิทย์	รองประธานกรรมการ
อ.ดร.ศุภชัย ศรีสุชาติ	รองคณบดีฝ่ายบริหาร กรรมการ
ผศ.ดร.ดวงมณี เลาวกุล	รองคณบดีฝ่ายวิชาการ กรรมการ
ผศ.ดร.พรเทพ เบญญาอภิกุล	รองคณบดีฝ่ายวางแผนและพัฒนา กรรมการ
อ.ดร.เณศรา สุขพานิช	รองคณบดีฝ่ายวิเทศสัมพันธ์ กรรมการ
ผศ.ดร.กิริยา กุลกลการ	รองคณบดีฝ่ายการนักศึกษา กรรมการ
ผศ.ดร.อภิชาต สถิตนิรามัย	กรรมการ
ผศ.สิทธิกร นิพภยะ	กรรมการ
อ.ชล บุนนาค	กรรมการ
อ.อลงกรณ์ ธนศรีธัญญากุล	กรรมการ
อ.นนท์ นุชหมอน	กรรมการ
อ.ดร.ชญานี ชวะโนทย์	กรรมการ
นายสมชัย โชติมาโนช	กรรมการ
นางกนกวรรณ เจริญผาสุข	กรรมการ

นางดาราวรรณ รักษ์สันติกุล	กรรมการ
นางสุนทรี ยิ้มสำราญ	กรรมการ
นางเบญญาภา วิศาลเจริญยิ่ง	กรรมการและเลขานุการ
นางฉัตรฑริกา วรรณประสพ	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
นางสาวธิราวรรณ รังสีวิโรจน์	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

กำหนดการ

การแสดงปาฐกถาพิเศษ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ครั้งที่ ๑๔

เรื่อง พิศ(ษ)ผู้หญิงในชีวิตของ "สันติวิธี"

โดย ศาสตราจารย์ ดร.ชัยวัฒน์ สถาอานันท์

หัวหน้าสาขาวิชาการเมืองการปกครอง

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

วันจันทร์ที่ ๙ มีนาคม ๒๕๕๘

ณ ห้องบรรยาย ศ. ๑๐๑ คณะเศรษฐศาสตร์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์

๐๘.๓๐ - ๐๙.๓๐ น.	ลงทะเบียน
๐๙.๓๐ - ๐๙.๔๐ น.	ฉายวีดิทัศน์แนวคิดคุณภาพแห่งชีวิตของ ศาสตราจารย์ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์
๐๙.๔๐ - ๐๙.๕๐ น.	ประกาศเกียรติคุณองค์ปาฐก ศาสตราจารย์ ดร.ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ โดย ศาสตราจารย์ ดร.สกนธ์ วรัญญูวัฒนา คณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
๐๙.๕๐ - ๑๐.๐๐ น.	ฉายวีดิทัศน์ชีวิตและงานองค์ปาฐก ศาสตราจารย์ ดร.ชัยวัฒน์ สถาอานันท์
๑๐.๐๐ - ๑๑.๔๕ น.	การแสดงปาฐกถาพิเศษ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ เรื่อง พิศ(ษ)ผู้หญิงในชีวิตของ "สันติวิธี" โดย ศาสตราจารย์ ดร.ชัยวัฒน์ สถาอานันท์
๑๑.๔๕ - ๑๒.๐๐ น.	ประกาศเกียรติคุณและมอบ "รางวัลป๋วย อึ๊งภากรณ์ สำหรับนักเศรษฐศาสตร์รุ่นใหม่ที่มีผลงานดีเด่น ประจำปี ๒๕๕๘" ให้แก่ ผศ.ดร.วีระชาติ กิเลนทอง (กล่าวขอบคุณ) โดย ม.ร.ว.ปรีดิยาธร เทวกุล ประธานสถาบันป๋วย อึ๊งภากรณ์



พิศ(ษ)ผู้หญิงในชีวิตของ "สันติวิธี"

ชัยวัฒน์ สถาอานันท์

การแสดงปาฐกถาพิเศษ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ครั้งที่ ๑๔

วันที่ ๙ มีนาคม ๒๕๕๘

จัดโดย

คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

คณะบรรณาธิการ

ปกป้อง จันวิทย์

นภนต์ ภุมมา

สิทธิกร นิพภยะ

พิสูจน์อักษร

กิตติพงศ์ สนธิสัมพันธ์

ออกแบบปก

เอกณพ สุวรรณโกสุม

จัดรูปเล่ม

world wild weird

พิมพ์ที่

ห้างหุ้นส่วนจำกัด สามลดา

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

ชัยวัฒน์ สถาอานันท์.

พิศ(ษ)ผู้หญิงในชีวิตของ "สันติวิธี".-- กรุงเทพฯ : คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2558.

144 หน้า.

1. สตรีกับสันติภาพ. I. ชื่อเรื่อง.

305.42

ISBN 978-974-466-786-1

บทบาทที่ดูจะโดดเด่นยิ่งของผู้หญิง
ส่งผลอย่างไรต่อการเข้าใจ(ชีวิตของ)สันติวิธี?

เรื่องราวชีวิตของผู้หญิงสี่คนคือ Rankin, Sendler, Haidar และวนิดา
ทำให้ชีวิตของ "สันติวิธี" เข้มแข็งแต่อ่อนโยนในเวลาเดียวกัน
ฉลาดเฉลียวรู้จักเลี้ยวลด แต่ก็ยืนหยัดมั่นคง
และที่สำคัญ แวดล้อมอยู่ด้วยวิธีที่มองเห็นชีวิตและ "คนอื่น" แบบหนึ่ง
อันเป็นฐานคิดสำคัญของแนวทางสันติวิธี/การไม่ใช้ความรุนแรง

ข้าพเจ้าคิดว่าได้แลเห็นทั้งภาพสี่ภารกิจของการทำงานสันติวิธี
และคุณลักษณ์โดดเด่นของสันติวิธีสี่ประการคือ
ความกล้าหาญ ความเอื้ออาทร การยอมเสียสละ
และการให้ความสำคัญกับชีวิตแม้เพียงชีวิตเดียว

ชัยวัฒน์ สถาอานันท์

9 789744 667861

การแสดงปาฐกถาพิเศษ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ครั้งที่ ๑๘ | พิศ(ษ)ผู้หญิงในชีวิตของ "สันติวิธี" | ชัยวัฒน์ สถาอานันท์